SECOLUL XX

20 DE MISTERE ESENŢIALE

r

Volumul XX

Colecţia: **SECOLUL XX – 20 DE MISTERE ESENŢIALE**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României VAN ERIKSSON, JAKOB

Seducţia, sexul şi social media – armele secrete ale armatelor moderne /

Jacob van Eriksson; versiune în lb. română: prof. Florin Ştefănescu; documentare suplimentară, bibliografie selectivă şi analiza comparativă a surselor: Lucia Boian.

— Bucureşti: Integral, 2019 Conţine bibliografie ISBN 978 – 606 – 992 – 288 – 0

I. Ştefănescu, Florin (trad.)

II. Boian, Lucia (ed. şt.)

94 e INTEGRAL, 2019

Editor: Costel POSTOLACHE Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

ISBN 978 – 606 – 992 – 288 – 0

Jacob Van Eriksson

Seducţia, sexul şi social media
armele secrete ale armatelor moderne

Versiune în limba română:
Prof. FLORIN ŞTEFĂNESCU
Documentare suplimentară, bibliografie selectivă
şi analiza comparativă a surselor:
LUCIA BOIAN

INTEGRAL

Sumar

„Prinţese, târfe, îndrăgostite, aventuriere”?

Mata Hari şi corespondenta sa româncă – poveştile în care frumuseţea surclasează spionajul convenţional

Mata Hari a fost numele de scenă a Margarethei Geertruida Zelle (7 august 1876, Leeuwarden, Ţările de Jos – 15 octombrie 1917, Vincennes, Franţa). S-a căsătorit la vârsta de 18 ani cu Campbell MacLeod, un ofiţer olandez de origine engleză. După divorţ, însă, şi-a ales un pseudonim artistic şi s-a făcut cunoscută în Europa, în timpul Primului Război Mondial, ca dansatoare, curtezană şi spioană în serviciul Germaniei şi, apoi/ concomitent (?), al Franţei. Acuzată de spionaj, a fost judecată de un tribunal militar francez, condamnată la moarte şi executată de către un pluton de execuţie în ziua de 15 octombrie 1917. Un detaliu semnificativ: fiinţă extrem de cochetă, Mata Hari şi-a dat jos haina de blană în faţa plutonului, dezvăluind destul de mult din nurii săi, înainte să fie executată.

Biografia ei nu este deloc una lineară. Viaţa lui Mata Hari a pendulat între dansatoare exotică, curtezană şi spioană. Dincolo de imaginea unui erotism exotic, femeia din spatele acestui nume de scenă a avut întotdeauna ceva de ascuns…

Margaretha a avut trei fraţi. Tatăl lor deţinea un magazin, iar afacerile sale erau încununate de succes, investind în industria petrolului. Astfel, până la vârsta de 13 ani, ea învaţă doar în şcoli private. Cu toate acestea, afacerea tatălui său dă faliment în 1889, iar părinţii divorţează. Mama ei moare în 1891, iar tatăl se

recăsătoreşte trei ani mai târziu în Amsterdam. Margaretha se mută, după aceea, cu naşul ei. La vârsta de 14 ani este înscrisă la şcoala unei mănăstiri pentru a deprinde bunele maniere. Fiind implicată într-un scandal, doi ani mai târziu este exmatriculată. Peste alţi doi ani se căsătoreşte cu Campbell MacLeod, un vârstnic ofiţer scoţian din armata olandeză. Căsnicia nu are încă de la început niciun viitor, dar durează totuşi şapte ani. În 1903, Margaretha se mută la Paris şi lucrează ca dansatoare profesionistă sub numele de Lady MacLeod. În curând, totuşi, îşi schimbă numele de scenă în Mata Hari. Meseria ei de bază este, în acea perioadă, cea de dansatoare orientală la un circ. În jurul numelui Mata Hari construieşte şi o poveste tragică, ea istorisind că era fiica unei femei din India care a murit când a născut-o. Iar numele său ar fi însemnat „ivirea zorilor”. Cariera ei cunoaşte un succes important, dansul său implicând nuditatea. Ea este considerată până astăzi una dintre inventatoarele striptease-ului. În afara scenei, fascinată de uniforme, ea acceptă să fie amanta unor ofiţeri. Reîntoarsă la Paris în 1915, după o lungă şedere la Berlin, în plin război mondial, este acuzată de spionaj în favoarea Germaniei. Dorind să-şi demonstreze nevinovăţia, se oferă să spioneze în favoarea Franţei. Rămâne un mister felul în care ea şi-a desfăşurat activitatea de spion, însă, se pare că finalmente ajunsese să acţioneze pentru ambele părţi şi evident, să fie plătită de acestea. Pe 12 februarie 1917, Mata Hari este arestată la Paris, chiar dacă nu existau dovezi certe în favoarea acuzaţiilor. Este acuzată de înaltă trădare şi condamnată la moarte, deşi şi-a susţinut tot timpul nevinovăţia. Sentinţa avea să fie dusă la îndeplinire de un pluton format din 12 oameni. Legenda execuţiei spune că a fost adusă în faţa plutonului îmbrăcată în cele mai scumpe haine ale sale, iar înainte ca plutonul să tragă s-ar fi dezbrăcat de ele.

Cea dintâi Frumoasă care a trădat încrederea unui bărbat a fost Eva. Ce a urmat, ar putea spune misoginii, nu

este decât o serie lungă de repetiţii cu variaţiuni, cu scheme tactice diferite, dar cu concluzii asemănătoare, ale primei înşelăciuni, scrie Daniel Nicolescu. Din dragoste pentru Tezeu, Ariadna uită că este fiica lui Minos şi sora Minotaurului (nu-i vorbă, „Tezeu răzbună cu vârf şi îndesat neamul bărbătesc, abandonând-o pe cea care-i întinsese firul izbăvirii şi restituind trădării fibra ei cea mai otrăvită: nesimţirea”). Dalila îl trădează pe Samson de dragul banilor oferiţi de prinţii filistini, iar vestala Tarpeia, fiica lui Sempronius Tarpeius, numită de Romulus guvernatoare a Capitoliului, îşi trădează concetăţenii – în schimbul unei promisiuni de mariaj cu alesul viselor ei, Sabinus Titus Tatius înlesnindu-le sabinilor pătrunderea în Roma. Reale (vezi, bunăoară, Catherine von Wattenwil, aristocrata plătită cu bani grei de Ludovic al XIV-lea) sau fictive (să ne gândim la maestra absolută a lipsei de scrupule, agenta dublă Milady de Winter, din romanul lui Alexandre Dumas, *Cei trei muşchetari*), departe în timp, precum graţiile evocate mai înainte, sau mai aproape de noi (să ne gândim doar la Christine Keeler, dansatoare şi topmodel, care a fost, în acelaşi timp, amanta lui Evgheni Ivanov, secretar al ambasadei URSS la Londra, şi a ministrului britanic John Profixmo, provocând demiterea acestuia din urmă), femeile-spion care trădează în aşternuturi, umplu scena istoriei şi literaturii, făcând culisele acesteia dezolant de neîncăpătoare.

Se pare, însă, că faima cea mai strălucitoare de agentă dublă („prinţesă, curvă, îndrăgostită, aventurieră”, ca să folosim caracterizarea pe care i-a făcut-o Phillipe Collas, unul dintre cei mai devotaţi şi, după cum o să vedeţi, direct implicaţi biografi ai săi) a avut-o Mata Hari, personaj intrat, la începutul secolului trecut, din istorie direct în mit, graţie unor alte legendare figuri feminine – Greta Garbo, Marlene Dietrich, Jeanne Moreau, Sylvia Kristel sau Maruschka Detmers –, care i-au împrumutat propria lor personalitate pe scenă, pe marele ecran sau la televiziune. Nu în ultimul rând şi datorită numeroaselor

biografii, romanţate sau cu profil istoric, care i-au fost dedicate în decursul vremii. Deşi concluziile acestora au fost adesea contradictorii, uneori chiar la modul flagrant (Mata Hari a fost fie spioană fără să vrea, fie agent subtil şi ticălos, fie o simplă îndrăgostită de viaţă), cam toate încep aşa: „Mata Hari, pe numele ei adevărat

Margaretha Geertruida Zelle, s-a născut în 1876, ca fiică a unui pălărier cu dare de mână din Leeuwarden, Olanda. Numită de apropiaţi *Mgreet*, fata este isteaţă brici, are un trup zvelt şi plin de nuri şi o nuanţă a tenului care îi face pe mulţi să o creadă eurasiatică”. Precocitatea şi-a afirmat-o însă nu în domeniul inteligenţei, ci în cel al sex-appeal-ului: intrată în noiembrie 1892 la Şcoala Normală din Leyden, este dată afară din pricina unei „relaţii nepotrivite” cu directorul instituţiei. Mutată la Haga, unde trăieşte sub acoperişul unui unchi (care îi era şi naş, se pare), Margaretha răspunde, în 1895, anunţului matrimonial făcut de un căpitan de marină al Armatei Regale din Indii, Rudolph MacLeod, alias John. În acelaşi an, relaţia celor doi (el are cu 19 ani mai mult decât ea) este oficializată, iar în 1897 li se naşte un copil, Norman John. La scurt timp după aceea, cuplul pleacă la Toempong, în Indiile Olandeze, la vest de Java, unde tânăra şi apetisanta soţie şi mămică se lasă ameţită de misterele Orientului îndepărtat, de dansurile balineze şi de ispitele libertinajului. În 1902, cei doi se întorc în Olanda şi, doar cinci luni mai târziu, cât se poate de previzibil, divorţează. În 1903, tânăra în vârstă de 23 de ani se afla deja la Paris, unde începe să-şi etaleze farmecul în calitate de dansatoare exotică, sub identitatea provizorie a unei „prinţese” javaneze numite Lady MacLeod. Tot ca „Prinţesa din Java”, dar sub numele de Mata Hari („Ochiul Aurorei”, în dialect javanez), ea dă o reprezentaţie incitantă într-o sală privată a Muzeului de Studii Orientale din Paris, pentru care este comisionată în seara de 13 martie 1905 de către bogatul neguţător şi mecena Emile Guimet Show-ul se doreşte a fi un tablou vivant

reprezentându-l pe Shiva cel cu şase braţe în timp ce primeşte omagiul exaltat al unei întregi trupe de prinţese. Cortegiul de frumuseţi orientale este condus de însăşi Mata Hari, îmbrăcată cu un tulburător costum colant de culoarea pielii, din care se revarsă aurării şi jad. Sala este în delir, iar Colette, celebra scriitoare, notează cu aer de expertă: „Aproape că nu dansa, dar ştia să se dezbrace progresiv şi să-şi mişte învăluitor trupul smead, subţiratic şi mândru...”. Spectacolul cunoaşte un mare succes, iar trupa formată ad-hoc se permanentizează şi este invitată – pentru reprezentaţii bine plătite (plus bonusuri de la admiratori, după spectacole!) – la Madrid, Monte Carlo, Haga, Viena şi Cairo. În faţa jurnaliştilor de pretutindeni, care efectiv o asaltează, Mata Hari este mai degrabă actriţă decât dansatoare. Tânăra care ar fi devenit institutoare dacă nu s-ar fi culcat în fragedă adolescenţă cu directorul Şcolii Normale îşi construise deja o legendă exotică: „M-am născut în Java, în mijlocul vegetaţiei tropicale. Din cea mai fragedă copilărie, am fost iniţiată de preoţi în legătură cu semnificaţia profundă a acestor dansuri, care, acolo, constituie un adevărat cult”. Treptat, însă, notorietatea de dansatoare îi este eclipsată coregrafic de numeroasele rivale pe care succesul ei răsunător le-a inspirat, aşa că tânăra începe să ducă o viaţă mondenă fierbinte, de muză generos remunerată de admiratorii de sex masculin, pe parcursul căreia colecţionează puzderie de binefăcători şi amanţi.

Dar, după ce îl întâlneşte pe şeful poliţiei berlineze şi îi devine amantă, acesta o incită să-şi continue activităţile de curtezană şi o împinge, se pare, în braţele multor oameni politici, personalităţi ale armatei şi ale corpului diplomatic. Ca urmare a numeroaselor confesiuni de alcov care i se şoptesc în momente fierbinţi, pasionale, Margaretha acceptă să-şi înceapă cariera ca spion în serviciile germane sub indicativul H_21. Atunci când puterile europene intră în război, în august 1914, Mata Hari, care vorbeşte curent câteva limbi străine, călătoreşte

de la un capăt la altul al Europei, iar în Paris trăieşte pe picior mare la Grand Hotel, unde se înghesuie ofiţerii superiori cu uniformele lor strălucitoare. Fatalitate, Mata Hari „La Belle” se îndrăgosteşte lulea spre sfârşitul anului 1916 de un june căpitan rus aflat în serviciul Franţei, Vadime de Massloff. Acesta are doar 21 de ani şi îi aminteşte, fără doar şi poate, de fiul ei, mort la o vârstă fragedă. Rănit şi internat într-un spital de campanie lângă Vittel, frumosul militar rus o atrage irezistibil, până-ntr-atât încât, pentru a-i putea face o vizită la infirmerie, ea acceptă să-l spioneze pe Kronprinz (Prinţul Moştenitor al Germaniei, pe care avusese ocazia să-l cunoască intim la Berlin), desigur, şi în schimbul unei retribuţii considerabile. Cel care va juca rolul de ofiţer de legătură („Bestia”, cum îi vor spune anumiţi biografi ai Frumoasei) este căpitanul francez de contrainformaţii Ladoux. Mai mult sau mai puţin naiva hetairă descinde în Spania (ţară neutră în timpul acestui conflict) ca să poată ajunge mai apoi pe căi ocolite la fruntariile Imperiului German. Aflată într-o escală la Falmouth, Mata Hari este capturată de Intelligence Service, dar asupra ei, în ciuda unui interogatoriu foarte sever, nu pot fi găsite probe incriminatorii şi nu i se pot smulge declaraţii compromiţătoare. Reîntoarsă la Madrid, pentru că drumul spre Germania devenise mult prea periculos, îl seduce pe ataşatul militar german în Spania, maiorul Kalle, care trimite spre Berlin mai multe telegrame (interceptate de Aliaţi) în care semnalează faptul că „agentul $H_{2}1$ a fost deosebit de util”. Ca să-şi poată întâlni alesul, curtezana înamorată revine în Franţa, unde, pe 13 ianuarie, este arestată de către căpitanul Bouchardon, la hotelul Élysée Palace. Ieşind din baie goală, exotica Mata Hari se îmbracă în grabă şi le întinde gardienilor veniţi s-o ridice o grămadă de trufe de ciocolată (intruvabile la vreme de război), aflate într-o cască militară germană folosită pe post de provocatoare bombonieră. Pe 24 iulie 1917, este judecată într-un proces cu uşile închise, în faţa celui de Al

Treilea Consiliu Militar de la Palatul de Justiţie din Paris. Apărătorul ei, magistrul Clunet (şi el un fost amant), este un reputat expert în materie de drept internaţional, dar, din nefericire, este prea puţin familiarizat cu manevrele unei curţi criminalistice. Printre martorii acuzării, figurează – surprinzător sau nu – chiar şi iubitul ei, Vadim de Massloff. Curtea, prezidată de locotenent-colonelul Somprou, o declară pe Mata Hari vinovată de colaborare cu duşmanul şi o condamnă la moarte. Raymond Poincarré, preşedintele Republicii Franceze, îi refuză cererea de graţiere.

Margaretha Geertruida Zelle a rămas, în continuare, unul dintre cele mai controversate personaje ale istoriei veacului XX. Aflată în serviciul Kaiserului (de la care primise, se pare, nişte sume fabuloase), cu aere ademenitoare de vampă şi porniri de bravură şi ingeniozitate *à la* James Bond, frumoasa „H21” a fost, potrivit ultimelor dezvăluiri documentare, făcute pe baza cercetării arhivelor serviciului de informaţii britanic MI5, nu atât un dublu agent secret, cât o dublă victimă. În primul rând a contraspionajului francez, care, în anul 1917, a lăsat să se creadă că ar fi pus mâna pe un mare duşman al Patriei, iar în al doilea rând a contraspionajului german, care a predat-o adversarilor ca măsură punitivă pentru faptul că trecuse în serviciul Parisului (din motive cât se poate de puţin politice). În fond, o femeie pasională, cu purtări scandaloase, asediată de propriile drame (abandonată de amant, hăituită de un judecător necruţător), dar dârză şi demnă în faţa morţii, precum Fecioara din Orléans. „Dacă va fi să mă prăbuşesc, o voi face cu un surâs de profund dispreţ!” Acestea au fost, într-una dintre variantele consemnate de presa epocii, vorbele de avertisment ale celei care, în momentul execuţiei, a refuzat să fie legată la ochi cu tradiţionala bandă de culoare neagră. 11 gloanţe şi o lovitură de graţie (asigurată de un ofiţer cinic de cavalerie) au ostoit setea de sânge a populaţiei învrăjbite de presa de scandal.

Puţinii martori ai evenimentului funest au declarat că femeia a apărut îmbrăcată cu cele mai bune haine din garderoba ei luxoasă, aruncând ocheade provocatoare deopotrivă avocatului care o însoţea şi preotului care trebuia să asiste la execuţie. Calmul său era unul neobişnuit pentru astfel de momente, fapt ce a alimentat o legendă care va face înconjurul lumii în cel mai scurt timp. Se pare că un influent admirator din armata franceză ar fi plătit plutonul de execuţie pentru a trage cu gloanţe oarbe, acţiune de care Mata Hari nu ar fi fost deloc străină. Cu toate acestea, încercarea celor doi fusese deconspirată, ducând la execuţia victimei care nu bănuia nimic despre această întorsătură de situaţie.

Philippe Collas, autorul volumului *Mata Hari, adevărata sa poveste*, este strănepot al lui Pierre Bouchardon, judecătorul care, în epocă, a instrumentat cazul Mata Hari. Collas încearcă să despartă mitul de realitate şi să restituie adevărata istorie a celei mai faimoase spioane a tuturor timpurilor. „Cine era de fapt Mata Hari?”, se întreabă biograful. Până prin 1950, opinia publică şi istoriografii îl prezentau pe Bouchardon – care credea, la modul cel mai sincer, că Mata Hari fusese o fiinţă odioasă – ca pe un erou de război. După aceea, specialiştii, în frunte cu Alain Decaux, au început să-l trateze ca pe un ticălos şi să afirme răspicat cum că procesul fusese de fapt unul trucat, în primul rând din raţiuni propagandistice: după trei ani de război sângeros şi un număr incalculabil de victime, francezii, dornici să găsească ţapi ispăşitori, i-au aflat pe aceştia în rândul spionilor aflaţi sau presupuşi a se afla în slujba inamicilor, aplicându-le regimul proceselor din vremea Inchiziţiei. Collas se răfuieşte cu ambele versiuni şi, afirmând că adevărul se află undeva pe la mijloc, încearcă să reanalizeze, cu relativă obiectivitate, procesul misterioasei aventuriere: „Mata Hari era, în mod legal, vinovată, ceea ce străbunicul meu a şi demonstrat, dar, în acelaşi timp, era, practic, inocentă din punctul de vedere al

legitimităţii”. Ca să ajungă la această concluzie, autorul se scufundă în istoria reală, pune datele cap la cap şi distruge mitul ţesut, între alţii, de către scenariştii pe baza poveştilor cărora au fost construite filme de mare succes. „Ştiţi că a fost arestată de francezi atunci când spiona pentru… francezi? Ştiţi că lucra în slujba Parisului folosindu-se de banii Berlinului? Ştiţi că a făcut toate acestea din dragoste pentru un bărbat care avea exact vârsta fiului ei asasinat? Ştiţi că trupul ei atât de râvnit nu a fost până la urmă revendicat de nimeni şi a ajuns în sala de disecţie a Facultăţii de Medicină?” Urmărit de obsesia acestui înger demonic, dar şi de iţele întortocheate ale istoriei propriei familii, Collas construieşte, într-o desfăşurare de roman poliţist, un personaj credibil, plin de viaţă, care, de altfel, a şi slujit drept model eroinei din ultimul film dedicat lui Mata Hari. O eroină interpretată, de această dată, de Maruschka Detmers – actriţă născută tot în Olanda, în localitatea Leeuwarden, ca şi Mata Hari, deloc întâmplător…

13 februarie 1917, orele şapte dimineaţa. Oamenii legii năvălesc în apartamentul ocupat de Mata Hari, în elegantul hotel „Élysée Palace” din Paris. Femeia din apartament îi primeşte în costumul Evei, cu explicaţia: „Intraţi, dacă nu vă e ruşine să daţi buzna în dormitorul unei doamne!” Apoi s-a îmbrăcat rapid, le-a oferit poliţiştilor bomboane de ciocolată şi s-a lăsat arestată, spre a fi dusă la Palatul de Justiţie. După un interogatoriu de o oră, a fost condusă la închisoarea Saint-Lazare, în celula numărul 13. Procesul a durat opt săptămâni, iar „spioana-goală” s-a apărat din toate puterile. Cea mai gravă acuzaţie era aceea că transmisese mesaje sub numele de cod H$_2$1, dar presa se întreba deja dacă pentru a o învinui de acest lucru, „merita oare să li se aducă la cunoştinţă germanilor că au fost descifrate nu numai codurile lor, dar şi parolele?” Mata Hari nu putea fi judecată cu principala probă pe masă. Poate, eventual, cea de a doua probă, putea fi mai utilă: semnase cu mâna ei,

pe „condicuţa” de plată a serviciilor secrete germane (la Madrid), primirea unei importante sume de bani. „Nu am făcut niciodată dragoste cu nimeni gratis”, „Am servit la pat un maior german, care m-a plătit şi eu am semnat pentru asta”, „Ce vă interesează unde am decontat banii propriei plăceri, asta n-a interesat niciodată vreo femeie care practică amorul pe bani” – acestea sunt numai câteva din frazele cu care Mata Hari a uimit auditoriul la proces. În plus, „Indicativul este imaginar, lansat anume de duşman ca să trimită serviciile franceze pe o pistă falsă şi să vă pierdeţi cu toţii vremea degeaba, ceea ce chiar faceţi”... însuşi avocatul ei a rămas uimit de vorbele clientei sale. Completul de judecată a rămas însă neînduplecat. Achitarea unei spioane a duşmanului pe timp de război ar fi fost de neconceput pentru opinia publică. După o deliberare de numai zece minute a fost în cele din urmă condamnată la moarte. Avocatul i-a propus o ultimă soluţie: să rămână însărcinată. Ea a refuzat categoric. În dimineaţa de 16 octombrie 1917 s-a îmbrăcat elegant şi s-a lăsat condusă zâmbind în faţa plutonului de execuţie, unde a căzut lovită de un singur glonţ. Nici în zilele noastre biografii nu au căzut de acord în ce măsură Mata Hari a fost vinovată. Toţi memorialiştii fac însă trimitere la un comentariu al unuia dintre cei care au cerut pedeapsa cu moartea, locotenentul Mornet, ajuns între timp procurorul general Mornet: „A fost prea mare tevatura, pentru o nimica toată!”. Unele voci consideră că acest proces s-ar putea relua oricând, chiar în lipsa inculpatei...

Celebrul scriitor Paolo Coelho i-a făcut celebrei dansatoare un cont de Twitter Mata Hari 1917. Coelho, care a cercetat arhivele MI5 pentru a se documenta cu privire la viaţa lui

Margaretha Geertruida Zelle, a alcătuit şi o biografie ficţionalizată a lui Mata Hari în volumul *Spioana* din 2016.

Controversele privind activitatea de spionaj a dansatoarei olandeze probabil nu vor înceta niciodată. Autorul unei „Istorii universale a spionajului”, Janusz

Piekalkiewicz, consideră că Margaretha Geertruida Zelle (1876 – 1917), cu pseudonimul Mara Hari, a fost „cea mai cunoscută spioană a tuturor timpurilor”, adăugând: „Un lucru este sigur: sfârşitul Său tragic a creat o legendă”. Mata Hari „a fost cea mai periculoasă spioană aflată în serviciul Germaniei”, ne încredinţează şi autorul unei *Istorii a spionajului în timpul primului război mondial,* fapt confirmat şi de ofiţerul ei de legătură, maiorul von Roepell: „Este absolut sigur că a făcut spionaj în favoarea Germaniei şi sunt de părere că, din păcate, francezii au fost îndreptăţiţi să o împuşte”. Alţi autori sunt de părere că, de fapt, „rolul” lui Mata Hari a fost acela de a crea un „mit al femeii în spionaj” care, ca orice legendă, se cere reexaminată. Un asemenea demers a fost întreprins de experţi şi istorici ai spionajului, cum a fost Paul Allard care scria în 1933: „Am citit tot ceea ce s-a scris despre cunoscuta dansatoare Mata Hari şi nu am avansat cu nimic. Încă nu ştiu ce a făcut Mata Hari”.

Dar chiar unii dintre cei cu care Mata Hari ar fi colaborat neagă rolul de spioană al acesteia. Astfel, generalul de brigadă în retragere Gemmp, fost şef al contraspionajului militar german, afirmă: „Cazul nefericitei Mata Hari a fost în realitate exploatat... N-a făcut nimic de fapt pentru serviciul de informaţii german”. În memoriile lui Walter Nikolai, şeful serviciului de informaţii al Reich-ului, care descrie pe larg multe din succesele sale, nu apare niciun rând despre Mata Hari. „Domnişoara doctor” Schragmuller, unul din conducătorii serviciului de informaţii german, o considera, încă în 1915, doar „o ghinionistă, o ratată”. Asemenea concluzii au fost confirmate chiar la procesul care i-a fost intentat de autorităţile franceze. Astfel, maiorul Emile Massard, care a asistat la proces, conchide: „Curtezană, da, spioană, nu!” Se pare că însăşi Mata Hari ar fi afirmat: „Prostituată, da, dar trădătoare, niciodată!” O poziţie similară este adoptată şi de autorii unor monografii despre Mata Hari, cum este aceea semnată de Michael Joseph, intitulată *Spioana care*

nu a existat niciodată (1987).

Contradictorii sunt şi opiniile despre „calităţile” care i-ar fi asigurat lui Mata Hari succesul. Astfel, presa bulevardieră franceză scrie despre ea că „atunci când dansează, creează o atmosferă secretă”, „dansează cu tot corpul”, întrebându-se dacă a fost „preoteasă, dansatoare, damă”. În acelaşi timp, la 40 de ani de la execuţia dansatoarei, locotenentul Mornet, care a participat la instrumentarea cazului, ajuns procuror general, era de părere că Mata Hari era „o femeiuşcă fără stil, fără clasă, lipsită de interes”. De fapt, chiar Mata Hari lasă loc la asemenea interpretări atunci când mărturiseşte: „Nu am dansat niciodată bine. Oamenii veneau să mă vadă deoarece am fost prima care am apărut goală în public”. Şi totuşi arta sa a fost apreciată de compozitorii Massenet şi Puccini, ca şi de cunoscutul maestru de balet rus, Diaghilev. De asemenea, potrivit relatărilor din presa timpului, în timpul dansurilor pe care le executa, era „sumbră, sălbatică, încântătoare şi ideală”.

Dubii au fost formulate şi în ceea ce priveşte frumuseţea ei legendară. Se pare, potrivit unor consemnări ale vremii, că ea nu era pe atât de atrăgătoare pe cât o vrea legenda. Era admirată pentru gura ei cu buze cărnoase, pentru aerele ei misterioase, pentru mersu-i suplu. Dar, în acelaşi timp, putea să nu placă, din cauza pieptului prea mic sau a umerilor prea laţi... Şi totuşi, în ciuda acestor „defecte”, Mata Hari a ajuns să seducă personaje din cele mai importante ale vremii, între care Prinţul Moştenitor al Germaniei, fiul lui Wilhelm al II-lea, a cărui metresă ar fi devenit. Contradictorii sunt şi motivele invocate în ceea ce priveşte demascarea sa. A fost chiar formulată ipoteza că cel care a denunţat-o pe Mata Hari a fost chiar serviciul de informaţii german, pentru a se putea debarasa de o agentă care devenise prea compromiţătoare şi costisitoare. Cert este că dansatoarea primea sume enorme de bani din ambele tabere, motiv pentru care va fi arestată la 12 februarie 1917. În fine, există şi prezumţia

că Mata Hari a fost „turnată” de o femeie geloasă, actriţa de cinema Claude France. Interpretări mai riguroase oferă Alain Decaux, unul din primii istorici care a avut acces la „Dosarul Mata Hari”, păstrat secret decenii întregi, care atrage atenţia asupra atmosferei în care a avut loc procesul. Anul 1917 a fost considerat ca un an tulbure, când Franţa suferea înfrângeri, iar moralul armatei şi al populaţiei era la pământ. În aceste condiţii se pare că şefii armatei franceze şi ai serviciilor secrete au avut nevoie de un „caz” care să le demonstreze capacitatea şi faptul că rămâneau activi. Din acest punct de vedere, am compara „Cazul Mata Hari” cu „Cazul Dreyfiiss”...

Există aşadar suficiente motive ca să credem că imaginea atât a spioanei, cât şi a dansatoarei, de fapt, ceea ce, pe drept cuvânt, poate fi considerată drept „legenda lui Mata Hari” a fost, în timpul vieţii ei şi în perioadele care au urmat, exagerată, estompată, îngroşată sau, pur şi simplu, retuşată în funcţie de contextele în care era prezentată.

O carte a scriitorului de origine nicaraguană Enrique Gomez Carrillo (1873 – 1927) încearcă să desluşească iţele încâlcite ale istoriei acelor timpuri. El însuşi un personaj care ar merita o recenzie amplă (scriitor-călător, diplomat, critic literar şi playboy), Gomez Carrillo simte nevoia de a scrie cartea pentru a înlătura acuzaţia cum că el ar fi dat-o pe presupusa spioană pe mâna autorităţilor franceze şi, indirect, că ar fi dus-o în faţa plutonului de execuţie. În orice caz, indiferent că avem de-a face cu un act de spălare a reputaţiei sau cu un prilej pentru a-şi face reclamă pe seama unui alt personaj celebru, ni se prezintă un pastel în culori peste litografia rece, seacă, ce a fost creionată anterior. Portretul se intensifică cu ajutorul terţilor, precum şi al jurnalului dansatoarei. Avem de-a face cu o viaţă multiplă, în faţa familiei, Margaretha întreţine prin scrisori imaginea unei vieţi pudice, de soţie loială, dar maltratată, în timp ce pentru lumea saloanelor pariziene se ticluieşte cu totul altceva. Noua ei poveste nu avea nimic

de-a face cu burghezia. Era o poveste, o poveste din o *mie şi una de nopţi*, o poveste învăluită în albastru, aur şi purpură, în care imaginile cele mai ciudate se legănau în ritmul muzicii exotice.

Eu, spunea, m-am născut în sudul Indiei, pe ţărmul Malabar, într-un oraş sfânt care se numeşte Jaffuapatam, în sânul unei familii din neamul sfânt al brahmanilor. Tatăl meu, Suprachetty, datorită spiritului său caritabil, era numit Assirvadam, ceea ce înseamnă Binecuvântarea lui Dumnezeu. Mama, baiaderă slăvită din templul lui Kanda Swany, a murit la paisprezece ani, chiar în ziua în care m-a născut. După ce i-au ars trupul neînsufleţit, preoţii m-au adoptat şi mi-au pus numele Mata Hari, ceea ce înseamnă Fata Zorilor. Apoi, când am putut să fac primii paşi, m-au închis în marea curte interioară subterană a pagodei lui Shiva, ca să învăţ, călcând pe urmele mamei, sfintele rituri ale dansului”.

Ceea ce ne propune Carrillo nu este un portret, cel puţin nu unul rezumat ca într-un dosar de angajare, ci o călătorie de descoperire. În primul rând, este aspectul fizic. Cel care dă o simplă căutare pe internet va vedea pozele devenite deja clasice, cu profilul porţelanat al femeii. Frumuseţea sa brunetă într-o Olandă populată de oameni blonzi; ochii negri, misterioşi creau un contrast cu peisajul obişnuit şi puteau susţine ficţiunea originii orientale, indiene. Mai târziu în viaţă însă, când trăsăturile ei devin tot mai mature, mai conturate, verdictul contemporanilor nu pare deloc uniform:

„— Adevărul, şopteşte doctorul Bralez, adevărul din punctul meu de vedere, adevărul în ceea ce priveşte gustul meu, este că Mata chiar era ceea ce în franceză se numeşte *une bellefemme*, o femeie adevărată, o fată graţioasă şi elegantă, atrăgătoare.

Cu decolteurile ei înţelepte şi cu eleganţa ei ciudată, provoca negreşit o senzaţie profundă în saloanele europene, în care doamnele cosmopolite se extaziau respirând parfumul desfrâului care emana din întregul ei

trup. Dar nu era o femeie drăguţă, nicio femeie frumoasă. Trăsăturile ei erau lipsite de fineţe. Era ceva animalic în buzele ei, în mandibulele ei, în pometţii ei. Pielea ei închisă la culoare părea întotdeauna unsă cu ulei sau acoperită de sudoare. Doar braţele şi ochii ei se dovedeau frumoşi, de o frumuseţe absolută. Cei care susţin că a avut cele mai frumoase braţe din lume nu exagerează. Iar ochii ei, ochii ei magnetici şi enigmatici, schimbători şi catifelaţi, imperioşi şi rugători, melancolici şi copilăroşi, ochii ei teribili în ale căror limfe se înecaseră atâtea suflete, meritau şi eu adoraţiile a căror ţintă erau”.

„Era foarte sensibilă la nenorocile celor din jur”, caracterul ei nu ne oferă un tablou static, ci se dezvăluie în mai multe aspecte. Două sunt limitele care ne vorbesc despre felul de a fi al spioanei-dansatoare: viaţa de zi cu zi şi conduita în faţa tribunalului de război care o va condamna la moarte prin împuşcare. Cultura populară a reţinut-o ca pe o fiinţă senzuală, dezinvoltă, iubitoare de lux şi fără mari griji morale. Imaginii astfel realizate de la distanţă i se cere un tablou mai nuanţat. Reconstituirea psihicului defunctei aşa cum a încercat Gomez Carrillo din însumarea mai multor mărturii relevă o fiinţă teatrală în public, dar conştientă de sine şi de faptul că arta seducţiei nu se reduce la goliciunea fizică: „Dimpotrivă: nimic din ea nu te duce cu gândul la păpuşa voluptuoasă cu care bărbaţii se distrează o noapte sau o săptămână. [...] Nimic din ea nu este făcut în mod inconştient, nici râsetele, nici lacrimile, nici vicleniile, nici lâncezirea, nici ţipetele sălbatice de plăcere”. Arta seducţiei şi-o dezvoltase prin lecturi îndelungi, după cum demonstrează sublinierile şi comentariile de pe paginile cărţilor sale, aşa cum au fost recuperate de la hotelul din Neuilly-sur-Seine după ce ea fugise. „Biblioteca sa aduna laolaltă peste o sută de traduceri în germană, engleză, franceză şi olandeză a scrierilor sanscrite despre erotism. Ceea ce pare să fi impresionat în orientalismul său nu era fidelitatea cu care reda ritualurile hinduse, cât mai degrabă punerea lor în

scenă, mai ales că teama notelor false de exotism religios nu o împiedică niciodată în ceea ce priveşte proiectele sale. Erudiţia ei este întortocheată şi teologia ei, confuză. Se vede că tot ce a învăţat a fost din lecturile sale haotice, unicul ei scop fiind acela de a profita de aceste învăţăminte din punct de vedere scenic. (...) Altminteri, fiinţa ei denotă un siaj întâlnit şi la alţi oameni, în speţă femei căutate: vanitate dublată de generozitate. Fără îndoială, cu cei care, considerând-o un obiect de lux, aspirau să-i obţină favorurile, trebuie să se fi purtat ca o aşa numită femeie de pradă. Dar în acelaşi timp trebuie să observăm şi generozitatea cu care împărţea printre cei care o înconjurau o parte din bogăţiile sale".

„Era foarte bună, era foarte sensibilă la nenorocile celor din jur". Astfel se exprimă foştii ei servitori. Şi amanţii ei, cu toate că unii au au căzut victime manevrelor ei perfide, se văd obligaţi să recunoască faptul că era o femeie cu multe calităţi, sinceră, nobilă cu un caracter puţin ciudat, aspru şi schimbător; dar întotdeauna în stare să ofere tandreţe şi afecţiune. Mai târziu, după ce a fost prinsă şi deferită justiţiei franceze, i s-a mai oferit un prilej pentru a-şi dezvălui caracterul. Dacă iniţial încearcă să îmbuneze completul de judecată declarându-şi simpatia şi afecţiunea pentru soldaţi, odată cu conştientizarea drumului ireversibil către plutonul de execuţie, manifestă o candoare ieşită din comun.

Şi, totuşi, a fost sau nu vinovată Mata Hari? Iată paranteza sub care şi-a trăit posteritatea. Gomez Carrillo nu are îndoieli asupra vinovăţiei sale. Filmul omonim din 1985 cu Sylvia Kristel (interpreta lui Emmanuelle) în rolul principal, încearcă să o exonereze: amantă prin vocaţie care ajunge, dincolo de voinţa ei, să fie pionul serviciilor secrete franceze şi germane, când pe ea nu o interesează decât tandreţurile oliţelor chipeşi care îi ies în cale, indiferent de naţionalitatea lor. În cele din urmă, realizând că serviciile secrete germane vor să arunce în aer o catedrală unde ar fi luat parte la slujbă elita politică a

Franţei, ea încearcă şi reuşeşte să dejoace planul, dar sfârşeşte ca ţap ispăşitor.

Un alt documentar, mai aproape de zilele noastre, conchide, într-un diapazon ironic, cum că singura ţară pentru care a spionat cu adevărat a fost chiar Franţa, cea care o va şi condamna. Sigur, discuţia continuă. Cei înamoraţi de personaj îi vor căuta probabil circumstanţe atenuante; juriştii se vor interesa de întretăierea dintre dreptul războiului şi cel civil internaţional (completul de judecată era francez, dar acuzata era cetăţean al Olandei) ş.a.m.d. Ceea ce apare interesant nu este atât disputa din jurul vinei sale, cât relevanţa vieţii pe care a dus-o pentru oamenii timpului ei dar şi al nostru. Mata Flari adună drama unei persoane pentru care nu există noţiunea de „Acasă", atât în sens fizic, cât şi afectiv. Deşi încerca să se legitimeze printr-o legendă barocă, ea rămâne un personaj aproape lipsit de identitate. Condamnată mereu la acţiune de către propria vocaţie (cea de curtezană), cât şi de circumstanţele istorice, Margaretha Geertruida

Zelle rămâne „o devoratoare pătimaşă, o mare consumatoare de realitate", pentru care nu existau niciun fel de limite: „Pe vremea aceea frontierele nu existau decât pe hărţi. Şi pentru mine, fiinţă nomadă şi cosmopolită, existau mai puţin decât pentru oricine altcineva".

În prima jumătate a secolului trecut, România a avut propriul lot de mari personalităţi feminine implicate în activităţi de spionaj. De obicei, era vorba de femei din lumea bună, chiar din elita societăţii – precum principesa Martha Bibescu, prima femeie din lume conducătoare a unei organizaţii masonice şi amantă a mai multor capete încoronate europene din ambele tabere beligerante, Veturia Goga, soţia poetului şi politicianului Octavian Goga dar şi una dintre favoritele lui Adolf Hitler (care o alinta „Privighetoarea mea"), sau Elena Lupescu, amanta Regelui Carol al II-lea. Maria Tănase, chiar dacă provenea din clasa umilă a sărăcimii din mahalalele Bucureştilor şi fusese silită de tatăl ei, care nu mai putea s-o întreţină, să

abandoneze şcoala în clasele primare, avea avantajul unei cariere artistice uluitoare, care-i adusese şi ei conexiuni la cel mai înalt nivel, în special în lumea expaţilor interbelici din Capitala României. Iar evreica româncă Maria Vera Rosenberg din Galaţi s-a transformat în Vera „Atkins" şi a reuşit să intre la Londra în anturajul liderului britanic Winston Churchill, devenind apoi, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, chiar şefa unui serviciu de spionaj (Special Operations Service).

Însă, între toate aceste vedete incontestabile ale vremii lor, una dintre cele mai fascinante poveşti, demne de o Mata Hari autohtonă, le-a avut o frumoasă fată de preot român din Banatul sârbesc, Maria Bălan, care a devenit cel mai tare spion al Regatului în timpul Primului Război Mondial, care furniza, însă, informaţii despre armata austro-ungară şi Ohranei ţariste. Arestată şi judecată de serviciile speciale chezaro-crăieşti, ea a fost condamnată la moarte, dar a reuşit să evadeze folosindu-se de incontestabilele ei atuuri erotice, cărora le-a căzut victimă un ofiţer din tabăra adversă.

„În Primul Război Mondial, lupta nu a fost dusă numai în tranşee şi pe câmpurile de bătălie, ci şi în spatele frontului, prin intermediul spionilor care încercau să afle din timp intenţiile inamicului. Cel mai eficient spion român din acea perioadă a fost o femeie, Maria Bălan, o tânără din Banat, care a fost comparată cu mult mai celebra Mata Hari.

Născută în anul 1895, în oraşul sârbesc Vârşeţ, aflat atunci sub stăpânire austro-ungară, Maria Bălan era înaltă şi zveltă, având un fizic extrem de atrăgător. Ea provenea dintr-o familie de preoţi români. Pe când era elevă la Şcoala Normală din Vârşeţ, în oraş a sosit un regiment al armatei imperiale. În casa familiei Bălan a fost încartiruit un frumos şi tânăr sublocotenent de ulani (cavalerie uşoară).

Între tânăra româncă, bună vorbitoare a limbilor germană, maghiară şi franceză, şi sublocotenentul austriac

s-a înfiripat repede o idilă. Maria a fugit cu el în Timişoara. Se pare că ea a ajuns în cosmopolitul oraş de pe Bega în urma unui plan prestabilit. Cu puţin înainte de a-l cunoaşte pe sublocotenentul austriac, ea fusese recrutată de un agent al serviciului de spionaj român”.

Datorită frumuseţii, a cunoaşterii limbilor germană şi maghiară, a farmecului personal, ea a reuşit să pătrundă în cercul ofiţerilor superiori ai Corpului VII al armatei imperiale, aflată în Banat. Astfel, Maria Bălan a putut să afle uşor planurile de luptă ale armatei imperiale, situaţia armamentului, starea de spirit a trupelor, alte date esenţiale despre acestea. De asemenea, spioana română a contribuit, prin informaţiile obţinute, la eliminarea unor agenţi ai imperiului Austro-ungar care locuiau în zona Rucăr-Dragoslavele-Câmpulung Muscel. Aceştia erau angajaţi ca pădurari şi agenţi de vânătoare, dar, în realitate, executau misiuni de recunoaştere în vederea unei posibile invadări a teritoriului, unul, deloc întâmplător, presupus ostil intereselor vulturului bicefal austro-ungar.

Tânăra frumuseţe era un incredibil agent dublu! Informaţiile ei au servit, însă, cu sau fără ştirea autorităţilor româneşti, şi armatei imperiale ţariste. În anul 1913, datorită unei „cârtiţe”, neidentificate, serviciile externe ale Ohranei (poliţia secretă a Imperiul Rus) au eşuat în zona Austro-Ungariei. Atunci au devenit folositoare informaţiile culese de Maria Bălan.

În ciuda eforturilor depuse de agenţii austrieci, identitatea spionului sau spioanei care semna B9 sau MB informările exacte către serviciile româneşti a rămas un mare mister. După intrarea României în Primul Război Mondial (august 1916), informările Mariei au continuat, fiind mult mai preţioase odată cu începerea conflictului armat propriu-zis.

Identitatea ei a fost aflată abia după ocuparea Bucureştiului de către Puterile Centrale (decembrie 1916), când ocupanţii au cercetat arhivele Siguranţei rămase în

Capitală după retragerea autorităţilor române în Moldova, la Iaşi. De obicei, în contextul dat, asemenea materiale „sensibile” sunt distruse înainte de părăsirea sediului unei oficine de spionaj, însă, de această dată, în graba retragerii, această operaţiune elementară de protejare a agenţilor secreţi nu a mai fost dusă la bun sfârşit. Nu este clar nici până acum dacă a fost vorba de o neglijenţă crasă sau de un act deliberat de sabotaj efectuat de un alt agent dublu, austro-ungar de această dată, infiltrat din vreme printre români. Mai degrabă, această a doua ipoteză stă în picioare!

Cert este că frumoasa Maria Bălan a fost imediat reţinută, iar autorităţile imperiale din Timişoara au declanşat un proces rapid ţinut la Curtea Marţială. Spioana româncă – dar care avea cetăţenie austro-ungară – a fost condamnată la moarte pentru înaltă trădare. Toţi condamnaţii pentru spionaj din lotul ei au fost graţiaţi, mai puţin Maria Bălan, teribilul agent B9 căutat ani în şir. Când i s-a comunicat sentinţa, tânăra a început să râdă, şocându-i efectiv pe ofiţerii austrieci.

Românca a fost condamnată la moarte prin spânzurare. Dar lucrurile au căpătat o continuare şocantă. În ziua execuţiei, sergentul care a intrat în celula ei a găsit încăperea goală. Maria Bălan a evadat cu ajutorul unui ofiţer austriac şi a dispărut. Conform unui articol publicat de cotidianul francez Paris Soir în anul 1936, Maria Bălan a ajuns în cele din urmă la Bucureşti, unde şi-a schimbat numele şi a trăit tot restul vieţii sub o nouă identitate, încă temându-se de represaliile celor pe care îi spionase cu câteva decenii înainte.

Cert este că i-a scris de câteva ori ofiţerului austriac pe care îl sedusese şi, care, vrăjit de nurii ei, o ajutase să evadeze. Scrisorile erau rare şi adresa expeditorului nu putea fi identificată. Culmea, şi ofiţerul austriac care a ajutat-o să evadeze a rămas în România după prima conflagraţie mondială, a trecut în armata română (însă la o nouă armă) şi a murit aici în anul 1965. Nu a dezvăluit

niciodată nimic din ceea ce a ştiut că s-a întâmplat în realitate cu acea spioană excepţional dotată. Cel mai probabil, va fi fost şi el un alt agent dublu, recalibrat pentru alte misiuni conspirative, nu doar o biată victimă sentimentală a unei „Mata Hari de România”...

Joséphine Baker – un trup perfect în sprijinul Rezistenţei Franceze

Joséphine Baker (născută Freda Joséphine McDonald, 3 iunie 1906, Saint Louis, Missouri – 12 aprilie 1975, Paris, Franţa) a fost fiica nelegitimă a unui producător evreu de instrumente muzicale, Eddie Carson şi a unei spălătorese de culoare, Carrie McDonald. Fetiţa va creşte în cartierele sărace din St. Louis. În anul următor, 1907, mama ei va naşte un băiat pe nume Richard, dar în acelaşi an tatăl ei va părăsi familia. În anul 1911, mama ei se recăsătoreşte şi va naşte încă doi copii. La data de 2 iulie 1917, Joséphine Baker va face cunoştinţă cu cruzimile unui pogrom în St. Louis, când au fost ucişi mai multe sute de afroamericani. Această experienţă a făcut ca ea să devină mai târziu o militantă contra rasismului. La vârsta de 13 ani, mama ei a căsătorit-o cu Willie Wells, care era cu mult mai în vârstă dar căsătoria va eşua la câteva săptămâni. În acelaşi timp ea va juca diferite roluri la Booker Washington Theatre din St. Louis, în 1921 se recăsătoreşte cu dirijorul Willie Baker, pe care-l va părăsi în 1925. La 16 ani, jucase deja diferite roluri la teatrele din Philadelphia, apoi pleacă la New York unde va fi angajată la o trupă de vodevil. În contextul rasist al societăţii americane din acea perioadă, este nevoită să părăsească ţara şi să plece în Europa, urmând ca ulterior să se stabilească în Franţa. Ea va fi descoperită ca talent de poetul german Karl Gustav Vollmoller, prin intermediul căruia va ajunge să danseze şi să cânte, având un succes răsunător pe scenele din Paris şi Berlin. În Paris, în cercuri intime ea va dansa frecvent complet goală. De asemenea, este cap de afiş în celebrul Folies Bergère. La 3 iunie 1927 se va căsători cu cioplitorul în piatră sicilian, Giuseppe Abaţino, care se

prezenta în societate drept conte. După război, ia în adopţie mai mulţi copii orfani de diferite etnii şi rase.

Declanşarea celui de Al Doilea Război Mondial o găseşte tot pe scenă, adunând informaţii importante pentru rezistenţa franceză despre clienţii germani, japonezi sau italieni care intrau în acel bar. Ulterior, se va infiltra în rândul ocupanţilor, reuşind chiar să fie invitată la petrecerile ambasadei italiene din Franţa. Mai mult decât atât, a reuşit să creeze o reţea de sprijin a Rezistenţei Franceze conduse de Charles de Gaulle. Fiind o antinazistă convinsă, Joséphine a şi pilotat un avion al Crucii Roşii, spune legenda, cu medicamente şi provizii până în Belgia. În 1940, când Germania a invadat Franţa, Joséphine a părăsit Parisul şi s-a mutat în castelul ei din Dordogne, unde i-a ascuns şi protejat pe luptătorii din Rezistenţa Franceză. Când germanii au percheziţionat castelul, Joséphine i-a fermecat cu nurii ei, ajutându-i apoi pe luptătorii din Rezistenţă să părăsească Franţa. A plecat într-un turneu prin statele neutre Spania şi Portugalia, transmiţând mesaje pentru Rezistenţă scrise cu cerneală invizibilă, ascunse în lenjeria ei intimă. „Cine ar îndrăzni să o percheziţioneze pe Joséphine Baker?”, obişnuia ea să spună. A susţinut şi concerte gratuite pentru trupele Aliaţilor în nordul Africii, deplasându-se prin deşertul plin de mine, fără să se plângă niciodată. A fost prima femeie americană decorată cu Croix de Guerre, cea mai înaltă distincţie franceză.

A fost prima femeie de culoare care a urcat pe scena unei săli de concert şi care a devenit star internaţional. A început să danseze în ceea ce astăzi am numi „Street performance”, la 13 ani. Adevărata carieră începe însă la Paris, în 1925, entuziasmând şi scandalizând în egală măsură Oraşul Luminilor cu dansurile sale erotice. Angajată la Folies Bergère, este aplaudată seară de seară pentru „Dansul sălbatic”, în care apare îmbrăcată numai cu o centură de banane artificiale. Devine muza scriitorilor, pictorilor, sculptorilor. Hemingway o numeşte „cea mai

senzaţională femeie pe care am văzut-o vreodată”, iar Picasso o descrie astfel: „Înaltă, cu pielea de culoarea cafelei, cu ochi de abanos, picioare de paradis şi un zâmbet mai presus de toate zâmbetele”. Devine, pentru lumea anglo-saxonă, „Venus de bronz”, „Perla neagră”, „Zeiţa creolă”, iar pentru Franţa, care îi acordă cetăţenia în 1937, „La Baker”. Celebra divă a cabaretului parizian a venit în 1928, la Bucureşti. În pofida unui onorariu imens pentru acea vreme (100.000 lei aur!), Constantin Tănase reuşeşte să o aducă pentru câteva reprezentaţii într-un spectacol la Teatrul Cărăbuş. Publicul bucureştean a întâmpinat-o cu curiozitate, a aplaudat-o fermecat, i-a urmărit cu amuzament excentricele plimbări pe Calea Victoriei (unde Tănase, ca să facă reclamă spectacolului, o ducea într-o trăsurică trasă de un struţ!) sau apariţiile de la Capşa sau de la restaurantele de la Şosea, uneori la fel de pitoreşti. A susţinut două spectacole, intitulate „Negru pe alb”, în Sala Eforie. Nu a putut juca la Grădina Cărăbuş din cauza ploii. Tănase îşi luase din fericire măsuri de prevedere şi închiriase Sala Eforie. A fost *clou*-ul stagiunii. Lumea s-a înghesuit să vadă minunea de abanos.

Joséphine Baker a adoptat 11 băieţi şi două fete, din Coreea, Japonia, Columbia, Israel, Venezuela, Franţa şi din ţări africane, înfiinţându-şi propriul „trib în culorile curcubeului”. S-a întors în America unde a fost decepţionată de segregaţionism. În 1963, a mers alături de Martin Luther King la Marşul de la Washington, unde liderul comunităţii de culoare a ţinut celebrul său discurs „I Have a Dream”. Joséphine Baker a vorbit şi ea, îmbrăcată în uniforma Armatei Franceze de Eliberare, decorată cu numeroasele medalii pe care le primise. În 1969, ruinată, şi-a vândut castelul şi s-a mutat într-un apartament cu două camere la Paris alături de toţi copiii ei. Compatrioata ei, actriţa Grace Kelly, devenită Prinţesa Grace de Monaco, a ajutat-o să cumpere o vilă în sudul Franţei. Avea să revină în România, în 1970, pe scena Cerbului de Aur de la Braşov. Cinci ani după aceea, pe 12

aprilie, încheia definitiv spectacolul unei vieţi, în urma unei hemoragii cerebrale, la vârsta de 68 de ani. În 1973, suferise un infarct şi un accident vascular cerebral. După o slujbă funerară la Biserica Madeleine din Paris, a fost înmormântată în Cimitirul din Monaco.

O Mata Hari a celui da-al Doilea Război Mondial şi alte spioane seducătoare

Născută în noiembrie 1910 în Minneapolis, Amy Elizabeth Thorpe va fi supranumită Mata Hari a celui de Al Doilea Război Mondial. Racolată de SOE, va acţiona sub numele de „Cynthia” şi, ulterior, de „Betty Pack”, operând în Polonia. Va furniza informaţii vitale privind intenţia lui Hitler de a dezmembra Cehoslovacia, ajutând totodată la decodarea mesajelor radio ale armatei germane. Una dintre cele mai importante misiuni ale sale a fost obţinerea codurilor navale franceze ale guvernului pronazist francez instaurat la Vichy. Ea va seduce un angajat al ambasadei, convingându-l să-i ofere informaţiile necesare, achitându-se astfel de datorie. Va muri de cancer în decembrie 1963.

Tatăl lui Amy Thorpe a fost un ofiţer al Corpului Maritim al Statelor Unite, care a pus în mod curent călătoriile pe agenda familială. Până la vârsta de 11 ani, ea a folosit cărţi poştale şi ghiduri pentru a recompune atmosfera napolitană pentru o poveste romantică pe care a scris-o, intitulată *Fioretta*. O copie a manuscrisului şi-a găsit calea către un tânăr ataşat naval (... viitor amiral!), pe nume Alberto Lais, de la Ambasada Italiei din Washington, D.C. Demisia tatălui ei din serviciul militar a adus-o şi pe Amy Thorpe în capitala Statelor Unite, unde s-a întâlnit cu comandorul Lais. Relaţia platonică a ofiţerului italian cu adolescenta pe care el a numit-o „fata de aur” a contribuit, fără îndoială, la evoluţia ei spre maturitate. În momentul în care şi-a făcut debutul convenţional în societatea „scrobită” din Washington, Amy Thorpe, în vârstă de 18 ani, era frumoasă, bine crescută şi graţioasă, cu ochi verzi şi păr de culoarea chihlimbarului. Ea emana un cert magnetism erotic care îi atrăgea nebuneşte pe

bărbaţi. O aventură cu Arthur Pack, secretarul II al Ambasadei Marii Britanii, cu 19 ani mai în vârstă decât fata, a evoluat într-o căsătorie nepotrivită dar i-a conferit lui Amy o a doua cetăţenie. Amy Thorpe Pack a dat naştere unui fiu la numai cinci luni după nuntă. Un alt copil, o fiică, născută în 1934, nu a făcut nimic pentru a salva căsnicia de o eroziune lentă dar sigură. Arthur Pack a fost transferat la Madrid în ajunul Războiului Civil Spaniol, unde Amy Pack s-a implicat într-o serie de operaţiuni secrete. A ajutat la aprovizionarea rebelilor naţionalişti prin activităţi de contrabandă, a transportat proviziile trimise de Cruce Roşie către forţele lui Franco, a coordonat evacuarea personalului ambasadei britanice din nordul Spaniei şi s-a amestecat în treburile diplomatice. Aceste activităţi au încetat atunci când a fost denunţată prietenilor naţionalişti ca presupus „spion republican", aparent de către o femeie orbită de gelozie.

În toamna anului 1937, însoţită de fiica ei cea mică şi de o dădacă, Amy Pack a urcat la Paris în trenul expres de Varşovia pentru a deveni „membru al Serviciului Secret de Informaţii al Majestăţii Sale Regina Marii Britanii" A fost repede „adoptată" de un grup de tineri care lucrau pentru ministerul polonez de externe, situaţie facilitată de soţul ei. Arthur Pack, acum un funcţionar la ambasada din Polonia, o informase că este îndrăgostit de o altă femeie. La scurt timp după aceea, a suferit un atac de tromboză cerebrală care l-a trimis direct într-un sanatoriu unde beneficia de infirmiere cunoscătoare ale limbii engleze, între timp, Amy Pack fusese recrutată de serviciul britanic de informaţii şi primise o alocaţie de 20 de lire sterline pe zi pentru a-şi cultiva sursele poloneze din înalta societate. Despre prima cucerire oficială a unui bărbat influent reuşită de spioana cu sex-appeal ea va povesti tranşant mai târziu unui biograf, unul dintre viitorii ei iubiţi de altfel: „Întâlnirile noastre au fost foarte fructuoase şi l-am lăsat să mă iubească ori de câte ori dorea, pentru că acest lucru garanta fluxul neîntrerupt de informaţii politice de

care aveam nevoie". Apoi, Amy şi-a întâlnit următoarea ţintă la o petrecere găzduită de ambasadorul american. Bărbatul frumos aşezat de gazde deloc întâmplător alături de ea a fost un consilier personal al ministrului de externe Josef Beck. Deşi era căsătorit, acesta a fost suficient de impresionat de tovarăşa sa de cină pentru a-i trimite un buchet enorm de trandafiri roz în dimineaţa următoare. De la el, Amy a aflat că experţii polonezi lucrează la descifrarea ameninţării reprezentate de maşina de criptat Enigma a Germaniei. Extinderea contribuţiei sale la descifrarea propriu-zisă a celui mai important secret al viitorului război împotriva Reich-ului, care le-a conferit Aliaţilor un avantaj crucial asupra naziştilor, rămâne o chestiune de dovedit, deşi aparent improbabilă. De fapt, însă, Marea Britanie ar fi datorat capacitatea de a decoda atât de bine traficul radio al Germaniei din timpul celui de Al Doilea Război Mondial eforturilor specialiştilor polonezi, care au cooperat cu francezii la decriptarea sistemului Enigma. Deplasată la Praga, Amy Pack a obţinut dovada concludentă a planurilor lui Hitler de a dezmembra Cehoslovacia. Din motive care rămân neclare (fusese, oare, deconspirată?), în toamna anului 1938 ambasadorul i-a ordonat brusc să părăsească ţara.

În luna aprilie a anului următor, după ce în familie s-a instaurat un soi de armistiţiu intern, Arthur Pack, care depăşise efectele trombozei cerebrale, şi-a recuperat cumva soţia şi a călătorit în America de Sud, unde a preluat secţia comercială a ambasadei din Santiago de Chile. Când a început efectiv Al Doilea Război Mondial, Amy Pack şi-a oferit din nou serviciile serviciului britanic de spionaj. În curând, ea s-a apucat de scris articole politice pentru ziarele spaniole şi englezeşti din Chile. Marea Britanie şi-a înteţit apoi eforturile de propagandă în emisfera sudică, plasându-le în primăvara anului 1940 sub coordonarea British Security Coordination (BSC), instituţie condusă de canadianul William Stephenson. Amy Pack şi-a părăsit din nou soţul şi a navigat la New York, unde i s-a

dat numele de cod „Cynthia”, împreună cu misiunea de a înfiinţa o publicaţie la Washington, D.C. Ca acoperire, ea acum trecea drept jurnalist.

Prima ei misiune majoră a fost însă obţinerea sistemului criptografic al marinei italiene. Având în vedere misiunea ei, era logic ca „Cynthia” să-şi caute vechiul prieten Alberto Lais, acum deja amiral şi ataşat naval la ambasada italiană din Washington. Practic, toate mărturiile publicate afirmă că Amy „Cynthia” Pack a obţinut de la amiralul în vârstă de 60 de ani codul forţelor navale italiene, precum şi planurile de a saborda navele italiene aflate în porturile din SUA pentru a preveni confiscarea lor. Consensul literaturii de specialitate este că succesul amoros al lui Amy „Cynthia” a contribuit decisiv la victoriile britanice din Marea Mediterană. Ea însăşi, care şi-a descris relaţia cu Lais ca fiind „sentimentală şi chiar senzuală, mai degrabă decât sexuală”, a spus că a primit informaţiile direct de la amiral şi accesul la documentele sensibile de la asistentul acestuia, cu concursul deplin al lui Lais. Peste timp, moştenitorii amiralului au dat în judecată un autor britanic într-un tribunal italian pentru defăimare în 1967, insistând că Lais (care a murit în 1951) nu a trădat niciun fel de secrete militare şi au câştigat procesul, în 1988, cei doi fii ai lui Lais au protestat faţă de publicarea poveştii de seducţie în bestsellerul *Washington Goes to War* al lui David Brinkley şi au convins ministrul italian al Apărării să publice articole de dezminţire în trei ziare importante de pe Coasta de Est a Americii.

Următoarea misiune a lui Amy „Cynthia” a fost una cu care şi-a asigurat locul în topul spionajului din război. Guvernul francez de la Vichy, înfiinţat după prăbuşirea Franţei în 1940, a fost unul vehement anti-britanic. Prezentându-se ca jurnalist american, Cynthia a telefonat la Ambasada Franţei în mai 1941 şi s-a prezentat lui Charles Brousse, ataşatul de presă. Bineînţeles, Brousse, de 49 de ani, de mai multe ori căsătorit şi anti-nazist, a

fost cucerit de Cynthia. Relaţia a început cu felurite provocări. Dar, până în iulie, Cynthia s-a simţit suficient de încrezătoare pentru a-l recruta, spunându-i lui Brousse că ea lucrează pentru spionajul american. În curând, oficialul francez a început să ofere telegrame, scrisori, dosare şi conturi ale ambasadei şi personalităţilor diplomatice franceze. Nu după mult timp, pentru a împiedica supravegherea ei de către FBI, Amy s-a mutat în hotelul în care locuiau Brousse şi soţia lui. „Londra ar dori să aibă codurile criptografice navale franceze Vichy”, i-a spus Cynthia amantului ei în martie 1942. Informat de ultima ei cerere, Brousse s-a prăbuşit disperat. Numai ofiţerul şef de cifru şi asistentul său aveau acces la sala cu codurile. Cărţile cu cifruri erau, mai multe volume, încuiate într-un seif. Un paznic escortat de câine păzea incinta noaptea. După o serie de eforturi eşuate, „Cynthia” a încercat în cele din urmă abordarea directă – pătrunderea prin efracţie. Folosind prietenia sa cu William „Wild Bill” Donovan, şeful Biroului Serviciilor Strategice al Americii (precursorul CIA), Stephenson, de la serviciile de informaţii britanice, şi-a asigurat serviciile unui tâlhar poreclit „Spărgătorul din Georgia”. Brousse trebuia să-i spună paznicului de noapte al ambasadei că el avea nevoie de un loc discret pentru o partidă amoroasă şi era pregătit să-i plătească ca acesta să se uite în cealaltă direcţie. Cuplul Amy – Brousse urma să viziteze ambasada timp de mai multe nopţi pentru ca paznicul să fie convins de relaţia lor. În noaptea furtului propriu-zis, plănuiau să ofere paznicului un pahar de şampanie cu somnifere. După aceea, ei urmau să intre în sala cifrurilor de la parterul clădirii, să deschidă seiful, să ia volumele şi să le ducă unui agent al spionajului britanic care îi aştepta pe peluza plină de copaci a ambasadei şi apoi să aştepte ca volumele să le fie returnate după ce ele vor fi fost fotografiate. Totul părea să meargă aşa cum era planificat. Pentobarbitalul a înfrânt rezistenţa paznicului, precum şi pe câinele său (în a cărui hrană fuseseră, de asemenea, strecurate droguri).

„Spărgătorul din Georgia” a deschis vechiul seif Moşier, dar nu a fost suficient timp ca amanţii-complici să scoată şi să ducă la copiat cifrurile. O a doua încercare, făcută fără ajutorul „Spărgătorului din Georgia”, a fost împiedicată atunci când Cynthia nu a reuşit să deschidă la timp, chiar cunoscând combinaţia secretă. Folosind cheia lui Brousse pentru o ultimă încercare, cuplul s-a aşezat nervos pe „canapeaua păcatului” din ambasadă, când intuiţia lui Amy „Cynthia” i-a spus că ceva nu este în regulă. Impulsiv, ea s-a ridicat şi şi-a scos hainele, rămânând complet dezbrăcată.

Ce s-a întâmplat?” a întrebat-o uimit Brousse, holbându-se la iubita sa, care rămăsese îmbrăcată doar într-un colier şi o pereche de pantofi cu tocuri înalte. Din gesturi, spioana l-a convins şi pe amantul ei să înceapă să se dezbrace. O uşă s-a deschis atunci brusc, iar un fascicul de lumină provenind de la o lanternă a sfâşiat întunericul. Mimând un gest pudic, „Cynthia” şi-a acoperit repede – dar numai parţial! – sânii cu bluza ei de mătase. „Îmi cer scuze de o mie de ori”, spuse atunci paznicul, ruşinat şi copleşit de imaginea nudităţii femeii pe care credea că tocmai o surprinsese în timpul comiterii păcatului. Acesta a îndepărtat lumina lanternei de pe femeia suspectă de comiterea unui adulter dezmăţat şi scuzându-se incontinent s-a întors în camera lui de la subsol. După aceea, „Cynthia” a permis accesul spărgătorului de seifuri. Restul a fost o treabă făcută rapid şi eficient. Cifrurile guvernului de la Vichy, fie ele obţinute de „Cynthia” sau dintr-o altă sursă, au fost folosite cu mare succes atunci când aliaţii au ajuns în Africa de Nord în luna noiembrie 1942.

Cu Statele Unite intrate şi ele în război, „Cynthia” a lucrat apoi pentru Biroul Strategic al SUA. Precum şi pentru britanici, în egală măsură! Ea s-a considerat întotdeauna un mare patriot, unul care a acţionat eficient atât pentru ţara sa de naştere cât şi pentru cea de adopţie. „Ruşinată pentru faptele mele? Nu, câtuşi de puţin”, a

declarat ea odată. „Superiorii mei mi-au spus că rezultatele muncii mele au salvat mii de vieţi britanice şi americane… M-au implicat în situaţii din care femeile *respectabile* îndeobşte se retrag, dar poziţia mea era una de angajament total pentru cauza Aliaţilor. Războaiele nu sunt câştigate întotdeauna prin metode… respectabile”.

Ultima parte a poveştii agentei Cynthia nu a mai fost la fel de spectaculoasă precum cea din timpul războiului. Arthur Pack s-a sinucis în 1945. Brousse şi soţia sa au divorţat, iar „Mata Hari modernă” s-a căsătorit cu amantul ei francez. În stilul poveştilor cu sfârşit fericit, s-au stabilit într-un castel medieval aflat într-o pitorească zonă montană din Franţa. Finalul poveştii lor a fost, totuşi, unul tragic. La 1 decembrie 1963, Amy Thorpe Brousse a murit de cancer localizat la nivelul gurii. Soţul ei a fost electrocutat accidental cam zece ani mai târziu de o pătură electrică. O parte din castelul lor de basm a fost, de asemenea, distrus în urma incendiului care a urmat…

Helen Taylor Thompson, un important spion al Marii Britanii, a fost cea care a trimis informaţii agenţilor din Franţa în perioada celui de Al Doilea Război Mondial. „O greşeală cât de mică şi viaţa cuiva ar fi fost în pericol”, spune ea. Helen Taylor Thompson a devenit spion oficial la vârsta de 19 ani şi făcea parte din cunoscuta „armată secretă” (SOE) a premierului Winston Churchill. „Dacă spui vreodată despre ceea ce ai văzut sau ai făcut, asta ar însemna trădare şi va trebui să plăteşti pentru asta, probabil cu propria viaţă”, susţine aceasta. „Nu ştiam nimic despre ei, dar mi-a plăcut uniforma. Ceea ce e teribil, să intri în ceva doar pentru că îţi place uniforma. Nu ştiam că ei trimit sabotori în Franţa şi cu siguranţă nu ştiam că sunt implicaţi în Special Operations Executive”. Special Operations Executive a fost o organizaţie secretă înfiinţată de Winston Churchill, care îşi dorea să „aprindă” Europa prin diferite acte de sabotaj. „Locul meu de muncă nu era unul periculos nici de departe, dar trebuia să am foarte multă grijă, pentru că dacă făceam o singură

greşeală, viaţa cuiva putea fi în pericol”. Helen a trimis mesaje codate către spionii din Franţa. Mai bine de 30 de femei erau agenţi sub acoperire, care lucrau pe tărâmul inamicilor. Helen îşi doreşte ca munca femeilor din cel de Al doilea Război Mondial să fie reamintită. „Cele care au plecat acolo, probabil au suferit extrem de multe ori. Multe dintre ele, cu siguranţă, nu s-au întors înapoi. Multe au fost torturate, dar niciodată n-au dat înapoi. Nu cred că vreo femeie agent din SOE a dezvăluit vreodată vreo informaţie importantă”, a precizat aceasta. Agenţi ca Noor Inayat Khan şi Odette Sansom (care, deşi torturată de Gestapo, n-a lăsat să-i scape nicio informaţie) au fost decorate cu cele mai importante ordine militare pentru curajul lor. „Ei îşi doreau ca noi să trecem graniţele Germaniei şi noi am spus: *Da, vom merge*! Şi noi am stat şi am tot aşteptat. Dar nimic nu s-a întâmplat. Şi într-o zi au venit şi ne-au zis: *Eisenhower a spus că va lua doar bărbaţi, pentru că nu vrea să aibă femei pe conştiinţă, pentru că el considera că niciunul dintre ei nu se va întoarce înapoi*. Eram furioase. Noi chiar ne doream să ne luptăm cu nemţii, pentru că am fost atacaţi de ei, mulţi prieteni de-ai noştri au fost ucişi de ei şi chiar ne-am dorit să luptăm împotriva lor şi să câştigăm războiul. Lucrul de bază era să câştigăm războiul”, a spus Helen. După război, Hden, acum în vârstă de 93 de ani, a lucrat într-un mic spital în Londra, dar a fost nevoită să renunţe la un moment dat din cauza unor reduceri de personal. Ea a continuat şi şi-a deschis o clinică pentru bolnavii de SIDA, prima din Europa, şi a continuat să facă fapte de caritate.

Născută în 1906 în Baltimore, Virginia Hall a operat ca agent sub numeroase nume de cod: „Marie Monin”, „Germaine”, „Diane”, „Camille”, iar germanii au poreclit-o „Artemis”, considerând-o printre cei mai periculoşi spioni ai inamicului. Femeia rămăsese şchioapă în urma unui accident de vânătoare în Turcia, ratând astfel o posibilă carieră diplomatică. A plecat, apoi, la Paris, angajându-se în serviciul de ambulanţă, mutându-se apoi în Londra,

unde a fost racolată de SOE. S-a reîntors în Franţa ocupată de nemţi, coordonând operaţiunile Rezistenţei. Până la urmă, va scăpa cu greu din Franţa, hăituită de serviciile de Securitate germane. În martie 1944 a intrat şi în serviciile secrete americane, fiind retrimisă de acestea în Franţa. Sub numele de cod „Diane”, a reuşit să evite Gestapoul, reuşind să ia legătura din nou cu Rezistenţa Franceză. Va reuşi să stabilească zone sigure pentru lansarea de ajutoare, va pregăti batalioane de voluntari, învăţându-i să ducă un război de guerillă contra nemţilor etc. în 1945, ca recompensă pentru acţiunile sale, i-a fost acordată distincţia Distinguished Service Cross, devenind singura femeie care nu făcea parte propriu-zis din rândul cadrelor militare americane care s-a bucurat de această onoare în cel de Al Doilea Război Mondial. Din 1950 a lucrat pentru CIA, retrăgându-se în 1966.

Simone Segouin, în vârstă acum de 93 de ani, şi-a riscat viaţa de mai multe ori în timpul celui de Al Doilea Război Mondial împotriva ocupanţilor germani şi a devenit faimoasă în întreaga lume după ce a fost fotografiată ţinând o armă în mână în timp ce era îmbrăcată în pantaloni scurţi. Dar abia recent, după 70 de ani, s-a aflat că ea a fost mai mult decât un membru al Rezistenţei Franceze, a fost şi spion britanic care a luptat împotriva naziştilor. Imaginea cu Simone, pe numele de război „Nicole Minet”, ţinând în mână o armă MP-40, puşcă pe care a furat-o de la un ofiţer german şi de care s-a folosit pe tot parcursul războiului, a devenit un simbol al luptei femeilor în Al Doilea Război Mondial şi este considerată una dintre cele „mai puternice 100 de fotografii din istorie”.

Interesant este că, deşi Simone a devenit faimoasă încă de după război, existând chiar o stradă care îi poartă numele, abia recent s-a aflat că era şi membră a SOE. Ea a fost întotdeauna prezentată drept membru al Rezistenţei Franceze, dar o carte publicată recent, după desecretizarea unor documente din timpul războiului, a

scos la lumină o altă faţă a acesteia. Cartea *SOE Heroine Sy* scrisă de Bernard O'Connor, a scos la iveală faptul că Simone a făcut parte dintr-o grupare de femei franceze care au lucrat ca spioni pentru Marea Britanie, pe teritoriul francez în timpul războiului. În ciuda faptului că ea şi celelalte 37 de femei care au făcut parte din SOE – Special Operation Executives (Agenţia de Operaţiuni Speciale) au fost anunţate de la bun început că au doar cel mult 50% şanse de supravieţuire, ele nu s-au dat înapoi şi au devenit agenţi curajoşi, care au acţionat în calitate de curieri ai corespondenţei secrete, au transportat arme, au ajutat la identificarea ţintelor de bombardament, au furnizat informaţii vitale despre poziţiile germane, au găsit locuri de aterizare ale avioanelor care aduceau agenţi şi provizii şi au găsit case de siguranţă. De asemenea, ele au fost implicate în operaţiuni de sabotaj asupra centralelor nucleare naziste şi a altor obiective de infrastructură.

Simone Segouin a ajutat la deraierea unui tren şi la aruncarea în aer a unor poduri m şi în jurul oraşului Chartres, la 50 mile sud de Paris, pentru a împiedica naziştii să ajungă în Capitală. De asemenea, tânăra, care atunci avea doar 18 ani, a participat la eliberarea celor două oraşe în 1944. În vârstă de 93 de ani, Simone trăieşte acum într-o casă de îngrijire a persoanelor vârstnice de lângă Chartres. Ea povesteşte că: „Una dintre cele mai bune zile ale mele a fost când am arestat 25 de soldaţi germani spre sfârşitul războiului. A fost minunat să ştim că ne-am salvat ţara de sub ocupaţie”. Ea a adăugat: „Nu am fost singura femeie care s-a alăturat Rezistenţei. Sunt mândră de ceea ce am făcut toate, ca o echipă. Dar cel mai minunat moment a fost atunci când am intrat în Paris alături de generalul Charles de Gaulle. A fost un sentiment minunat, dar entuziasmul meu era cumva limitat de sentimentul că trăiam ceva foarte periculos”, a povestit Simone. Simone povesteşte că prima ei misiune a fost cea de a fura o bicicletă de la un ofiţer german, iar cu aceasta a călătorit apoi sute de kilometri ducând informaţii dintr-o

parte în alta a liniei de demarcaţie dintre teritoriul ocupat de nemţi şi efemera Republică de la Vichy. După Război, Simone a devenit celebră în toată lumea datorită fotografiei sale, dar a preferat să ducă o viaţă liniştită şi a devenit asistentă medicală pentru copii, meserie pe care a practicat-o până la pensionare.

Sonia Olschanezky a acţionat sub numele de cod „Tania” şi „Suzanne”. Născută în 1923, în Germania, într-o familie de evrei ruşi (tatăl fiind inginer chimist), ea se mută la sfârşitul adolescenţei împreună cu familia în Franţa pentru a scăpa de atitudinile antisemite ale lui Hitler şi ale adepţilor săi. Aici, se alătură Rezistenţei Franceze, gruparea Juggler. Responsabilităţile ei constau în transmiterea de mesaje şi instrucţiuni de la o grupare de rezistenţă la alta dar şi la participarea efectivă la acţiuni de sabotaj. A fost prinsă de nemţi şi dusă în lagărul Natzweiler-Struthof unde a fost omorâtă prin injecţie cu fenol în 1944. Frumoasa avea doar 21 de ani...

Prinţesa Noor-un-nisa Inayat Khan – cunoscută sub numele de „Nora Baker” sau „Madeleine” – s-a născut în Rusia Ţaristă, fiind o descendentă directă a familiei regale indiene. Noor Inayat Khan, cel mai mare dintre cei patru copii ai familiei, a venit pe lume la 1 ianuarie 1914 la Moscova. Fraţii săi au fost Vilayat (mai apoi, conducătorul internaţional al sufismului; 1916 – 2004), Hidayat (1917 – 2016) şi Khair-un-Nisa (1919 – 2011). Tatăl ei, Inayat Khan, provenea dintr-o veche familie nobiliară musulmană indiană, mama sa fiind o descendentă a unchiului Sultanului Tipu’, domnitorul din secolul al XVIII-lea al Regatului Mysore. El a trăit în Europa ca muzician şi profesor de sufism. Mama ei, Pirani Ameena Begum (născută Ora Ray Baker), a fost o americancă din Albuquerque, New Mexico, care l-a întâlnit pe Inayat Khan în timpul călătoriilor sale în Statele Unite. Nora Baker a fost sora vitregă a yoghinului şi cărturarului american Pierre Bernard, protectorul ei în momentul în care l-a întâlnit pe Inayat. După Revoluţia Bolşevică, familia sa s-a

refugiat în Anglia. La izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, Nora s-a înrolat în divizia feminină a forţelor aeriene britanice, fiind ulterior recrutată de serviciile secrete britanice în divizia F (Franţa), devenind prima femeie operator radio trimisă în partea ocupată a Franţei pentru a sprijini Rezistenţa Franceză. A fost capturată de nemţi şi dusă în lagărul de concentrare de la Dachau, unde a fost împuşcată pe 13 septembrie 1944. Avea 30 de ani.

Prinţesa Stephanie Julianne von Hohenlohe (născută Richter, pe 16 septembrie 1891) era membră a familiei princiare austriece prin căsătoria cu Prinţul Friedrich Franz von Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfurst, şi, deşi evreică, prietenă apropiată şi sfătuitoare a lui Adolf Hider. A fost un spion remarcabil, lucrând iniţial pentru Germania nazistă. Frumoasă, bogată, extrem de bine educată şi de familie bună, s-a infiltrat cu uşurinţă în înalta societate britanică unde s-a învârtit în cercuri de înalţi demnitari şi figuri regale. După izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, fuge în SUA unde este racolată de serviciul secret american, devenind agent secret al aliaţilor şi ajutându-i să realizeze un profil al Führerului. După atacul de la Pearl Harbor este arestată de FBI, pentru suspiciunea de a fi agent dublu, pentru a fi eliberată abia la finalul războiului. Se reîntoarce în Germania şi colaborează cu trustul de presă al lui Axei Springer, realizând interviuri excepţionale cu preşedinţii americani John F. Kennedy şi Lyndon B. Johnson. Moare pe 13 iunie 1972 la Geneva.

Nancy Grace Augusta Wake avea numele de cod „Hélène”. S-a născut în 1912 în Wellington, Noua Zeelandă. La 16 ani, a fugit de acasă şi s-a angajat ca asistentă medicală, folosind banii câştigaţi pentru a călători la New York şi la Londra. În 1939, s-a căsătorit cu un industriaş francez, Henry Fiocca, stabilindu-se în Marsilia. Imediat după căderea Franţei, Nancy s-a alăturat mişcării de rezistenţă. A primit din partea naziştilor porecla de „Şoarecele alb” datorită talentului de a reuşi să scape din situaţii cât se poate de periculoase. Când

reţeaua de rezistenţă din care făcea parte a fost trădată, s-a refugiat în Spania şi apoi în Marea Britanie, aflând ulterior că soţul său a fost torturat şi ucis de către Gestapo pentru că a refuzat să dezvăluie locul în care se afla ea. După război, s-a recăsătorit cu John Forward şi a plecat cu acesta în Australia. Nancy Wake a murit în 2011 la vârsta de 98 de ani.

Krystyna Skarbek, cu numele de cod „Pauline”, era născută în 1908, în Polonia, provenind dintr-o familie înstărită, tatăl fiind un aristocrat catolic iar mama sa o evreică bogată. După invadarea Poloniei, Krystyna s-a alăturat Rezistenţei Poloneze luând parte la acţiuni de sabotare pe teritoriul Poloniei şi adunând informaţii despre mişcările trupelor germane pe care le-a furnizat serviciilor de informaţii britanice. A fugit în Marea Britanie, unde a intrat în SOE primind în 1941 numele de „Christine Granville”, fiind delegată în divizia F şi trimisă să activeze în Franţa. A fost declarată Erou de Război, primind din partea englezilor distincţia George Cross şi, din partea francezilor, Croix de Guerre. În 1952 a fost omorâtă prin înjunghiere de Dennis Muldowney, un bărbat căruia îi refuzase avansurile.

Una dintre cele mai celebre agente SOE a fost Violette Szabó, care avea numele de cod „Louise”. S-a născut în Franţa în 1921. Mama sa era franţuzoaică şi tatăl englez (Bushell). Se căsătoreşte cu un ofiţer francez de origine maghiară, Étienne Szabó. A fost racolată şi antrenată de SOE fiind paraşutată de către englezi pe teroriul francez în 1944 unde s-a ocupat de reorganizarea mişcării de rezistenţă. A participat la sabotarea drumurilor şi a podurilor de cale ferată utilizate de germani. Deşi cu piciorul rupt, a luptat cu o trupă germană, ucigând mai mulţi inamici, până când a rămas fără muniţie. A fost capturată de Gestapo, deportată în lagărul de la Ravensbruck şi executată în februarie 1945. În 1947 a primit postmortem distincţia Croix de Guerre din partea guvernului francez iar în 1973, Médaille de la Résistance.

Coco Chanel „în pat cu duşmanul”.

Numeroase sunt controversele legate de Coco Chanel. Una dintre ele este generată de o biografie semnată Hal Vaughan şi apărută în SUA cu titlul *Sleeping with the Enemy*. „Sleeping” nu înseamnă aici a dormi, a te lăsat furat de somn, iar duşmanul nu este un rival oarecare, ci ocupantul german. Pe scurt, Coco Chanel a fost conform acestei cărţi, o „colaboraţionistă” şi, chiar mai mult, o agentă a spionajului german.

Coco Chanel a fost şi în perioada interbelică un personaj central al lumii bune, o mondenă, conectată cu elita pariziană. A şi avut iubiţi celebri, unii au spus că ar fi fost o „devoratoare de bărbaţi”. O pasionau cei bogaţi, frumoşi, celebri, aristocraţi, cu stil. Nu avea gusturi rele! Se născuse în 1883, aşadar în 1940 se apropia de 60 de ani. Deşi îl cunoştea de ceva vreme pe baronul Hans Günther von Dinklage, legătura lor amoroasă a început în 1940. Von Dincklage avea cu 13 ani mai puţin decât Coco Chanel, o alură „british” şi era un personaj important al spionajului german în Franţa. Chanel ştia foarte bine ce rol joacă baronul. Se întâlneau la hotelul cel mai luxos din Paris, Ritz, unde ea ocupa un apartament. Hotelul a fost rechiziţionat de nemţi şi era plin de generali şi colonei germani. Ea a continuat să locuiască aici până în august 1944. Recrutarea ei s-a produs în 1941 („agent nr. 7124”). A îndeplinit mai multe misiuni. Cea mai spectaculoasă i-a fost încredinţată în 1943 de însuşi Walter Schellenberg la Berlin – urmând, teoretic, să se folosească de conexiunile ei multiple. Trebuia să mijlocească încheierea unei păci separate cu Marea Britanie. A făcut chiar un drum în Spania ca să stabilească discret anumite contacte. Chanel îl cunoştea bine pe Churchill, pescuise cu el, dar ştia şi alte personaje din elita londoneză. În 1944, când Parisul a fost eliberat de anglo-americani şi divizia generalui Leclerc, Coco Chanel, cunoscută colaboraţionistă (se afişase în public, la evenimente mondene cu baronul von Dincklage), s-a refugiat în Elveţia. Datorită celebrităţii ei de care

profita şi Parisul – capitala modei – nu i s-a intentat un proces de trădare cum s-a întâmplat în cazurile altora (Arletty, Sacha Guitry, Brasillach etc). La sfârşitul războiului, a urmat-o în Elveţia şi baronul Hans Günther von Dincklage. În 1954, la zece ani după ce părăsise Parisul, iertată de opinia publică şi ieşită de sub incidenţa legii penale, s-a întors şi şi-a reluat afacerile. A murit în 1971 la 88 de ani.

Helen O'Brien, „Eve's Club" şi Christine Keeler – amanta fatala a Ministrului Apărării britanic şi a ataşatului militar sovietic

Românca Elena Constantinescu a fost proprietara celui mai luxos bar de noapte din Anglia postbelică şi a lucrat pentru serviciile MI5 şi MI6, cărora le furniza informaţii despre clienţi.

Povestea Elenei Constantinescu, devenită Helen O'Brien, începe în România. Copilăria i-a stat sub semnul războiului, iar familia ei s-a refugiat, dintr-un Bucureşti groaznic bombardat de americani, la ţară. În casa părinţilor, a prins şi „eliberarea" ţării de către ruşi, iar în adolescenţă i-a rămas, pentru vecie, fascinaţia pentru localurile bucureştene interberlice, visul ei fiind să ajungă şi ea proprietara unui astfel de local.

Printre alţi români faimoşi, Elena Constantinescu este femeia frumoasă care a fost implicată în scandaluri celebre de spionaj şi politice în Anglia în anii '60 – 70. Elena Constantinescu a avut o origine „nesănătoasă", era nepoata fostului ministru de finanţe Mircea Cancicov, fiica unui mare proprietar de imobile din Bucureşti şi a unei ducese rusoaice, de origine germană. Aversiunea pentru comunişti a căpătat-o după ce familia i-a fost vitregită de pământurile moştenite. După moartea primului soţ, Kenneth Archer, un ofiţer al Royal Air Forces, s-a refugiat la Londra, în 1946.

Se căsătorise foarte devreme, în 1946, cu un ofiţer aviator, Kenneth Archer. A rămas văduvă după numai o lună de căsătorie. Moartea lui Kenneth a fost una

controversată. El a fost împuşcat în timp ce se afla la braţul soţiei, de un soldat englez care a tras prin uşă, crezând că de partea cealaltă se află un rus. Părinţii soţului au acuzat-o că n-ar fi fost străină de uciderea lui Kenneth. Tatăl lui Kenneth a denunţat-o chiar la Scotland Yard, acuzând-o de implicare în uciderea fiului său. A fost nevoită să părăsească România, după ce comuniştii au acuzat-o că ar avea legături cu armata britanică. Elena a vrut să plece la socrii ei, însă aceştia nu au acceptat-o.

Vorbind câteva limbi străine, având un corp de balerină şi un căpşor de matematician, reuşeşte să-şi facă loc în viaţă, la început ca vânzătoare de ţigări, apoi ca animatoare şi, în final, ca dansatoare într-un local din cartierul londonez Soho. Acolo îl cunoaşte pe Jimmy O'Brien, la început garderobierul ei, apoi manager şi, în final, soţul ei. O'Brienii sunt însă ambiţioşi şi vor să aibă afacerea lor, propriul local în Soho. Jimmy a găsit, după ceva timp, în apropiere, o locaţie potrivită, pe Regent Street. Asigurându-şi finanţarea, Jimmy şi Helen O'Brien, entuziasmaţi, renovează şi aranjează localul după gustul lor, făcându-i inaugurarea în 1953, de Sfântul Valentin. În curând localul a devenit renumit în toată Londra, nu numai pentru spectacolele tip Folies Bergère, scena modernă din sticlă, calitatea serviciilor şi discreţie, cât, mai ales, pentru frumuseţea animatoarelor. Helen însăşi le selecţiona cu atenţie.

Clubul a ajuns unul dintre cele mai celebre localuri de lux din Londra. Meniul de zi cu zi al luxosului local cuprindea somon, caviar, carne din cel mai rar vânat, langustă şi de pe mese nu lipsea şampanie Dom Perignon. Pentru a deveni membri ai clubului, doritorii plăteau anual o taxă de o guinee, o monedă de aur cu valoarea a 20 de şilingi.

Localul Eves Club era frecventat de celebrităţile epocii, când veneau la Londra, ca Judy Garland, Frank Sinatra, Shirley Bassey, Barbara Cartland, Jack Hawkins, Errol Flynn sau Aristotel Onassis. De aceea, veneau aici şi

oameni politici din Răsărit, prilej, favorabil, pentru spionaj. Client al barului a fost şi Nicu Ceauşescu. În iulie 1974, la clubul lui Helen a fost adus fiul lui Nicolae Ceauşescu. Beizadeaua venită să se distreze în capitala Angliei s-a purtat urât cu fetele lui Helen. Pe prima animatoare adusă la masa lui, a pipăit-o. Cea de-a doua fată s-a plâns că a fost muşcată de gât. Când Nicu Ceauşescu a cerut a treia fată, patroana i-a expediat nota de plată. Replica lui Helen în faţa insistenţelor agentului care îl adusese pe Ceauşescu în local a fost: „În primul rând, nu e fiul «preşedintelui nostru», ci e fiul preşedintelui vostru; în al doilea rând... îl bag în mă-sa!”

Cotidianul londonez Daily Mail a făcut publică o listă cu membrii Clubului Evei: 9 maharadjahi, 2 sultani, 12 ambasadori, 30 de ataşaţi de ambasadă, 70 de britanici cu titluri nobiliare, mulţi parlamentari sau alţi înalţi demnitari.

Printre obişnuiţii clubului erau o mulţime de funcţionari de la ambasadele ţărilor din blocul comunist. În 1958, Helen a fost contactată de un ofiţer de contrainformaţii român, care lucra sub acoperire ca diplomat la ambasada Republicii Populare Române din Londra, cu propunerea „patriotică” de a spiona pentru ei în schimbul emigrării părinţilor, rămaşi în România. Helen a refuzat, dar, localul fiind supravegheat îndeaproape de MI5 (Serviciul de Siguranţă Teritorială a Marii Britanii), nu după mult timp primeşte o scrisoare care începea aşa: „Dacă aveţi timp şi sunteţi amabilă să veniţi la o discuţie la Ministerul de Război...”. La rugămintea lor, a acceptat să „lucreze” pentru MI5 şi MI6 (Serviciul de Informaţii Externe Britanic). Informaţiile ce le obţinea de la animatoare, le transmitea mai departe la serviciile de spionaj engleze, însă câteodată, informaţiile mai curgeau şi în sens invers. Unul dintre cele mai mari scandaluri politice din Anglia, de la începutul anilor ’70, ce era cât pe ce să se soldeze cu răsturnarea guvernului conservator, a fost scandalul în care au fost implicaţi doi membri de

frunte ai partidului, ministrul Forţelor Aeriene Lambton, care avea o legătură amoroasă cu una din angajatele ei, pe nume Norma Levy, şi şeful conservatorilor din Camera Lorzilor, Lordul Jellicoe, un membru „marcant” al clubului. Helen ştia de toate aceste escapade şi, prin informaţiile confidenţiale la care avea acces de la serviciile de contrainformaţii şi poliţieneşti engleze, şi-a dat seama că autorităţile aveau cunoştinţă de „activităţile” celor doi, ei aflându-se de mai mult timp în „colimatorul” lor.

Încercând să salveze situaţia, pentru ca scandalul să nu ia proporţii groteşti, culminând cu răsturnarea sau demiterea guvernului, cere o audienţă la primul ministru, Edward Heath. La întrevedere, în locul primului ministru a venit secretarul lui particular, Robert Armstrong. Acestuia Helen îi spune că a aflat din surse poliţieneşti şi de contrainformaţii că doi membri importanţi ai Partidului Conservator se aflau în „atenţia” serviciilor de siguranţă, dezvăluirea „activităţilor” celor doi fiind numai o chestiune de timp. Helen recomanda şefului Partidului Conservator să îi demită pe cei doi din toate funcţiile publice pentru a nu dăuna grav imaginii partidului. Ca urmare, cei doi îşi dau o demisie răsunătoare, în 1973, recunoscând că au avut relaţii intime cu „fetiţele” Hélènei. A fost implicată, dar numai tangenţial, şi într-un mare scandal al revistelor pornografice şi al prostituţiei din anii ’70, scandalul Oz (după numele unei reviste pornografice), care s-a terminat cu condamnarea sau destituirea a peste 400 de ofiţeri de poliţie, printre care şi ofiţerul superior al Scotland Yard-ului Kenneth Drury, şeful brigăzii Flying Squad. În nişte documente descreţizate în 1999, se arată că acest înalt ofiţer închidea ochii la diverse infracţiuni legate de sex, contra cost sau în schimbul unor excursii în ţări exotice. Era un amic apropiat al lui Jimmy Humphreys, unul dintre cei şapte baroni ai pornografiei, puşi sub acuzare de Scotland Yard.

Cu atâţia diplomaţi şi politicieni „membri” ai clubului, nu este de mirare că localul atrăgea spionii ca

lampa fluturii de noapte (un judecător chiar a descris localul ca fiind „o sucursală a Foreign Office” – Ministerul de Externe). Un ziarist englez care a luat un interviu unui spion ceh care a defectat, l-a întrebat pe acesta unde se întâlnesc spionii în Londra. Fostul spion a răspuns fără să clipească: „La Eves Club”. Alte cazuri celebre sunt cele ale episcopului „păcătos” Southwell, care-i trăgea clopotele unei animatoare de-a Hélènei, animatoare cu care s-a şi căsătorit în final. Tot la Eves Club şi-a sărbătorit în anii ’60 ultima petrecere ca burlac fosta tânără speranţă a conservatorilor din acei ani, Ministrul de Război John Profumo (1915 – 2006). Apropo de această „tânără speranţă”, Profumo, el a avut legături amoroase cu o altă animatoare din Eves Club, Christine Keeler, pe care, însă, Helen a dat-o afară după puţin timp de la angajare, deoarece „cădea prea uşor la pat” şi strica reputaţia clubului. Scandalul a luat amploare când s-a dovedit că domnişoara Keeler avea o relaţie amoroasă şi cu ataşatul naval sovietic la Londra, Evgheni Ivanov, existând posibilitatea ca Profumo, chiar involuntar, să „scape” informaţii confidenţiale către domnişoara Keeler pe care aceasta să le transmită mai departe lui Ivanov. Profumo şi-a dat demisia la 5 iunie 1963. Această afacere a contribuit din plin şi la demisia Primului Ministru al Marii Britanii, Harold Macmillan, „din motive de sănătate”, în octombrie 1963.l-a urmat ca Prim-Ministru Alee Douglas-Home. Dacă mai adăugăm că Partidul Conservator, cu imaginea „şifonată”, a pierdut alegerile din octombrie 1964 în favoarea laburiştilor, ne putem face o imagine despre amploarea acestei afaceri.

Keeler a mărturisit mai târziu că a jucat un rol mult mai mare în gruparea de spionaj coordonată de Stephen Ward, potrivit The Telegraph. „Oricum aş vrea să numesc asta, am fost un spion şi nu sunt mândră de asta. Adevărul este că mi-am trădat ţara”, a spus Keeler. Ea a povestit despre implicarea ei în operaţiunea condusă de Ward, un medic infiltrat în cele mai înalte cercuri ale societăţii, care

s-a sinucis în ultima zi a procesului în care era acuzat de câştiguri imorale, şi care a început înainte de a-l fi întâlnit vreodată pe Profumo. Ea a fost solicitată pentru a plasa un plic la ambasada sovietică din Londra, care, i s-a spus, conţinea detalii ale unui „joc de bridge” pentru Ivanov. „Ştiam că transmiteam informaţii, dar de-a lungul anilor mi-am spus întotdeauna că sunt doar documente despre bridge. Nu erau, desigur. Am fost o fată proastă. Dacă aş fi înţeles asta pe deplin, atunci n-aş fi făcut ceva care să afecteze ţara mea. Am fost recrutată de un om inteligent, carismatic, dar periculos”, a povestit Keeler. Potrivit acesteia, ea era, de asemenea, prezentă la reuniunile la care au participat Ward, Anthony Blunt, care a fost expus mai târziu ca membru al grupării de spionaj sovietice şi Sir Roger Hollis, şeful MI5 – care a fost confruntat mai târziu şi el cu acuzaţii de trădare. Ward, spune ea, a încercat să exploateze viaţa ei amoroasă complicată, cerându-i să afle informaţii în timpul aventurii ei cu Profumo pentru a descoperi momentul în care focoasele nucleare au fost mutate în Germania. Potrivit lui Keeler, istoria afacerii Profumo şi-a pierdut în timp mult din semnificaţia reală. „Istoria spune că povestea mea este despre sex. Este, desigur, doar că numai momente din ea au legătură cu sexul. De-a lungul anilor, sexul a deturnat atenţia de pe adevăraţii spioni”, a mai povestit Keeler.

Ca fapt divers, acest scandal politic a avut un impact atât de mare, încât s-au făcut filme având ca temă „Cazul Profumo”. Unul dintre ele este *Scandal*, cu actorii John Hurt, Joanne Whalley, Bridget Fonda, Ian McKellen şi Leslie Phillips, realizat în 1989, iar o pleiadă de muzicieni au compus şi au cântat melodii în care textele fac referire la el – Billy Joel: „We Didn’t Start the Fire” şi „Nothing Has Been Proved” şi „În Private”, interpretate de Dusty Springfield, după compoziţiile formaţiei Pet Shop Boys.

După terminarea Războiului Rece, Helen a observat că localul ei nu mai constituie o atracţie, aşa că şi-a vândut afacerea şi s-a retras împreună cu soţul ei şi cu cele două

fete, Marina şi Ileana, în sudul Franţei, la vila lor, în apropiere de Valbonne, unde a murit în septembrie 2005. Funeraliile şi slujba de înmormântare au avut loc la 22 septembrie 2005, la mica biserică românească ortodoxă din oraşul Valbonne.

Veturia Goga.

privighetoarea lui Hitler".

În spatele tumultuoasei poveşti de iubire dintre Octavian Goga şi Veturia Mureşan-Triteanu apar iţe complicate de uneltiri şi trădări de ţară. Povestea lor s-a înfiripat pe când aveau fiecare în jur de 40 de ani, ambii fiind căsătoriţi: Octavian Goga cu Hortensia Cosma, iar Veturia cu Lazăr Triteanu.

În epocă, „legătura lor a reprezentat un subiect plin de savoare, spre deliciul presei de scandal. Omul politic Octavian Goga, ajuns, în mai multe rânduri, după Unirea din 1918, ministru al Instrucţiunii şi Cultelor, ministru al Cultelor şi Artelor, ministru de Interne şi chiar prim-ministru, ar fi reprezentat un bun paravan pentru jocuri de influenţe şi spionaj: „Căsătoria Veturiei cu Octavian Goga n-a fost pentru ea altceva decât îndeplinirea unei misiuni încredinţate ei de către Serviciile Secrete germane, a căror agentă recrutată încă din 1914 a fost, la

Bayreuth", scrie Mircea Goga, strănepotul lui Octavian Goga, în cartea *Veturia Goga, Privighetoarea lui Hitler*. Potrivit lui Mircea Goga, cei doi îndrăgostiţi au făcut, în mod deliberat, din iubirea lor un subiect literar: „Ceea ce avea menirea să lase despre cuplul lor – altfel, adulterin – imaginea marilor cupluri sacralizate de literatură au fost cele trei caiete intitulate *Florile tăceriiy* publicate de istoricul Gheorghe I. Bodea, în 1998, nimic altceva decât un exerciţiu de ficţiune destinat iluzionării posterităţii", în aceste caiete, Goga însuşi îi mărturisea Veturiei că taina cea mai mare a vieţii sale a fost iubirea nesfârşită pentru ea.

Veturia Goga a urcat cu vremea toate treptele ierarhiei din umbră a nazismului. Metamorfozată în

„Privighetoarea lui Carol al II-lea”, iar, apoi, „... a lui Hitler!”, „Eminenţa cenuşie, egeria şi Marea Doamnă a dictaturii antonesciene, l-a slujit pe Hitler, către care şi-a ciripit propriul soţ, pe Octavian Goga, dar şi pe Carol al II-lea, pe Mareşal, ca, de altfel, pe toţi cei din însuşi staff-ul celui de-al III-lea Reich, şi i-a condus la pierzanie”, consideră Mircea Goga. Octavian Goga s-a stins din viaţă la Ciucea, la 7 mai 1938, când avea 57 de ani, în condiţii care ridică destul de multe semne de întrebare. Veturia i-a supravieţuit încă 41 de ani, până în iunie 1979.

Pasionala Veturia Goga (30 mai 1883, Sebeşul Săsesc – 15 iunie 1979, Ciucea) a fost o cântăreaţă română de operă. A fost întâi soţia lui Lazăr Triteanu şi apoi a poetului-politician Octavian Goga. Veturia a avut o educaţie aleasă, în particular sau la pensionul săsesc din Sibiu. La 14 ani, era deja o poliglotă fluentă în germană, franceză, maghiară. Veturia a crescut şi s-a format în familia preotului Zevedei (Zacheiu) Mureşan din Sebeş, care avea o aplecare şi spre muzica laică. Cei trei copii ai preotului, doi băieţi şi o fetiţă, cântau şi la diferite instrumente: Octavian, fratele mai mare, la vioară, Veturia (Duţa) la pian şi Pompiliu, fratele cel mic, înzestrat cu o deosebită dexteritate, mânuia cu talent toate instrumentele cu coarde, de percuţie, sau de suflat. Ulterior, vocea sa a fost şlefuită de două dintre cele mai renumite profesoare de canto ale epocii: Mathilde Marchesi, la Paris, şi Ella Gmeiner-Klein, la Berlin.

În 1903, anul căsătoriei sale cu asesorul consistorial Lazăr Triteanu, Veturia (încă Mureşan) a debutat în Concertul „Reuniunii Române de Muzică şi Cântări” de la Sibiu, cu piesa „Răsunetul de la Crişana” de Ion Vidu. Ca solistă a aceleiaşi formaţii a cântat lieduri şi doine la spectacolele organizate în zilele de 27 şi 29 august 1906 la Arenele Romane din Bucureşti, pentru Expoziţia Generală Română, organizată la aniversarea a patru decenii de domnie a Regelui Carol I.

Apoi, a devenit cunoscută şi la Budapesta când, în

martie 1909, a fost solista concertului organizat de Societatea Studenţească „Petru Maior” din Budapesta, concert cu un larg ecou în capitala Ungariei.

În anul 1909 l-a cunoscut la Sinaia pe George Enescu, care i-a mijlocit accesul în intimitatea Reginei Elizabeta (Carmen Sylva), devenind *Doamnă de Onoare*, calitate în care cânta la Reuniunile muzicale ale acesteia.

La 28 decembrie 1909, a susţinut un mare concert la Ateneul Român unde, acompaniată la pian de George Enescu şi Theodor Fucs, a interpretat cântece de Tiberiu Brediceanu şi piese din Bach, Dvořák şi Strauss. În cursul anului 1909, Veturia a cântat în mai multe limbi: germană, franceză, română sau maghiară şi a călătorit în diverse capitale europene ca Paris, Berlin, Viena, Budapesta sau Roma, iar la începutul anului 1910, a cântat la Oradea în opereta „Şeherezada” de Tiberiu Brediceanu. În urma acestor succese, Veturiei Goga i se spunea prin 1911 „Privighetoarea Ardealului”.

Un alt concert remarcabil l-a avut în 1912, când, acompaniată la pian de George Enescu şi Cella Delavrancea, a interpretat roluri din „Cavalleria rusticană” de Mascagni şi „Secretul Susanei” de Ermanno Wolf-Ferrari. Veturia a cântat şi în două concerte la Opera Regală din Berlin, rolul Elizabetei din „Tannhäuser” a lui Wagner şi din „Flautul fermecat” de Mozart.

Fiind Doamnă de Onoare a Reginei, i-a fost prezentată lui Sigfried Wagner, fiul lui Richard Wagner, venit în 1913 la Palatul Cotroceni pentru a dirija două concerte. Ascultând-o, acesta a angajat-o pentru a cânta în 10 concerte pe scena celebrului Festival de la Bayreuth, apreciind timbrul şi forţa dramatică a vocii sale.

Cariera muzicală a Veturiei Goga a durat numai 16 ani, până în anul 1919, când s-a căsătorit cu Octavian Goga şi, pentru a nu alimenta gelozia soţului, a renunţat la orice activitate muzicală.

Veturia Goga, care l-a cunoscut pe Adolf Hitler cu ocazia apariţiilor sale la Festivalul de la Bayreuth era

singurul translator român acceptat de Hitler în discuţiile pe care acesta le avea cu mareşalul Ion Antonescu. Veturia Goga era şi prietenă cu Maria Antonescu, soţia mareşalului.

Mircea Goga, profesor de la Universitatea Sorbona din Paris, ultimul nepot al lui Octavian Goga, scria în cartea *Privighetoarea lui Hitler* că el crede că Veturia era agent secret al Reichului şi că după 1944 Veturia Goga a devenit comunistă şi şi-a păstrat astfel „castelul" de la Ciucea („Conacul Octavian Goga din Ciucea"), ce fusese cumpărat şi renovat de poet.

Mircea Goga susţine că mariajul cu Octavian Goga a fost, de fapt, misiunea încredinţată Veturiei de către serviciile secrete germane, care ar fi recrutat-o încă din 1914. Potrivit lui Mircea Goga, Veturia i-ar fi dat informaţii lui Hitler despre activităţile lui Carol al II-lea, mareşalul Antonescu şi, chiar, ale soţului, Octavian Goga. Mircea Goga este contrazis de Dan Brudaşcu, cu un doctorat la Cluj despre opera lui Goga, care o apără pe Veturia, spunând că aceasta ar fi spionat cu ştirea autorităţilor de la Bucureşti, cu sprijinul diplomaţilor români din capitalele europene, exclusiv în interes naţional. De altfel, legionarii considerau că Veturia era agentă a Intelligence Service-ului britanic şi că, făcând parte din anturajul intim al generalului Ion Antonescu, a contribuit hotărâtor la declanşarea conflictului între acesta şi Garda de Fier.

Rămâne un mister motivul pentru care regimul comunist nu i-a retras Veturiei privilegiile, inclusiv pe acela de a locui în luxoasa reşedinţă a lui Octavian Goga, şi nu a persecutat-o în niciun fel, spre deosebire de alţi membri ai clasei politice interbelice. Să fi colaborat fosta cântăreaţă de operă cu noul regim, oferindu-i anumite informaţii secrete la care avusese acces în timpul relaţiilor avute, la nivel oficial şi nu numai, cu membrii familiei regale, Mareşalul Antonescu şi Adolf Hitler?!?

„Duduia".

Elena Lupescu – spioana regala cu cont în Elveţia

deschis de Abwehr-ul lui Canaris

Nici amanta regală a Regelui Carol al II-lea nu fost străină de afacerile de spionaj. După o „reţetă” care funcţiona în acea perioadă şi în alte ţări, Elena Lupescu (1896 – 1977), „femeia din spatele tronului României”, cum avea să o denumească presa internaţională, a înţeles că „informaţia înseamnă putere”, astfel încât, pentru a-şi păstra influenţa pe lângă Carol al II-lea şi a o exploata în interesul ei şi al apropiaţilor ei, a trecut, încă de timpuriu, deci din prima parte a deceniului patru al secolului trecut, la organizarea unui „serviciu” intern, privat, de informaţii şi influenţare. Mijloacele prin care funcţiona acest „serviciu” informai erau inspirate din metodele informative tradiţionale, de la ascultarea convorbirilor telefonice, la interceptarea corespondenţei. Bineînţeles că, pentru a desfăşură asemenea activităţi, „Duduia” a trebuit să-şi asigure colaborarea unor profesionişti ai spionajului.

Acestea sunt şi concluziile la care ajunge şi Raportul întocmit, la 29 iunie 1935, de către Corpul Detectivilor din cadrul Direcţiei Generale a Poliţiei (*Nota referitoare la Elena Lupescu – influenţa sa asupra unor personalităţi politice*), conform căruia „Duduia regiza cu diavolească abilitate specula pe spinarea ţării”. Unul dintre obiectivele „serviciului de informaţii” iniţiat de Elena Lupescu era controlul Siguranţei Generale (prin intermediul, între alţii, al viitorului şef al Poliţiei, Gabriel Marinescu), ca şi obţinerea de informaţii din interiorul armatei. Era o femeie abilă, care ştia perfect să-şi joace cartea şi să-şi controleze prietenii şi duşmanii. Se pare că îl spiona chiar şi pe... Carol al II-lea.

În chestiunile financiare şi economice, principalul informator şi colaborator al Elenei Lupescu a fost bancherul Max Auschnit. Violarea convorbirilor telefonice şi a corespondenţei se realiza prin intermediul lui Ion Pitulescu, directorul Poştelor.

Având în vedere că una dintre ţintele „serviciului” iniţiat de Elena Lupescu era spionarea oamenilor politici,

unii dintre ei, între care Averescu şi I.C. Brătianu, au luat măsuri pentru contracararea acţiunilor acestuia. Printre opozanţii Elenei Lupescu s-a numărat şi Nicolae Titulescu, care ar fi informat Intelligence Service, serviciul de informaţii britanic, despre activităţile desfăşurate de ea pe plan intern şi extern. Un alt opozant de marcă a fost viitorul şef al contraspionajului, Eugen Cristescu, care îi transmitea Regelui informaţiile – obţinute de serviciul pe care îl conducea – privind-o pe Elena Lupescu, informaţii pe care acesta, probabil, i le comunica mai departe tocmai el metresei sale...

Conform altor cercetători, Elena Lupescu a fost intens suspectată şi de o anumită colaborare cu serviciile secrete germane, care o stipendiau regulat şi i-ar fi depus sume semnificative într-un cont deschis pe numele ei la o bancă din Elveţia, mai ales că, la un moment dat, devenise evident că amantul ei, Regele Carol al II-lea urmează să fie detronat în cazul în care nu va alege să abdice de bunăvoie.

În septembrie 1940, Elena Lupescu l-a urmat în exil pe Regele Carol al II-lea. împreună, cei doi au ajuns cu trenul regal la Lugano, în Elveţia, după care destinul i-a purtat în Spania, Mexic, Brazilia şi, după căsătoria cuplului pe 3 iulie 1947 la Rio de Janeiro, înapoi în Europa, stabilindu-se în Portugalia, la Estoril. Era a doua oară în 15 ani când Elena îl însoţea în exil, după ce în 1926 – 1930, ei stătuseră împreună la Paris, unde Carol, care renunţase la atributele sale princiare de dragul „Duduii", adoptase numele „Caraiman". (Iluzia unui refugiu perfect a fost spulberată atunci de zecile de agenţi ai Siguranţei care i-au urmărit pas cu pas în Franţa. Pe 9 martie 1928 agenţii de Siguranţă trimiteau la Bucureşti un raport în care spuneau că, la cazinoul din Cannes, Carol a câştigat 25.000 de franci după care „s-a retras câteva momente cu d-na Lupescu, chiar în automobilul său, apoi s-au reîntors foarte obosiţi". În perioada aceasta, cuplul a fost urmărit îndeaproape şi de serviciile secrete britanice, franceze,

italiene şi sovietice. Belgienii, olandezii şi spaniolii se interesau şi ei de obiceiurile viitorului monarh al României!)

Al doilea exil a fost unul mai liniştit, cel puţin în aparenţă. Carol nu se mai afişa la cursele de maşini, în cazinouri sau prin localurile scumpe. Vestea abdicării fiului său Mihai pe 30 decembrie 1947 l-a făcut o clipă să se gândească la posibilitatea reîntoarcerii pe tron. Evident, cu trupele sovietice în ţară, aşa ceva era imposibil. Lui Carol nu-i mai rămăsese decât să-şi savureze ultimii ani în compania femeii iubite, lucru pe care îl înţelesese cu ceva timp înainte. Iată un fragment emblematic din însemnările fostului monarh, făcute la 14 februarie 1943, la sosirea în Mexic: „Pentru Duduia şi mine este o mare zi. E aniversarea împreunării noastre. Au trecut 18 ani de la acea zi fericită care a schimbat tot cursul vieţii mele. Cred că puţine perechi au putut menţine o dragoste atât de constantă în decursul atâtor ani. Am trecut împreună prin aşa de multe, am avut zile bune, dar mai ales dureroase şi grele de îndurat (...). Suntem legaţi pentru vecie, nimica nu ne va despărţi”.

La 3 aprilie 1953, Carol murea în urma unui stop cardiac, fiind înmormântat în capela regilor din Estoril. La ceremonia funerară, Elena s-a aplecat asupra defunctului şi a spus „Adio, dragostea vieţii mele!”. Coşciugul a fost depus mai întâi în Panteonul Regal, de la Mănăstirea San Vicente, şi apoi mutat într-o capelă a cimitirului oraşului Estoril. Elena Lupescu a murit la Estoril, la 7 iulie 1977. În ultimele clipe şi-a strigat mama de trei ori, în trei limbi străine, dar nu şi în limba română. împotriva uzanţelor, a fost condusă pe ultimul drum îmbrăcată într-o rochie de culoarea cerului. Osemintele ei au fost aşezate la picioarele regelui. Mai apoi, sicriul ei a fost depus la capela Regilor Portugaliei din Mănăstirea São Vicente de Fora din Lisabona, alături de sicriul Regelui Carol al II-lea. În anul 2003, sicriele celor doi au fost aduse la Mănăstirea Curtea de Argeş.

Vera Atkins şi complicata poveste a şefei serviciului secret britanic în timpul celui de Al Doilea Război Mondial

Spioanele de origine română au acţionat pe toată întinderea frontului, uneori foarte departe de ţara de baştină. Născută la Galaţi, în 1908, Maria Vera Rosenberg, pe numele său adevărat, este fiica unui industriaş, originar din Germania. Atkins era numele de fată al mamei, refugiată din Rusia în urma pogromurilor, pe care Vera l-a folosit ca să-şi ascundă originile. Tatăl ei, Max Rosenberg, om de afaceri şi bancher, a avut succes în România, unde a făcut avere considerabilă. În anii 1930 acesta ajunsese să-l consilieze pe Regele Carol al II-lea în chestiuni financiare. Femeia care a devenit cel mai important spion din cel de Al Doilea Război Mondial s-a născut în Galaţi, pe 16 iunie 1908 şi a emigrat în Marea Britanie în 1933, tânjind după viaţa sofisticată din Londra. Ca urmare, Max a decis să îi ofere fiicei sale o educaţie aleasă şi a trimis-o pe Vera să studieze la şcoli private în Elveţia, Franţa şi Anglia. Vera era foarte tânără când a fost recrutată de serviciile de informaţii britanice. În acea perioadă frecventa înalta societate bucureşteană şi devenise o apropiată a ambasadorului german Friedrich Werner von der Schulenburg.

„Pentru a-şi ascunde originea evreiască, Vera şi-a schimbat numele, iar după stabilirea în Marea Britanie a participat la numeroase misiuni secrete, în care s-a remarcat prin curaj şi inteligenţă. A avut o ascensiune rapidă, ajungând în fruntea SOE, Serviciul de Operaţiuni Speciale creat de Winston Churchill, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, agenţii săi s-au infiltrat în spatele liniilor inamice, au sprijinit luptătorii din mişcările de rezistenţă, au distrus obiective vitale, i-au ajutat pe piloţii aliaţi să evadeze şi au transmis informaţii Londrei. De o inteligenţă feroce, comportament dintr-o bucată şi abilităţi de informator excepţionale, Vera a condus nenumărate misiuni în anii ’30. După ce a înaintat în poziţiile executive ale SEO (Special Operations Executive), o agenţie

înfiinţată de către Winston Churchill, a devenit şefa unei armate clandestine. Echipa ei se infiltra adânc în liniile inamice, lua legătura cu luptătorii Rezistenţei, distrugea ţinte vitale, ajuta prizonierii Aliaţi să evadeze, asasina soldaţi germani şi transmitea informaţii Londrei”, se arată în cartea biografică *Vera Atkins*. *Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din al Doilea Război Mondial* scrisă de canadianul William Stevenson.

Agenţii Verei Atkins au participat la nenumărate operaţiuni vitale, inclusiv la pregătirea debarcării trupelor Aliaţilor în Normandia din vara anului 1944. În 1987, François Mittenând i-a acordat Legiunea de Onoare, pentru aportul ei la eliberarea Franţei. După război, Vera Atkins s-a retras într-un sătuc din Anglia, unde a rămas până la moarte, în 2000, la Hastings. Viaţa i-a fost înconjurată de mister şi puţini au ştiut cine este cu adevărat. Biografia lui Sarah Fielm dezvăluie secretele celei despre care Ian Fleming, creatorul celebrului James Bond, spunea: „În adevărata lume a spionilor, Vera Atkins a fost şeful”. Special Operations Executive (SOE), numită uneori şi „Baker Street Irregulars” după grupul de sprijinitori ai lui Sherlock Flolmes, a fost cea mai secretizată organizaţie britanică din timpul celui de Al Doilea Război Nondial. Organizaţia a fost înfiinţată la iniţiativa lui Winston Churchill şi Hugh Dalton în iulie 1940. Obiectivele SOE erau declanşarea de operaţiuni de luptă prin alte mijloace decât cele ale războiului clasic. SOE a condus în mod nemijlocit sau a controlat aproximativ 13.000 de oameni. Se estimează că SOE a sprijinit sau aprovizionat aproximativ un milion de operaţiuni speciale în întreaga lume. Această organizaţie a fost formată prin unirea a trei departamente deja existente ale serviciilor secrete: „Secţia D”, subsecţie a Secret Intelligence Service (SIS, cunoscut şi ca MI6) comandată de maiorul Lawrence Grand; un departament al Ministerului de Război cunoscut ca „Military Intelligence

Research" (MIR), condus de maiorul J.C. Holland şi organizaţia de propagandă numită „Departamentul EH" (de la Electra House, cartierul său general), condusă de sir Campbell Stuart. Misiunea iniţială a SOE a fost încurajarea şi facilitarea contraspionajului şi spionajului din spatele liniilor inamicului. De asemenea, Planul B arăta că SOE trebuie să servească drept punct central de coordonare a mişcării de rezistenţă în insulele britanice (Auxiliary Units) în cazul în care Puterile Axei ar fi invadat Regatul Unit. SOE a fost cunoscut şi ca „Armata secretă a lui Churchili sau „Ministerul Războiului Neonorabil" şi primise ca sarcină din partea premierului britanic sarcina de a „incendia Europa". SOE era subordonat lui Roundell Cecil Palmer, liderul Ministerului Războiului Economic. Între cele două organizaţii secrete britanice SOE şi SIS a existat o anumită rivalitate, care a făcut cooperarea foarte dificilă. În vreme ce SIS prefera soluţiile liniştite pentru culegerea informaţiilor şi lucrul prin intermediul persoanelor sau autorităţilor influente, SOE era adepta soluţiilor violente şi de multe ori a sprijinit organizaţiile întinstituţionale precum partidele comuniste din statele unde acestea erau interzise prin lege. O asemenea abordare a adus de mai multe ori SOE în conflict cu Ministerul de Externe, deşi formal SOE era adepta politicii „nicio explozie fără aprobarea Ministerului de Externe". Primul şef al serviciului a fost Sir Frank Nelson, un fost şef de firmă comercială din India, parlamentar conservator şi consul la Berna, în scurtă vreme, datorită stării proaste a sănătăţii sale, Nelson a fost înlocuit cu Sir Charles Hambro. Hambro fusese un prieten apropiat al lui Churchill mai înainte de război şi fusese decorat pentru contribuţia sa la victoria aliată în Primul Război Mondial. În august 1943 el şi-a exprimat dezacordul cu privire la decizia guvernului de a subordona controlul SOE armatei britanice. El considera că acest control va duce la apariţia unor probleme de nerezolvat în viitor, iar SOE ar fi trebuit să rămână o organizaţie independentă. Hambro a afirmat că „nu este

bine pentru ca democraţiile să ştie ce fac guvernele lor în timp de război”. Când s-a luat decizia finală pentru coordonarea activităţilor SOE cu cele ale armatei britanice, împotriva părerii sale, Hambro şi-a dat demisia. Ca parte a procesului de strângere a legăturilor dintre Marele Stat Major şi SOE, Hambro a fost oficial înlocuit cu fostul său adjunct, generalul maior Colin Gubbins. Gubbins avea o experienţă bogată în organizarea luptei de comando şi a operaţiunilor clandestine. În cadrul SOE el era cunoscut în general cu iniţialele „CD”. În realitate, însă, şeful SOE a fost de fapt o femeie, Vera Atkins, a cărei identitate a fost timp de decenii protejată în scopuri încă neelucidate pe deplin nici până astăzi. Unii bănuiesc că Vera Atkins ar fi fost implicată în unele acţiuni majore de spionaj mult timp după retragerea ei oficială de după război.

SOE a fost dizolvat oficial în 1946 iar cea mai mare parte a activităţilor sale au fost preluate de MI6. (Se spune că Selborne i-a spus primului ministru Clement Attlee că SOE continuă să controleze o reţea mondială de transmiţătoare radio şi de agenţi. Attlee a răspuns că nu doreşte să controleze un „Comintern britanic”).

Cartierul general al SOE a fost pe Strada Baker nr. 64 (de aici şi porecla „Baker Street Irregulars”). Un alt sediu important din Londra a fost „Casa Aston”, unde se desfăşurau cercetările în domeniul armamentului şi tacticilor. SOE a creat o secţie sub acoperire, ISRB (Inter Services Research Bureau), care s-a ocupat de crearea de echipamente utilizate în războiul secret. Numită şi „Station IX”, îşi avea sediul într-un fost hotel. Aici, ISRB producea radiouri, arme, dispozitive şi capcane explozive utilizate de agenţi SOE sau de trupele speciale. Prima tabără de instruire a SOE a fost Wanborough Manor, Guildford. Agenţii care urmau să lupte în spatele liniilor inamice au urmat cursurile de comando la Arisaig, Scoţia, după care erau instruiţi de specialişti în tehnici de distrugere sau telegrafie şi codul Morse în diferite locaţii din întreaga

Anglie. La finalul pregătirii, agenţii erau antrenaţi în tehnici de paraşutare (dacă era necesar) pe Aeroportul Ringway din Manchester şi în tehnici de securitate la Beaulieu, Hampshire. SOE a avut un număr mare de centre de pregătire, cercetare, producţie şi administrative. În perioada războiului, circula o glumă care spunea că „SOE” ar fi fost abrevierea de la „Stately Omes of England” („Casele Falnice Englezeşti”) cu referire la numărul mare de proprietăţi impozante din toate regiunile ţării rechiziţionate pentru nevoile războiului.

Operaţiunile SOE din Franţa erau conduse de două secţii cu sediul în Londra. Secţia F se afla sub controlul direct britanic, în vreme ce Secţia RF era sub controlul guvernului în exil al Franţei Libere condus de Charles de Gaulle. Agenţii de origine franceză acţionau în special în Secţia RF. Mai existau două secţii mai mici: Secţia EU/P, care se ocupa de comunitatea poloneză din Franţa şi Secţia DF, care era responsabilă cu stabilirea rutelor de evadare. În ultima parte a anului 1942, a fost creată o nouă secţie – AMF – la Alger, care era responsabilă cu operaţiunile din sudul Franţei. Pe 5 mai 1941, Georges Begue (1911 – 1993) a fost primul agent SOE paraşutat în Franţa ocupată de nazişti care a trimis un raport radio şi care a întâmpinat pe următorul agent paraşutat în Franţa. Între prima paraşutare a lui Begue din mai 1941 şi august 1944, au fost trimişi în Franţa peste 400 de agenţi ai Secţiei F. Printre ei s-au aflat instructori în domeniul armelor şi sabotajului, curieri, organizatori de evadări, ofiţeri de legătură şi operatori radio. RF a trimis un număr aproximativ egal de agenţi, iar AMF a trimis aproximativ 600 de agenţi (dar nu toţi membri ai SOE). EU/P şi DF au trimis câteva zeci de agenţi fiecare. În rândul SOE au activat mai multe femei (recrutate în principal pentru serviciul de prim ajutor). Secţia F a trimis 39 de agente în Franţa, dintre care 13 au căzut la datorie. La Valenţay, în departamentul Indre, a fost inaugurat pe 6 mai 1991 un monument în memoria celor 91 de agenţi şi 13 agente ale

SOE care şi-au dat viaţa în luptele pentru eliberarea Franţei. Petru a sprijini invazia aliată din Franţa declanşată pe 6 iunie 1944 (Ziua Z), SOE a paraşutat o serie de grupuri formate din trei agenţi pentru coordonarea acţiunilor deschise de luptă ale rezistenţei. În acelaşi timp, toate secţiile care acţionau în Franţa (cu excepţia EU/P) au fost trecute sub comanda cartierului general al SOE de la Londra.

În Germania au fost întreprinse doar câteva operaţiuni ale SOE, în principal datorită pericolelor mari şi a lipsei sprijinului populaţiei locale. Secţiile austriece şi germane ale SOE erau conduse cea mai mare parte a timpului de locotenent-colonelul Ronald Thomley şi au fost implicate în special în propaganda antinazistă şi sabotajul administrativ (în colaborare cu Political Warfare Executive). După Ziua Z, secţia a fost reorganizată şi lărgită. Au fost planificate mai multe operaţiuni, inclusiv un plan pentru asasinarea lui Adolf Hitler (Operaţiunea Foxiey), sau un plan pentru simularea existenţei unei ample mişcări de rezistenţă antinazistă în Germania (Operaţiunea Periwig). „Operaţiunea Foxiey" nu a fost declanşată, dar în ceea ce priveşte „Periwig", în ciuda restricţiilor impuse de SIS şi SHAEF, s-au încercat unele acţiuni. Mai mulţi prizonieri de război germani au fost antrenaţi ca agenţi, învăţaţi cum să ia contact cu rezistenţa antinazistă şi să execute sabotaje. Ei au fost paraşutaţi în Germania în speranţa că se vor preda singuri autorităţilor sau vor fi arestaţi de Gestapo, după care şi-ar fi divulgat misiunile presupuse. Au fost transmise mesaje radio false unor presupuşi destinatari germani, iar diferite materiale destinate spionilor, precum cărţile de coduri şi aparate de emisie recepţie fără fir au fost lăsate în mod intenţionat să cadă în mâinile autorităţilor germane.

Secţia N a SOE a fost însărcinată cu desfăşurarea de operaţiuni în Olanda. Secţia este vinovată de una din cele mai mari gafe de securitate ale SOE, ceea ce a permis germanilor să captureze mulţi agenţi şi o mare cantitate

de material de sabotaj în timpul a ceea ce naziştii au numit „Englandspiel”. SOE a ignorat absenţa verificărilor de securitate în cazul transmisiilor radio şi nu a luat în seamă avertismentele venite din partea lui Leo Marks, care atrăgea atenţia că germanii controlează presupusele reţele olandeze de rezistenţă. SOE a reuşit să se refacă parţial după acest eşec de proporţii prin crearea unor noi reţele, care au continuat «să funcţioneze până când Olanda a fost eliberată.

În Belgia, Secţia T a SOE a reuşit să pună pe picioare mai multe reţele eficiente, dar la finalul bătăliei din Normandia, forţele blindate britanice au traversat ţara în mai puţin de o săptămână, rezistenţa belgiană neavând timp să întreprindă acţiuni ample de luptă. Belgienii i-au sprijinit pe britanici să ocolească ariergarda germană şi să captureze intacte docurile portului Antwerp.

SOE a apreciat că în cazul Italiei, presupusă ca fiind un stat monolitic fascist fără organizaţii de opoziţie pe care să le poată folosi, eforturile pentru destabilizarea regimului nu pot avea succes, cel puţin până la mijlocul anului 1943, când are loc arestarea lui Mussolini şi ocuparea Siciliei de către Aliaţii occidentali. SOE nu a întreprins nicio măsură pentru recrutarea de agenţi din rândul miilor de prizonieri de război italieni. După colapsul Italiei Fasciste, SOE a ajutat la organizarea unor organizaţii ale rezistenţei în oraşele din nordul ţării şi în Munţii Alpi. Rezistenţa italiană a hărţuit forţele germane în toamna şi iarna anului 1944, iar la finalul ofensivei aliate din Italia partizanii au cucerit Genova şi alte localităţi, pe care trupele aliate nu le-au avut în obiectiv. SOE şi-a stabilit o bază la Bari în Italia de sud, din care a condus reţelele de rezistenţă şi agenţii din Balcani. Această bază de operaţiuni a primit numele de cod „Force 133”.

După înfrângerea Iugoslaviei de către forţele Axei din 1941, ţara s-a dezintegrat. În Croaţia exista o puternică mişcare profascistă, ustaşii, dar în restul teritoriului au

apărut două mişcări de rezistenţă: cetnicii monarhişti conduşi de Draza Mihailović şi partizanii iugoslavi procomunişti conduşi de Josip Broz Tito. SOE a sprijinit la început guvernul în exil iugoslav şi prin acesta pe cetnici. În scurtă vreme a devenit însă evident că cetnicii sunt mai puţin eficienţi decât partizanii comunişti, mai mult chiar, au apărut dovezi că cetnicii au colaborat cu germanii în anumite regiuni în lupta împotriva partizanilor comunişti. După Conferinţa de la Teheran, SOE şi-a redirecţionat sprijinul spre partizanii comunişti. Deşi relaţiile dintre SOE şi partizanii comunişti au avut şi momente mai tensionate în timpul războiului, numeroşi istorici consideră că sprijinul acordat de britanici a fost un factor hotărâtor în menţinerea Iugoslaviei comuniste în tabăra statelor neutre în timpul Războiului Rece.

SOE nu a fost capabil să stabilească legături cu opozanţii regimului lui Miklós Horthy mai înainte ca acesta să-şi alinieze politica cu aceea a Axei. Distanţa şi lipsa de contacte au împiedicat toate eforturile făcute de SOE în Ungaria până când ungurii au luat ei iniţiativa şi l-au trimis pe diplomatul Lászlo Veress într-o misiune clandestină să ia contactul cu Aliaţii. SOE i-au facilitat diplomatului reîntoarcerea în ţară, oferindu-i şi câteva emiţătoare radio. Mai înainte ca guvernele aliate să poată cădea de acord asupra condiţiilor unei păci cu Ungaria, Ungaria a fost ocupată militar de Germania, iar Veress a fost nevoit să fugă din ţară. Două misiuni „oarbe” (paraşutişti lansaţi în Ungaria fără stabilirea unor aranjamente preliminare cu ungurii) s-au încheiat cu eşecuri. De asemenea, încercarea lui Basil Davidson, strecurat din Iugoslavia de nord-est, de organizare a unei mişcări de partizani maghiare s-a încheiat la rândul ei cu un eşec.

Grecia a fost înfrântă de puterile Axei după ce elenii au luptat cu îndârjire mai multe luni. La sfârşitul anului 1942, SOE a organizat prima operaţiune în Grecia în încercarea de întrerupere a căii ferate care era folosită pentru transportul materialelor necesare „Armatei Panzer

Africa”. Grupul de comando britanic a luat legătura cu cele două grupări elene de guerilă care acţionau în zona vizată – Armata Populară de Eliberare Naţională (ELAS) de orientare comunistă şi Liga Naţională Republicană Greacă (EDES) naţionalistă. Cu ajutorul celor două organizaţii, comandoul SOE a reuşit să distrugă parţial viaductul de cale ferată Gorgopotamos pe 14 noiembrie 1942 în timpul „Operaţiunii Harling”. Din păcate, apoi, relaţiile dintre cele două grupuri de rezistenţă şi britanici au devenit în scurtă vreme tensionate. EDES a primit cea mai mare parte a ajutorului SOE, dar ELAS a reuşit să captureze mult material militar atunci când Italia a semnat armistiţiul cu Aliaţii, iar armata italiană din Grecia s-a dizolvat. ELAS şi EDES au devenit părţi beligerante într-un război civil în 1943. Mai mulţi ofiţeri de legătură SOE au fost executaţi în această perioadă de unităţi indisciplinate ale ELAS. Până în cele din urmă, armata britanică a ocupat oraşele Atena şi Pireu după retragerea germanilor şi a fost nevoită să ducă lupte de stradă pentru a-i alunga pe insurgenţii ELAS şi pentru a impune un guvern provizoriu condus de premierul interimar Damaskinos. Ultima acţiune a SOE a fost evacuarea mai multor sute de luptători dezarmaţi EDES în Insula Corfu, pentru a nu deveni victimele răzbunării ELAS.

Albania s-a aflat sub influenţa Italiei încă din 1923 şi a fost ocupată de armata italiană în 1939. În 1943, un mic grup de legătură britanic a intrat în Albania din nord-estul Greciei. Aici, britanicii au descoperit un alt război fratricid, dintre partizanii comunişti ai lui Enver Hoxha şi cei republicani ai lui Balli Kombetar. Cum Kombetar colaborase într-o anumită perioadă cu ocupantul italian, comuniştii lui Hoxha au primit sprijinul Aliaţilor. În ciuda avertismentelor unor ofiţeri de legătură care atrăgeau atenţia asupra faptului că Hoxha este interesat în primul rând de cucerirea puterii după război, aceste avertismente au fost ignorate. Albania nu a reprezentant totuşi un factor important în efortul de război împotriva Germaniei.

SOE a trimis mai multe misiuni în Protectoratul Boemiei şi Moraviei şi în Slovacia. Cea mai faimoasă misiune a fost Operaţiunea Anthropoid, asasinarea la Praga a liderului SS Reinhard Heydrich. Din 1942 până în 1943, cehoslovacii au avut propria lor „Şcoală Specială de Antrenament” (Special Training School) la Chicheley Hall în Buckinghamshire. În 1944, SOE a trimis agenţi în sprijinul insurgenţilor slovaci.

În luna martie a anului 1941, a fost organizat un grup de comando – „Norwegian Independent Company 1” (NOR. I.C.1) – sub comanda căpitanului Martin Linge. Primul raid al companiei a fost Operaţiunea Archery, iar cel mai cunoscut a fost sabotajul producţiei de apă grea norvegiană. Comunicaţiile cu Londra au fost îmbunătăţite treptat, astfel încât, spre sfârşitul războiului, 64 de operatori radio transmiteau din locaţii răspândite din toată Norvegia.

Cele mai multe acţiuni ale rezistenţei daneze au fost sabotaje ale căilor ferate menite să împiedice mişcarea trupelor spre şi dinspre Norvegia. În total, rezistenţa daneză a efectuat peste 1.000 de operaţiuni din 1942 şi în continuare. Rezistenţa daneză a reuşit să salveze aproape toţi evreii danezi care trebuiau deportaţi în lagărele de exterminare. Aceasta a fost una dintre cele mai faimoase operaţiuni ale rezistenţei daneze şi este apreciată până în ziua de azi ca cea mai importantă sfidare a naziştilor în timpul războiului. Rezistenţa daneză a ajutat SOE în activităţile din Suedia neutră. De exemplu, SOE a reuşit să obţină mai multe încărcături ale unor nave comerciale din porturile suedeze care transportau rulmenţi cu bile. Danezii au fost cei care au experimentat cu succes diferite dispozitive de comunicaţii securizate.

Distanţa pe care trebuiau să o parcurgă pe calea aerului un agent sau un transport de aprovizionare a fost principalul obstacol pe care trebuia să-l depăşească SOE pentru a ajuta mişcarea de rezistenţă din Polonia. SOE a ajutat guvernul polonez în exil să trimită agenţi şi

echipamente pentru Armia Krajowa. SOE a avut prea puţine contacte, sau nu a avut deloc contacte cu formaţiunile procomuniste ale Armia Ludowa. În timpul Insurecţiei din Varşovia, au fost trimise mari cantităţi de arme şi muniţii în Polonia, cu uriaşe costuri din punct de vedere al numărului de piloţi aliaţi şi avioane pierduţi în luptă.

În 1943, a fost paraşutată în România o delegaţie a SOE cu mai multe obiective. Primul ar fi fost acela de a instiga românii la rezistenţă împotriva ocupaţiei naziste „cu orice costuri" (Operaţiunea Autonomous). Operaţiunea a constat în paraşutarea pe teritoriul României – în acel moment, aliată a Germaniei – a trei agenţi ai serviciului britanic Special Operations Executive (SOE): Alfred Gardyne de Chastelain, ofiţer cu experienţă al SOE şi comandantul operaţiunii; Ivor Porter – devenit ulterior autor al unor memorii despre România şi familia regală română; Cpt. Silviu Meţianu, român emigrat în Marea Britanie. Toţi cei trei ofiţeri cunoşteau bine România, fiindcă avuseseră legături cu ea înainte de izbucnirea războiului. Locotenent-colonelul Gardyne de Chastelain (Alfred George Gardyne de Chastelain – indicativ secret DIH 1342) era şeful misiunii şi fusese timp de 13 ani (1927 – 1941) directorul societăţii petroliere „Unirea" şi şeful rezidenţei intelligence Service pentru România. Un personaj de legendă al Intelligence-ului britanic, de Chastelain s-a căsătorit la Bucureşti cu Marión Elizabeth Walsh, care lucra la acea vreme pentru Standard Oil of New Jersey. Ea însăşi o agentă pentru viitorul serviciu MI6, i-a dat naştere la Bucureşti lui Alfred John Gardyne Drummond de Chastelain, ajuns la rândul său un general de renume al Canadei. Însoţitorul britanic al lui de Chastelain în misiunea din '43—44 era căpitanul Ivor Porter. Ofiţerul fusese deja în România timp de un an, cu acoperirea de asistent la Universitatea din Bucureşti, unde a predat cursul de limba şi literatura engleză, pentru ca apoi, după 23 august 1944, să devină ataşatul Legaţiei

Engleze până în februarie 1945. Cel de-al treilea membru al grupului, căpitanul român Silviu Meţianu, participase la Primul Război Mondial, apoi emigrase în Anglia. Până la 23 august 1944, cei trei au fost „prizonieri de lux” în apartamentul de serviciu al şefului Jandarmeriei Române, generalul Constantin Z. „Piki” Vasiliu, din sediul instituţiei de pe Ştefan cel Mare, şi au intermediat negocierile Guvernului Român cu Marea Britanie, pe una dintre liniile folosite.

Cei trei se bucurau de notorietate şi chiar de o oarecare celebritate în România, încă de dinainte de a fi fost paraşutaţi, fiind, de asemenea, foarte bine relaţionaţi în lumea bucureşteană, dacă ne gândim la simplul fapt că au vrut să o recruteze şi pe... Maria Tănase ca agent secret al intelligence Service. Istoricul Mihai Pelin, în lucrarea sa *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică*, afirmă că Maria avea la sfârşitul anilor ’30 relaţii foarte apropiate cu Maurice Negre, corespondentul de la Bucureşti al agenţiei Havas şi rezident al serviciilor speciale franceze, „în anul 1940, artista face un prim turneu în Turcia, şi are ocazia să cânte în faţa preşedintelui ţării, îsmet înonu. Istanbulul şi Ankara erau la acea vreme locul de întâlnire al agenţilor secreţi. La întoarcerea în ţară, Maria Tănase devine ţinta serviciului secret al armatei germane Abwehr, care încearcă (printr-un maior) să o recruteze”. Conform unor date ale Serviciului Special de Informaţii din România, condus de Eugen Cristescu, artista refuză oferta oamenilor Amiralului Canaris. Istoricul Cristian Troncotă, autorul mai multor cărţi despre serviciile secrete consideră că Maria Tănase l-a ajutat mult pe Cristescu – numit în anul 1940 şeful Serviciului Special de Informaţii: „Se pare că celebra cântăreaţă i-a facilitat lui Cristescu, într-o perioadă destul de dificilă, unele schimburi de informaţii cu o serie de diplomaţi americani”. În 1941, Maria este trimisă din nou în Turcia, tot la Ankara şi Istanbul, unde va susţine alături de orchestra condusă de Grigoraş Dinicu mai multe

concerte. Este adesea zărită alături de Alffed de Chastelain (care lucrase timp de 15 ani în România ca director al companiei petroliere „Unirea”). „În februarie 1941, Chastelain părăseşte ţara noastră din cauza ruperii relaţiilor dintre regimul Antonescu şi Marea Britanie. El va prelua la Istanbul conducerea filialei SOE (structură a spionajului britanic) care includea România. În timpul turneului din Ankara, Chastelain îi va propune Mariei să nu se mai întoarcă în România, oferindu-i chiar şi o slujbă bine plătită la un post la radio. Artista refuză şi revine în ţară, dar acuzaţiile de colaborare cu reţeaua de spionaj britanică îi dădeau târcoale”.

După 1950, Securitatea o şantajează cu dosarul ei (în care relaţiile amoroase cu mai mulţi ofiţeri străini de spionaj figurau la loc de cinste!) şi o obligă să devină „agent de legătură şi influenţă”. Povestea „spioanei” Maria Tănase, la o cercetare mai atentă, se dovedeşte încă şi mai complexă. Se pare că artista ar fi activat pe mai multe „fronturi” simultan, devenind şi un preţuit intermediar al serviciilor secrete române, germane, franceze, engleze şi americane. Destul de tipic pentru *Pasărea Măiastră* a cântecului românesc „primele acuzaţii de spionaj au venit pe fondul unei poveşti amoroase. La sfârşitul anilor ’30, când Maria Tănase cunoscuse deja cele mai înalte culmi ale succesului şi era un nume cunoscut de toţi români, a trăit o iubire scurtă cu un personaj controversat, Maurice Negre. Pe jurnalistul francez Maurice Negre l-a cunoscut pe vremea când Maria cânta la restaurantul Coşna din Piaţa Buzeşti. S-a lăsat sedusă de misteriosul bărbat înalt şi frumos şi o vreme au fost un cuplu celebru al Bucureştiului. Când Maurice Negre a fost arestat sub acuzaţia de spionaj şi condamnat la 10 ani de închisoare, fiind încarcerat la Aiud, Maria Tănase a făcut tot posibilul să-l scape. Se spune că, din dragoste pentru Maurice, şi-a vândut toate bijuteriile şi blănurile, ca să facă rost de banii necesari pentru a-l scoate din închisoare. S-a speculat că, în schimbul eliberării iubitului, Maria ar fi acceptat chiar

să joace rolul de spion. După ce a fost eliberat, Maurice s-a întors în Franţa şi relaţia de amor s-a sfârşit. După Al Doilea Război Mondial, jurnalistul pe care Maria îl iubise şi pentru care îşi vânduse averile a ajuns director la Agenţia France Presse. Peste ani, persecutată de regimul din ţară, Maria i-a scris lui Maurice şi i-a cerut să o ajute.

Scrisorile ei au rămas fără răspuns. Chiar şi după ce relaţia cu jurnalistul francez s-a încheiat, asupra Mariei au conţinăt să planeze suspiciuni de spionaj. În 1940, când cel de Al Doilea Război Mondial izbucnise deja, Maria Tănase a făcut un turneu în Turcia. Celebra cântăreaţă a avut ocazia să cânte în faţa preşedintelui ţării de la acea vreme, îsmet înonii. Vizita cântăreţei în capitala Turciei, loc de întâlnire al agenţilor secreţi, a sporit suspiciunea că aceasta ar fi colaborat cu serviciile secrete. Se spune că, după întoarcerea în ţară, a fost ofertată de serviciul secret al armatei germane Abwehr, dar artista ar fi refuzat. În 1940, după întoarcerea din Turcia, Maria Tănase, a fost arestată pentru spionaj şi acuzată că a lucrat în favoarea britanicilor. Probele împotriva ei n-au fost suficiente şi autorităţile au eliberat-o. După ce a apărut într-un pictorial nud în care juca şah, Maria Tănase a început să fie persecutată de poliţia legionară din ţară. I s-au distrus matriţele de la casele de discuri, casa i-a fost devastată, iar discurile sparte. Cântăreaţa a fost nevoită să-şi părăsească locuinţa din Bucureşti şi să revină în mahalaua în care a copilărit. A fost ajutată de Eugen Cristescu, cel care se afla la şefia Serviciului Special de informaţii. Şeful serviciului i-a devenit nu doar apărător, ci şi iubit. „Maria Tănase nu era agent de culegere de informaţii, ci de legătură şi influenţă. Prin acţiunea de a-i aduce pe români şi pe britanici în postura de a gândi o soluţie împreună pe frontul secret, pentru a scoate România din alianţa cu Germania, a fost fundamental”, consideră istoricul Cristian Troncotă.

Scopul aparent al Operaţiunii Autonomous era unul dublu: de a contacta partidele politice din România (în

special pe Iuliu
Maniu) şi a căuta o cale pentru încheierea unui armistiţiu şi scurtarea războiului; în caz că sunt capturaţi de autorităţile loiale guvernului Antonescu, să convingă serviciile secrete că se pregăteşte o debarcare aliată în Balcani şi să determine o mutare a trupelor germane către est – în pregătirea ofensivei aliate din Normandia. Cei trei agenţi paraşutaţi au fost imediat arestaţi de către Jandarmeria Română în apropierea comunei Plosca, din judeţul Teleorman, în perioada Crăciunului anului 1943. Fiind trataţi ca prizonieri de război, ei au fost aduşi în Bucureşti şi găzduiţi într-un apartament din sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei (actualul Inspectorat General al Poliţiei din Sos. Ştefan cel Mare), în custodia directă a generalului Constantin Tobescu, a maiorului Constantin C. Roşescu şi a maiorului Eugen Dobrogeanu. În cursul şederii în prizonierat a avut loc o întrevedere secretă între ofiţerii aliaţi şi Iuliu Maniu. Întâlnirea, aranjată prin intermediul generalului Tobescu (cu ştiinţa şi acordul tacit al mareşalului Antonescu), s-a petrecut în maşină, pe şoseaua spre Snagov, în cursul uneia dintre plimbările la care britanicii participau regulat, însoţiţi de ofiţerii români. Întâlnirea cu Iuliu Maniu este descrisă de însuşi Ivor Porter. Ofiţerii britanici au locuit aici până în seara zilei de 23 august 1944. În urma evenimentelor petrecute la Palatul Regal în după-amiaza acelei zile, spre orele 18: 00, România a părăsit alianţa militară cu Germania şi a trecut de partea Aliaţilor. Spre orele 22: 00, după ce evenimentul fusese anunţat public printr-o declaraţie la radio a Majestăţii Sale Regelui Mihai, la cererea expresă a acestuia, cei trei ofiţeri au fost eliberaţi şi au fost aduşi cu o maşină la Palat; scopul era acela de a constitui prima legătură a noului guvern cu Comandamentul Aliat din Italia şi a depune mărturie directă în faţa Aliaţilor despre evenimentele neobişnuite petrecute la Bucureşti. Sosiţi în piaţă, cei trei au fost întâmpinaţi de mulţimea adunată ad-hoc în faţa Palatului.

Recunoscând uniformele britanice, oamenii au făcut ofiţerilor o demonstraţie spontană de simpatie, cei trei fiind purtaţi pe braţe până în interiorul clădirii. Ofiţerii englezi dispuneau şi de un aparat de emisie-recepţie radio, care le-a fost înapoiat după eliberare şi a fost folosit pentru stabilirea primei legături cifrate cu Aliaţii. A doua zi, pe 24 august, cei trei au părăsit România, într-un avion cu destinaţia Ankara. După lovitura de stat de la 30 decembrie 1947, prin care Regele Mihai a fost silit de către comuniştii români, susţinuţi de armata sovietică, să semneze un act ilegal de abdicare şi să părăsească ţara, Sir Ivor Porter a devenit unul dintre principalii biografi ai Regelui. El a publicat numeroase lucrări, traduse ulterior şi în româneşte, legate de evenimentul de la 23 August şi de situaţia României în timpul războiului. Fiind bine impresionaţi de tratamentul primit ca prizonieri, cel puţin unul dintre cei trei ofiţeri – căpitanul Meţianu – a mai revenit în România după încheierea războiului, pe la mijlocul anilor ’60, vizitându-l acasă pe maiorul Roşescu. După 1989, Sir Ivor Porter a fost prezent cel puţin o dată în România, cu ocazia Jubileului Regal de la 25 octombrie 2011, a spectacolului omagial organizat în acea zi la Opera Naţională Bucureşti şi a dineului ce a urmat, la Palatul CEC.

Datorită unei cooperări dintre SOE şi serviciile de spionaj britanice, un grup de voluntari evrei originari din Palestina a fost trimis în misiuni în diferite teritorii ocupate de nazişti în Europa în perioada 1943 – 1945.

Abisinia a fost scena unora dintre primele acţiuni ale SOE şi totodată a unora dintre primele succese. SOE a organizat forţe de rezistenţă etiopiene, care au luptat de partea împăratului Haile Selassie sub conducerea Orde Wingate. Această forţă, numită de Wingate „Forţa Gideon”, a provocat pierderi grele forţelor italiene de ocupaţie şi a contribuit prin aceasta la succesul campaniei britanice din Abisinia. Wingate şi-a folosit experienţa din această perioadă pentru formarea forţelor indiene care au luptat în

Burma – Chindits.

La începutul anului 1941, SOE a pregătit un plan de acţiune pentru Asia de Sud-Est. Ca şi în cazul Europei, după ce Aliaţii au avut o serie de eşecuri militare, SOE a început să participe la formarea unor grupuri de rezistenţă locală în teritoriile ocupate de Imperiul Japonez. Unele dintre aceste organizaţii de rezistenţă au jucat un rol de primă importanţă nu doar în timpul războiului, dar şi în perioada postbelică.

Biografia complicată a Verei Atkins şi buna cunoaştere de către ea a unor medii sociale diferite din mai multe ţări care nu prea aveau multe elemente în comun au făcut ca SOE să fie o organizaţie total dezinhibată, mereu în căutarea de soluţii originale şi, adesea, „neortodoxe”. Persoane aparţinând unei mari varietăţi de clase sociale şi categorii socio-profesionale au luptat ca agenţi SOE în teritoriile ocupate de inamic. În cele mai multe cazuri, principala calitate a agentului era buna cunoaştere a ţării în care urma să activeze, în special a limbii, cu atât mai mult în cazul agenţilor care nu aveau ca limbă maternă limba în statul în care urma să fie infiltrat. Agenţii proveniţi din familii mixte, cu dublă cetăţenie sau poliglоţii erau candidaţi foarte căutaţi de SOE. Aceeaşi fapt a fost valabil în special pentru Franţa. Mulţi dintre agenţii Secţiei F erau proletari sau, uneori, chiar cu un trecut petrecut în mediile interlope. În alte cazuri, în special în Balcani, un agent nu avea nevoie de o cunoaştere foarte aprofundată a limbii ţării în care avea să lupte, aici grupurile de rezistenţă fiind în stare de război deschis cu ocupantul şi erau mai puţin implicate în activităţile clandestine. Agentul trebuia să dea dovadă de calităţi diplomatice, combinate cu o disponibilitate pentru aventură şi lupta armată. În rândurile agenţilor SOE au luptat mai mulţi ofiţeri de carieră (în special ca persoane de legătură), diplomaţi şi chiar oameni de ştiinţă. Membri ai forţelor armate din ţările ocupate, care evadaseră din prizonierat, fuseseră exilaţi sau lăsaţi la vatră au devenit o

sursă importantă de agenţi, în special în cazul Norvegiei şi Olandei. În alte cazuri (a francezilor loiali lui Charles de Gaulle, dar în special al polonezilor), agenţii erau loiali în principal guvernului în exil, iar SOE era considerat mai degrabă un mijloc pentru atingerea scopurilor finale – eliberarea ţării de sub ocupaţia străină. Incapacitatea SOE de control asupra acestui tip de agenţi a atras de multe ori nemulţumirea, neîncrederea şi chiar conflictul dintre britanici şi guvernele în exil care luptau alături de Aliaţi împotriva Axei. SOE a angajat numeroşi canadieni în rândurile SOE sau M19, bazându-se pe sprijinul direct al guvernului canadian. SOE a adoptat o poziţie total nouă în lupta clandestină împotriva Axei, ignorând orice convenţie socială contemporană. Astfel, SOE a recrutat homosexuali recunoscuţi, oameni cu cazier judiciar bogat sau care fuseseră condamnaţi de tribunalele militare, comunişti, chiar şi naţionalişti antibritanici. Deşi unii dintre aceşti oameni ar fi putut fi consideraţi un risc major pentru securitatea diferitelor acţiuni, SOE era pregătit să ignore aproape orice convenţie socială contemporană în lupta sa împotriva Axei. Serviciul coordonat de Vera Atkins folosea homosexuali cunoscuţi, oameni cu antecedente penale sau cu abateri mari de conduită în timpul serviciului militar, comunişti, naţionalişti anti-britanici etc. în ciuda unei asemenea varietăţi, care ar putea sugera existenţa unui anumit risc pentru securitatea operaţiunilor clandestine, nu este cunoscut niciun caz în care un agent SOE să fi trecut de bunăvoie de partea inamicului.

Succesul operaţiunilor SOE era puternic dependent de securitatea transmisiunilor radio. Pentru a asigura securitatea transmisiunilor radio era nevoie de aparate radio de bună calitate, proceduri de transmisie clare şi sigure şi un sistem de cifrare care să nu poată fi spart de inamic. Primele aparate radio folosite de SOE au fost cele oferite de SIS. Ele erau mari, greu de mascat şi cereau o sursă de energie electrică de mare putere. SOE a continuat cu un număr de aparate de mai bună calitate de

la polonezii din exil, dar în cele din urmă a fabricat propriile aparate de transmisie. Unele dintre acestea, împreună cu bateriile, cântăreau doar 4 kg, dar existau şi aparate mai mari, care însă aveau o rază de emisie de peste 800 km. Procedurile de operare au fost foarte puţin sigure la început. Operatorii erau obligaţi să transmită mesaje vocale la intervale fixe de timp.

După ce mai mulţi operatori au fost arestaţi sau ucişi, procedurile au devenit mai flexibile şi mai sigure.

La fel ca şi în cazul primelor aparate de transmisie, primele cifruri ale SOE au fost cele oferite de SIS. Leo Marks, criptograful-şef al SOE, a fost responsabil pentru dezvoltarea unui nou set de coduri superior din punct de vedere al securităţii, în cele din urmă, SOE a pus la punct un sistem de cifrare, a cărui cheie era imprimată pe batiste de mătase.

SOE a fost obligat să dezvolte o gamă largă de echipamente pentru lupta clandestină a agenţilor. Printre produsele dezvoltate de „Secţia IX" a fost o bicicletă cu motor miniaturală pliabilă pentru dotarea paraşutiştilor, un pistol cu amortizor şi o serie de submersibile miniaturale. În Ţara Galilor a fost înfiinţată o unitate de testare specială unde au fost experimentate minisubmarinele. La sfârşitul anului 1944, aceste submersibile au fost transportate în Australia pentru a fi testate în condiţii tropicalei!).

Un agent SOE care lucra clandestin în teritoriul inamic avea nevoie de haine, documente confecţionate astfel încât să nu trezească suspiciuni. SOE a avut o serie de ateliere pentru fabricarea diverselor elemente vestimentare şi pentru falsificarea documentelor de identitate, a cartelelor de alimente, sau a altor produse precum ţigaretele.

Deşi SOE se folosea de o serie de arme letale precum carabina de Lisle sau Sten, oficialii serviciului au considerat că agenţii nu trebuie să beneficieze de cursuri intensive de folosire a acestora. În cazul partizanilor din Iugoslavia, SOE a trimis luptătorilor din rezistenţă arme

capturate de la germani sau italieni. Astfel de arme au fost disponibile în cantităţi mari, în special după capitularea Italiei, iar partizanii puteau să facă uşor rost de muniţie din depozitele inamicilor. SOE a dezvoltat o serie largă de dispozitive explozive pentru ducerea la îndeplinire a sabotajelor. Astfel de dispozitive explozive erau folosite nu numai de agenţii din clandestinitate, dar şi de unităţile de comando.

Au fost concepute şi metode şi materiale de sabotaj mai subtile, precum lubrificatorii „îmbogăţiţi” cu materiale care provocau griparea pieselor mecanice în mişcare, dispozitive incendiare disimulate în obiecte banale ş.a.m.d... Unele dintre cele mai iscusit concepute dispozitive au fost stilouri explozive, cu suficientă putere să ucidă utilizatorii lor, puşti ascunse în ţevi, şobolani explozivi sau mine terestre cu forme de balegă de vacă. În cazul unor operaţiuni speciale sau pentru folosirea în situaţii de urgenţă, SOE a fabricat mici pumnale care puteau fi ascunse în tocul pantofului sau sub reverul hainei. Ţinând cont de posibilitatea ca agenţii să fie arestaţi de Gestapo şi ştiindu-se metodele dure prin care acesta încerca să obţină informaţii de la prizonieri, SOE a produs pastile otrăvite în formă de nasturi sau medicamente destinate sinuciderii în situaţii extreme.

SOE a trebuit să se concentreze în exclusivitate pe transportul aerian şi maritim pentru deplasarea oamenilor, materialelor şi echipamentelor într-o Europă controlată aproape în exclusivitate de puterile Axei. Arthur Travers Harris, („Bomber Harris”), coordonatorul-şef al Comenduirii bombardierelor, avea reţineri în a permite aparatelor din subordinea sa să fie folosite pentru nevoile SOE, dar opiniile sale nu au fost luate în seamă, şi până în aprilie 1942, SOE beneficiase de serviciile escadrilelor 138 şi 191 care operau de pe aeroportul „RAF Tempsford”. Avioanele decolate de pe acest aeroport au paraşutat deasupra teritoriului inamic numeroşi agenţi, echipamente şi provizii. Unele avioane uşoare, precum cele de model

„Westland Lysander”, au fost utilizate pentru transportul agenţilor de la sau de pe piste de aterizare improvizate pe teritoriul inamic. Comandanţii Marinei Regale britanice au avut de asemenea reţineri în a permite folosirea submarinelor sau vaselor torpiloare rapide pentru deplasarea agenţilor SOE. În schimb, SOE a folosit de multe ori vase civile precum cele pescăreşti sau caicele, pentru ca mai târziu să construiască chiar o mică flotă de asemenea ambarcaţiuni, care opera din Alger, Insulele Shetland sau Ceylon.

Şefa din umbră a acestui serviciu secret extrem de ramificat a rămas ea însăşi o enigmă greu de descifrat. Meandrele existenţei ei misterioase încă nu au fost desluşite pe de-a-ntregul. Vera Atkins a fost una dintre cele mai importante agente ale spionajului britanic din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, revendicată însă, prin originile ei, în egală măsură, şi de Germania, Rusia şi România. Născută la Galaţi, în 1908, a fost fiica lui Max Rosenberg, evreu născut în Germania şi stabilit cu afaceri în România la începutul secolului XX, şi a Hildei Atkins, născută la Londra din părinţi ruşi refugiaţi în Africa de Sud în timpul pogromurilor din Belarus de la finele secolului al XIX-lea. Vera Atkins a studiat în şcoli din Elveţia, Franţa şi Anglia. A urmat cursuri de călărie, a practicat mai multe sporturi şi a luat lecţii de limbi străine şi muzică. La moartea tatălui ei, în 1933, se decide să îşi schimbe numele luând numele de fată al mamei sale. În privinţa naşterii ei la Galaţi, Vera Atkins susţinea că a fost doar un „accident al istoriei”, dictat de interesele comerciale ale tatălui ei.

„În mai 1940 s-a întors în Anglia şi în februarie 1941 este angajată la secţia franceză a SOE (Special Operations Executive), creat de Winston Churchill, în iulie 1940, pentru acţiuni de sabotaj şi subminare în teritoriile ocupate de nazişti. Vera Atkins este numită în scurt timp ofiţer de informaţii şi răspunde de pregătirea agenţilor secreţi trimişi în Franţa. Rolul ei era să organizeze

rezistenţa pe teritoriile ocupate de Germania, să planifice acte de terorism şi sabotaj împotriva naziştilor şi să recruteze noi spioni, răspunzând de pregătirea lor. A antrenat 470 de agenţi secreţi, dintre care 39 de femei. A scris biografia tuturor acestora. Oamenii ei au aruncat în aer poduri şi trenuri şi au cules informaţii vitale.

Vera Atkins a paraşutat oameni, muniţie şi armament, staţii de emisie-recepţie şi a pregătit debarcarea din Normandia, de numele ei fiind legate mai multe operaţiuni de anvergură. După încheierea războiului a plecat în Germania pentru a interoga oficialii nazişti şi gardienii care se ocupaseră de lagărele de concentrare, investigând cauzele şi împrejurările în care dispăruseră agenţii britanici care nu s-au mai întors în Anglia după război. Mărturiile ei au fost folosite şi la condamnarea acuzaţilor din Procesul de la Nürnberg. Vera Atkins a fost prima femeie decorată cu Crucea George, a primit titlul de Comandor al Legiunii de Onoare şi a fost medaliată cu Crucea de Război".

După zece ani de intensă activitate în spionaj, oficial – dar total neverosimil!

— Vera Atkins s-a retras, în 1947, într-un sat din Sus sex. Pe atunci era măritată cu Prinţul Constantin Karadja, un diplomat român care, după război, a rămas la post, în Ministerul de Externe de la Bucureşti până în septembrie 1947, nemaiputând părăsi ţara până la moartea sa survenită în anul 1950.

Soţul şefei spionilor britanici (de numele căreia au fost legate multe alte operaţii de anvergură: maşina de descifrat codurile germane Enigma, constituirea reţelei Maquis, salvarea a mii de evrei din Europa ocupată de Hitler) era legat şi el de spaţiul românesc prin multiple fire, el fiind un descendent al familiei fanariote Caragea, unul dintre strămoşii săi, rămas în istorie şi prin asocierea cu o cumplită epidemie („ciuma lui Caragea"), domnind în Ţara Românească în perioada 1812 – 1818 şi numărându-se, alături de Alexandru Şuţu, între ultimii principi

„nepământeni” pe tronul de la Bucureşti dinaintea Revoluţiei lui Tudor Vladimirescu din 1821. Constantin Karadja (nume complet *Constantin Jean Lars Anthony Demetre Karadja*; 24 noiembrie 1889, Haga – 28 decembrie 1950, Bucureşti) a fost un diplomat, jurist, istoric, bibliograf şi bibliofil român, membru de onoare (1946) al Academiei Române (eliminat din Academia RPR în 1948). La 18 aprilie 2005 a fost declarat de Statul Israel „Drept între popoare”.

Principele Constantin Jean Lars Anthony Demetre Karadja s-a născut la Haga, în Olanda, ca fiu al principelui Jean Constantin Alexandre Othon Karadja Paşa (1835 – 1894), ministru plenipotenţiar al Imperiului Otoman, şi al soţiei sale, Mary-Louise (1868 – 1943), fiica senatorului suedez, comandorul L.O. Smith. A avut o soră, principesa Despina Marie Roxane Alexandra Theodora Karadja (1892 – 1983). S-a căsătorit iniţial cu Principesa

Marcelle Hélène Caradja (1896 – 1971), fiica Principelui Aristide Caradja, cu care a avut doi copii.

European prin educaţie, Karadja a studiat dreptul la Inner Temple şi a fost admis avocat în baroul englez. Vorbea engleza, franceza, germana, suedeza, daneza şi norvegiana şi cunoştea limbile latină şi greacă. Stabilit în România prin căsătorie (1916), Constantin I. Karadja a devenit cetăţean român. Intrat în diplomaţie în 1920, a servit în misiuni diplomatice în calitate de consul la Budapesta (1921 – 1922) şi consul general la Stockholm (1928 – 1930) şi Berlin (1931 – 1941). În 1941, a devenit directorul departamentului consular din Ministerul Afacerilor Externe. Dispunând şi de o solidă pregătire în domeniul economiei, Karadja a lucrat în calitate de consilier tehnic în Ministerul de Finanţe, participând în mai 1927 la Conferinţa Economică Internaţională de la Geneva ca şef şi expert al delegaţiei române. A redactat un *Manual diplomatic şi consular*.

Pasionat bibliofil, colecţionar de cărţi vechi şi rare, Constantin I. Karadja a întemeiat una dintre cele mai

importante colecţii de carte veche şi rară din România, aflată astăzi în cea mai mare parte în Fondul Bibliotecii Naţionale (inclusiv „34 de incunabule numai în fondurile Bibliotecii Naţionale”) precum şi la Biblioteca Academiei Române, căreia i-a dăruit cel mai cuprinzător exemplar al *Lucrului apostolicesc* tipărit în 1563 la Braşov de Diaconul Coresi, însoţit de o amplă descriere ştiinţifică proprie.

Acreditat la Berlin, şi-a urmat în paralel cu activitatea în diplomaţie şi cercetarea în domeniul incunabulelor, fiind singurul român care a lucrat la GW (Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke – „Comisia pentru catalogul general al Incunabulelor”), îndrumat de Konrad Haebler (1857 – 1946). În această perioadă, Karadja a realizat *Lista incunabulelor de pe teritoriul României*, completată după întoarcerea în ţară, alcătuind *Inventarul incunabulelor păstrate în România* (343 pagini). A publicat lucrări privind istoria veche a României, utilizând în parte izvoare inedite rezultate ale cercetărilor sale: *Cele mai vechi izvoare tipărite ale istoriei Românilor*, lucrare în limba germană, relatând între altele despre luptele lui Ştefan cel Mare, şi o mică lucrare geografică editată în 1490 de aşa-numitul „Ptolemeu german”, Georg Stuchs din Nürnberg, din care existau doar două exemplare cunoscute şi care descrie exact graniţele ţării pe care o intitulează „Dacia/Walachey”; este menţionată de asemeni cetatea *Kilia* la gurile Dunării. Vechea *Artă tipografică română* face obiectul unei alte publicaţii a lui Karadja, începând cu *Octoihul lui Macarie* din 1493 – 94. *Cea mai veche menţiune a Daciei în tipar*; 1454, identificată de C.I. Karadja într-un incunabul tipărit la Mainz a fost prezentată în 1940 la Academia Română. De menţionat este lucrarea *Despre ediţiile din 1488 ale Cronicei lui Joannès de Thurocz* publicată de Academia Română, de asemenea scrierile Papei Pius al II-lea (Eneas Sylvius Piccolomini), al cărui *Tractatus de bello Thurcorum et Hungarorum* este, în opinia lui Karadja, una din primele tipărituri care îi

menţionează pe români (Colonia /Köln, Arnoldus Therhoernen, 1472).

După mulţi ani, în 1969, la Staatsbibliothek din Berlin, specialiştii care îl cunoscuseră pe Karadja îşi aminteau încă de el. „Aproape jumătate (circa 50) din studiile lui Constantin I. Karadja au fost publicate de Nicolae Iorga în cele trei reviste ale lui”. Dintre cărturarii români contemporani, N. Iorga, Ion Bianu, Nicolae Cartojan şi Demostene Russo l-au apreciat în mod deosebit. La 3 iunie 1946, a fost cooptat ca membru de onoare al Academiei Române, la propunerea generalului acad. Radu R. Rosetti, istoric militar de seamă şi fost conservator al Bibliotecii Academiei, care a relevat activitatea lui C.I. Karadja de emerit bibliolog şi cercetător al trecutului, fiind şi „un generos înzestrător al bibliotecii noastre cu numeroase cărţi de cea mai mare valoare istorică şi bibliografică”. Scrisoarea de recomandare a fost semnată de 18 academicieni, între care Ion I. Nistor, Alexandru I. Lapedatu, Dimitrie D. Pompeiu, Gheorghe Spacu, Emil Racoviţă, Iorgu Iordan, Constantin I. Parhon, Nicolae Bănescu, Constantin Rădulescu-Motru, Ştefan Ciobanu, Silviu Dragomir.

La 14 iunie 1944, C.I. Karadja a depus spre păstrare la Muzeului Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa” din Bucureşti importanta colecţie de lepidoptere a savantului entomolog Aristide Caradja, depozitată la conacul familiei de la Grumăzeşti de teama bombardamentelor din timpul războiului.

În contextul schimbării regimului politic şi a puternicei influenţe sovieice, a fost eliminat, împreună cu alţi mari intelectuali, între care şi filosoful Constantin Rădulescu-Motru, din Academia Republicii Populare Române, în anul 1948.

În activitatea sa diplomatică, Constantin I. Karadja, marcat de educaţia sa umanistă şi juridică, s-a ghidat constant după principiile dreptului internaţional, implicând respectul faţă de om, necedând presiunilor politice ale

momentului, „doctrinelor” la modă sau eventualelor „oportunităţi”, s-a angajat perseverent în apărarea drepturilor cetăţenilor români de peste hotare, indiferent de etnie sau religie.

Atât în calitatea de consul general al României la Berlin (1931 – 1941) cât şi ca şef al secţiei consulare în Ministerul Român de Externe (15 iunie 1941 – 17 octombrie 1944), „în ambele sale funcţii, timp de un deceniu şi jumătate, Karadja a depus o intensă activitate de salvare a evreilor români surprinşi de război în regatul morţii (...) Zeci de mii de oameni şi-au datorat viaţa persistenţei, abnegaţiei, hotărârii şi amplorii ieşite din comun, marcând angajamentul său de lungă durată în favoarea evreilor români naufragiaţi sub regim nazist”.

La scurt timp după demisia sa la 17 octombrie 1944, a fost reangajat în minister de noul Ministru de Externe, Constantin Vişoianu. „La 1 septembrie 1947 a fost din nou îndepărtat din minister, de data aceasta definitiv. A fost una din ultimele măsuri luate de ministrul de externe Gheorghe Tătărescu, obligat şi el, o lună mai târziu, să cedeze locul Anei Pauker. Referatul serviciului de cadre al Ministerului Afacerilor Externe, îl caracterizează drept „cosmopolit, de origine burghezo-moşierească”, aşadar necorespunzător cerinţelor „vremurilor noi”. Lui Constantin Karadja i-a fost refuzată ulterior acordarea pensiei, într-o atmosferă de incertitudine şi ameninţare, s-a stins din viaţă la 29 decembrie 1950.

La 15 septembrie 2005, în cadrul unei ceremonii la ambasada israeliană din Berlin, în prezenţa ambasadorului României, lui Constantin I. Karadja i s-a conferit postum titlul de „Drept între Popoare” de către Institutul Memorial al Holocaustului Yad

Vashem din Ierusalim. Au fost prezentate în detaliu demersurile sale diplomatice (prezentare făcută în baza documentelor aflate la ministerul de externe al României, precum şi la Arhiva Holocaustului de la Washington – scrisori, memorii, referate ş.a. adresate superiorilor săi,

inclusiv ministrului de externe Mihai Antonescu) şi care au dus la salvarea de la deportare şi exterminare a peste 51.000 de evrei (bărbaţi, femei, copii) din Europa stăpânită de nazişti, în special din Germania, Franţa şi Ungaria, dar şi din Grecia şi Italia (în perioada noiembrie 1943 – iulie 1944).

Mata Hari din Caraibe: spioana trimisă de CIA ca să-l lichideze pe Castro s-a îndrăgostit de „Dragul de Fidel”.

Ilona Mărită Lorenz s-a născut la Bremen, în Germania, la 18 august 1939, dintr-un tată neamţ şi o mamă americană. Tatăl era comandant de vas militar, mama – o actriţă de mâna a doua. În timpul războiului, a trecut prin lagărul de concentrare Bergen Belsen. Îndată după război a fost violată de un soldat american – n-avea decât şapte ani. A ajuns cu mama în America. La începutul anului 1959, pe 23 februarie, vasul de croazieră „Berlin”, comandat de tatăl ei şi pe care se afla şi ea, a ajuns în portul Havana. Fidel Castro a dorit să urce la bord, să vadă cum arată şi-a dat cu ochii de tânăra de 19 ani, care s-a oferit să-i fie ghid. „L-am plimbat prin toate compartimentele, de la sala maşinilor la cabinele de clasa I. La un moment dat, m-a întrebat care e cabina mea şi l-am dus s-o vadă. A intrat, a închis uşa şi m-a îmbrăţişat. A fost primul sărut al unui bărbat pentru mine. Eram subjugată de acest bărbos uriaş, care degaja atâta forţă. Atunci nu s-a întâmplat mai mult. M-am întors la New York, unde locuiam împreună cu fratele meu Joe. Într-o zi, după ceva vreme, a sunat telefonul. Era Fidel Castro, care mă invita la Havana. N-am stat pe gânduri şi, a doua zi, eram în avionul companiei Cubana Airlines. La vremea aceea, relaţiile dintre Statele Unite şi Cuba nu erau întrerupte”.

Cei doi se îndrăgostiseră pe loc! Disperat să o reîntâlnească pe femeia care-i înflăcărase imaginaţia, Fidel a convins-o să vină în Cuba, oficial ca interpretă a lui de limbă engleză (pe care, de altfel, Castro o cunoştea perfect!). Locuiesc împreună la hotelul Havana Libre, în

apartamentul în care Castro şi-a amenajat Cartierul General. Rămasă însărcinată, Mărită va fabula mai târziu că Fidel Castro ar fi pus oameni s-o drogheze şi, apoi, s-o facă să avorteze. În realitate, aşa cum a mărturisit în septembrie 2000, Jesús Yanez Pelletier, aghiotantul lui Castro, înainte de a muri, căzut între timp în dizgraţie, Mărită şi-a dorit avortul. Naşte prematur, la 15 octombrie 1959, un băiat, pe care-l botează Andrés. Ştiind că e băiatul lui Pelletier, şeful escortei sale, Fidel Castro nu-l va recunoaşte niciodată.

La întoarcerea în SUA, în octombrie 1959, Mărită e recrutată de CIA şi se antrenează într-o tabără a Agenţiei. I s-au promis 2 milioane de dolari, dacă-l asasinează pe Castro. Documentele arată c-a fost recrutată şi de Cosa Nostra. Pentru lichidarea lui Castro, CIA a subcontractat pe unul dintre agenţii Familiei de Chicago, Sam Giancana, succesorul lui Al Capone. Revoluţia administrase o lovitură mortală intereselor mafiote din insulă. Numeroase atentate puse la cale împotriva lui Fidel Castro poartă semnătura Mafiei. În ianuarie 1960, după propriile mărturisiri, vine în Cuba cu nişte pastile cu otravă, pe care trebuia să i le pună lui Castro în lapte, ştiindu-se că El Comandante en Jefe era mare amator de milk-shake. Pentru că încă-l mai iubea – zice Mărită, în cartea sa, intitulată, *Dragul de Fidel*: *viaţa m*ea, *dragostea mea*, *trădarea mea* – ar fi aruncat pastilele în toaletă şi, când l-a întâlnit, au făcut amor după ce i-a dat lui Castro cei 6.000 de dolari primiţi de la CIA pentru îndeplinirea misiunii.

A devenit după aceea amanta generalului Marcos Pérez Jiménez, fostul dictator al Venezuelei, cu care a avut o fiică. Reîntoarsă în SUA, s-a învârtit într-un cerc de exilaţi cubanezi, agenţi CIA, membri FBI şi ai Mafiei. I-a cunoscut, între alţii, şi pe Lee Harvey Oswald, asasinul preşedintelui John F. Kennedy şi pe Jack Ruby, asasinul lui Oswald. A fost amanta altor bărbaţi cu putere în lumea interlopă. „Am fost înconjurată de bărbaţi. Am inventat minciuni ca să mă protejez, pe mine şi pe copiii mei, şi am

spus adevărul atunci când mi-a convenit”. S-a căsătorit în 1970 cu managerul unui bloc de apartamente de lângă sediul ONU din New York.

Deşi se spune c-a fost recrutată de CIA după reîntoarcerea în SUA, sunt semne că fusese de la început agentă. A fost, de altfel, implicată şi în complotul care a dus la asasinarea lui John F. Kennedy. Castro, informat de Servicii, şi-o făcuse amantă, intoxicând-o cu tot soiul de prostii, printre care şi faptul că l-ar admira pe Hitler, „idioţenie folosită şi azi de mulţi anticastrişti” (după cum afirmă, de pildă, Ion Cristoiu).

Social media, noua armă a războiului contemporan în 2018, s-a împlinit un secol de la finalul Primului Război Mondial. Acesta a fost un conflict marcat nu numai de amploarea lui, ci şi de un nivel de brutalitate şi groază nemaivăzute până atunci. Dar, cu un veac în urmă, războiul părea complet diferit faţă de cel de astăzi. La începutul secolului trecut, războiul era considerat drept onorabil. Dar, odată cu Marele Război au fost introduse şi o serie de arme cu o capacitate de distrugere nemaiîntâlnită. Mitraliera a fost o astfel de armă ce a schimbat întreaga metodă de luptă. Ofiţerul german Ernst Jünger vorbea în memoriile sale despre „furtuna de oţel” pe care o provoca această armă nouă. Astfel, ambele tabere au trebuit să îşi ajusteze strategiile defensive pentru a face faţă acestei provocări.

„Astăzi, ne confruntăm cu o schimbare identică, dar pe un alt câmp de luptă, cel numit social media”, spun specialiştii în domeniu. Recent, presa din Statele Unite relata despre cazul Elenei Khusyaynova, acuzată că ar fi încercat să interfereze în alegerile intermediare din Statele Unite. Potrivit Departamentului de Justiţie din SUA, operaţiunea era menită să răspândească dezinformarea, să divizeze societatea şi chiar să submineze investigaţiile curente asupra ingerinţelor Rusiei în alegerile prezidenţiale din 2016. În Statele Unite, instituţiile specializate au reuşit să identifice şi să

împiedice în mare parte ingerinţele de acest fel. Dar cum rămâne cu statele în care instituţiile nu sunt consolidate, cele care se află într-o veşnică tranziţie către democraţie?

„Armele războiului informaţional din prezent sunt la fel de revoluţionare ca şi mitraliera din timpul Primului Război Mondial”. Una dintre acestea poate fi considerată social media. Volumul uriaş de mesaje şi informaţii falsificate transmise în media şi prin intermediul reţelelor de socializare face aproape imposibilă apărarea, generând exact acea „furtună de oţel” despre care vorbea şi Ernst Jünger. Deşi nu produce victime la fel ca un război clasic, războiul informaţional nu este mai puţin periculos. În acest război, cuvintele au luat locul gloanţelor, iar inundarea social media cu informaţii false ne vulnerabilizează pe toţi. Cum ne apărăm în faţa unui asemenea fenomen?

O parte din acest răspuns se găseşte în responsabilizarea cetăţenilor. Fiecare cetăţean poate fi vulnerabil în faţa unui asemenea război, deoarece ne aflăm cu toţii în linia întâi. Informarea corectă reprezintă o contrapondere puternică în faţa dezinformării. Acest război informaţional poate fi câştigat doar prin cunoaştere şi capacitatea de a discerne adevărul. Distribuirea ştirilor false nu face decât să întărească tabăra opusă.

„Din păcate, nu există o soluţie universal acceptată şi nici tranşee în care să ne putem ascunde. Dar dacă dorim să câştigăm acest război informaţional trebuie să recunoaştem mai întâi că există unul şi apoi să analizăm critic informaţia primită. Până când nu ne vom responsabiliza şi până când nu vom reuşi să discernem realul de fals, vom fi doar în postura de victime în acest război informaţional”.

Fenomenul defake *news* şi amploarea pe care acesta a luat-o odată cu Euro Maidan şi, apoi, intrarea lui Donald Trump pe scena politică au generat fondul necesar pentru noi studii sociologice. Astfel, un studiu recent, publicat în Journal of Applied Research în Memory and Cognition, arată faptul că predispoziţia de a crede ştirile false este

legată în mod direct de abilitatea de a avea o gândire deschisă. Autorul, Michael V. Bronstein de la Universitatea Yale, spune că „vulnerabilitatea la mai multe tipuri de credinţe false poate fi determinată (cel puţin parţial) de factori cognitivi similari”. Înainte, mai spune autorul, „credinţa în ştirile false şi credinţa în iluzii a fost asociată separat cu o mai mică implicare în gândirea analitică”. S-a ajuns la ipoteza că ar fi, de fapt, un mecanism comun între cele două concepte şi ar putea fi corelate. Studiul a fost realizat pe un eşantion de 948 persoane, Acestora le-au fost prezentate 12 ştiri false şi 12 reale şi au fost rugaţi să noteze în ce măsură cred titlurile. S-a ajuns la concluzia că indivizii care se angajează într-un mod de gândire mai puţin analitic sunt mai predispuşi să creadă ştirile false, dar şi că „o implicare redusă în gândirea activă, deschisă şi analitică, ar putea explica credinţa în ştirile false în rândul indivizilor care susţin idei de tip delirator, indivizi dogmatici şi fundamentalişti religioşi”.

Pe 7 mai 1915, o torpilă trasă de pe un submarin german atingea şi scufunda un vas de linie britanic, „Lusitania”, luând viaţa a 1.195 de oameni, inclusiv 123 de americani. Prin intermediul presei, care s-a dezlănţuit efectiv, pentru opinia publică din Statele Unite acest act a consolidat convingerea că Germania era o monarhie brutală, degenerată. Din acest moment, majoritatea americanilor au început să vorbească deschis despre posibilitatea de a declara război Germaniei şi implicit Puterilor Centrale, deşi Statele Unite duceau o politică externă izolaţionistă.

Scufundarea „Lusitaniei” a fost fără îndoială un gest abominabil, un atac lansat asupra unui vas care transporta civili. Există însă şi o poveste mai puţin cunoscută în spatele acestei întâmplări care are legătură cu propaganda guvernamentală britanică şi, respectiv, germană din timpul Primului Război Mondial. Primul Război Mondial a reprezentat un eveniment fără precedent din multe puncte de vedere. De la începutul războiului, în august 1914,

britanicii au impus o blocadă care ridica o serie de întrebări din punct de vedere legal deoarece se extindea pe întreaga Marea Nordului. Blocada avea ca scop descurajarea oricăror acţiuni ofensive ale Germaniei, prin interzicerea livrărilor de armament şi chiar de mâncare. Dependenţa Germaniei de importurile de hrană a dus la o mini-foamete care a culminat cu în jur de 300.000 de decese cauzate de malnutriţie. Războiul german cu submarine încălca, de asemenea, o serie de convenţii internaţionale. Atacul asupra navelor civile era interzis prin cutumele războiului, dar teama decidenţilor politici de la Berlin că britanicii ar putea transporta muniţie de război pe astfel de nave, i-au determinat pe aceştia să declare în final un război nelimitat pe mare.

Însă ambele tabere erau conştiente că propaganda juca un rol la fel de important ca armele de foc. Totodată, au realizat destul de rapid că intrarea Statelor Unite în război ar putea înclina în mod decisiv balanţa forţelor de pe Bătrânul Continent. Astfel, a început o cursă pentru „inimile şi minţile” americanilor. Germania se baza pe marea diasporă de peste Ocean în atingerea scopurilor proprii, anume acela de a menţine neutralitatea Statelor Unite, până la o eventuală victorie pe frontul de Vest. Britanicii se bazau pe relaţia privilegiată cu Statele Unite şi pe cultura comună. Dar scufundarea „Lusitaniei” a oferit britanicilor un avantaj rar. Guvernul german a încercat să justifice atacul pe baza presupunerii că nava ar fi transportat de fapt armament din Statele Unite către Marea Britanie, apelând la o campanie de propagandă în cotidianul american New York Times. Dar germanii au făcut şi o serie de greşeli. În primul rând, aceştia nu au justificat atacul făcând trimitere şi la blocada britanică care produsese deja o mini-foamete în ţară. În al doilea rând, presa germană a scris în termeni lăudăroşi despre scufundarea „Lusitaniei”, considerând evenimentul drept un succes tactic militar, lucru care a inflamat şi mai tare opinia publică de peste Ocean. De pildă, ziarul Kölnische

Volkszeitung scria că scufundarea navei reprezintă „un succes moral”. Dr. Bernhard Demburg, principalul propagandist german din Statele Unite a avertizat că opinia publică americană condamna incidentul, dar în propria lui încercare de a justifica atacul a ajuns să fie considerat *persona non grata*. Impasul era resimţit şi de ambasadorul Germaniei în SUA, care scria după scufundarea vasului că „scopurile propagandei noastre în Statele Unite au ajuns la capăt”.

Britanicii au avut mult mai mult succes. Propaganda britanică a fost coordonată dintr-o clădire guvernamentală, Wellington House. Activitatea celor care lucrau aici era atât de secretă încât nici măcar membrii Parlamentului nu ştiau de existenţa lor. În Statele Unite, romancierul Sir Gilbert Parker şi jurnalistul Willert au fost principalii promotori ai propagandei britanice. Trebuie spus că britanicii au avut un avantaj enorm în privinţa comunicării. În primele ore ale războiului, aceştia au tăiat liniile transatlantice ale Germaniei, limitând capacitatea acesteia de a trimite ştiri către Statele Unite.

Iniţial, americanii au reacţionat destul de prudent şi de imparţial la tentativele celor două mari puteri europene de a influenţa opinia publică de peste Ocean. După scufundarea „Lusitaniei”, Secretarul de Stat american William Jennings Bryan a vrut să condamne atât acţiunile Germaniei cât şi ale Marii Britanii. Totuşi, propaganda britanică s-a dovedit a fi mai pătrunzătoare. În aprilie 1917, preşedintele Woodrow Wilson declara război Puterilor Centrale, lucru care a înclinat balanţa forţelor în mod decisiv în favoarea Antantei. Acesta a reprezentat şi momentul în care Statele Unite s-au angajat la rândul lor în propaganda de război. Lupta pentru influenţa opiniei publice reprezintă astăzi o caracteristică obişnuită a diplomaţiei, atât în vreme de pace cât şi de război. Aşa cum afirma şi politologul american Joseph Nye „înţelepciunea convenţională ne spune că statul cu armata cea mai puternică poate domina, dar în epoca

informaţională, statul care vine cu povestea cea mai bună poate câştiga uneori”.

Informaţia în sine, ajunge să fie privită ca o armă foarte valoroasă – chiar dacă, în mod paradoxal, una imaterială – care poate ajuta în mod decisiv la impunerea voinţei proprii într-un conflict. Războiul, mai ales cel de succes, nu a putut fi purtat niciodată fără o minimă cunoaştere a adversarului şi de aceea spionajul este vechi de când lumea. Astăzi, mai mult ca oricând, nevoia de cunoaştere (în general) este de o importanţă vitală pentru a avea succes într-un conflict. Însă accesul la informaţii a devenit o armă cu două tăişuri, odată cu apariţia Internetului la începutul anilor ’90. Posibilităţile de a cunoaşte cresc exponenţial cu numărul celor care pot cunoaşte. Internetul micşorează distanţele dintre indivizi, dintre civilizaţii, dintre oameni şi statele în care trăiesc.

Diferitele forme ale războaielor informaţionale au multe elemente comune din punct de vedere al obiectivelor urmărite, al mijloacelor şi metodelor folosite, al instrumentelor cu ajutorul cărora ele urmăresc să-şi atingă scopurile.

În linii mari, războiul informaţional cuprinde acele acţiuni desfăşurate în timp de criză sau de război şi care sunt îndreptate împotriva informaţiilor sau sistemelor informaţionale ale adversarului (concomitent cu protejarea propriilor informaţii şi sisteme informaţionale) în scopul atingerii unor obiective sau influenţării anumitor ţinte adverse. Există trei aspecte ale războaielor informaţionale de care trebuie să se ţină seama: propria deţinere de informaţii (şi cunoştinţe) şi consecventa lor actualizare; împiedicarea adversarului să ajungă în posesia de noi informaţii reale; dezinformarea adversarului prin lansare de informaţii eronate sau furnizându-i-le direct.

În era modernă, războaiele nu se mai poartă şi câştigă pe frontul clasic de luptă, în plan fizic, ci pe planul informaţional. Confruntările armatelor moderne se duc tot mai mult pe planul inteligenţei şi al psihicului uman.

Aceste noi tipuri de confruntări iau în considerare Triada puterii descrisă de Alvin Toffler în *Powershift*. Conform acesteia există trei surse importane ale puterii: forţa fizică, bogăţia şi cunoaşterea. Aceste trei elemente pot fi convertite uşor dintr-una în alta. Cel mai important, mai puternic şi mai flexibil dintre ele este cunoaşterea. Forţa brută este inflexibilă şi poate fi folosită doar pentru a pedepsi. În plus orice forţă fizică este limitată. Prea multă forţă poate face să se distrugă ceea ce se vrea să fie apărat. În schimb, bogăţia este un instrument mai eficace decât forţa brută. Poate fi folosită atât pentru a pedepsi cât şi pentru a recompensa. Şi ea este limitată. Bogăţia nu este infinită. Iar cunoaşterea este „puterea cu cea mai înaltă calitate. Ea poate fi folosită pentru a pedepsi, răsplăti, convinge, transforma. Celelalte forţe (elemente ale puterii) depind de cunoaştere iar cunoaşterea nu se epuizează niciodată. Putem genera oricâtă cunoaştere".

Astăzi, câştigarea unei bătălii nu mai ţine de forţa militară brută şi de numărul ostaşilor. Dominante sunt elementele ce ţin de inteligenţa umană: diversiunea, vicleşugul, spionajul, manipularea opiniei publice, experienţa comandanţilor, psihicul luptătorilor.

Mijloacele de luptă în cadrul acestor războaie au fost descrise pentru prima dată de Sun Tzu ca fiind nişte principii ale războiului. Elementele din lucrarea acestuia sunt folosite de teoreticienii diferitelor tipuri de războaie informaţionale.

În aceste confruntări, nu este importantă realitatea faptelor, ci opiniile oamenilor asupra faptelor. Realitatea poate fi schimbată prin schimbarea opiniilor oamenilor care, la rândul lor, pot schimba lumea. Sentimentele, atitudinile şi comportamentele indivizilor pot fi induse sau fabricate prin mijloace specifice.

Dezvoltarea infrastructurii informaţionale, în curs de globalizare totală, în care se includ şi structurile mediatice, generează posibilităţi de comunicare din ce în ce mai sofisticate. Acestea transmit informaţiile într-un

ritm tot mai accelerat şi pe distanţe tot mai mari. Condiţia esenţială pentru ca aceste lucruri să se întâmple este ca acele conglomerate comunicaţionale să nu fie controlate de anumite centre de decizie, care pot încerca să controleze accesul oamenilor la resursele informaţionale.

Agresiunile informaţionale nu sunt noi. Noutatea decurge din folosirea rezultatelor cercetării ştiinţifice pentru conceperea mesajelor astfel ca ele să aibă efectul scontat precum şi folosirea presei pentru transmiterea mesajelor manipulatoare. Combinarea acestor două elemente amplifică posibilităţile de agresiune informaţională prin folosirea unor canale de comunicare pertinente şi prin mesaje deosebit de bine elaborate.

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare şi a cercetării ştiinţifice face posibilă elaborarea unor strategii de manipulare informaţională atât la nivel planetar, cât şi la nivel local sau chiar individual. Aceste situaţii nu sunt doar posibile, ci prezente în realitate.

Agresiunile au nevoie de anumite condiţii pentru că ele să poată avea efect. Presa trebuie să fie liberă de orice control public, redacţiile trebuie să fie vaste şi transnaţionale, canalele de informare trebuie să fie private, accesul oamenilor la presă să fie liber, fără controlul public, discernământul oamenilor să fie redus.

Privind astfel lucrurile, o invazie culturală apare ca un real element de risc pentru existenţa unui stat şi a unei naţiuni deoarece produce disfuncţionalităţi pregnante ale sistemului social şi poate bloca capacitatea de răspuns în situaţii de criză şi nu numai. Bineînţeles, „este exagerat şi neoportun să se considere că orice element cultural străin ce pătrunde are automat efecte negative asupra statului. Este evident că organizarea protecţiei informaţionale este esenţială pentru a întări discernământul social, ataşamentul şi interesul cetăţeanului pentru starea naţiunii. Protecţia este necesară şi pentru contracararea supracomunicării şi abuzului informaţional, care duc la noncomunicare şi pseudocomunicare, elemente ce

generează rupturi sociale şi dezechilibre în societatea civilă”.

Numeroase indicii evocă posibilitatea unei noi revoluţii ştiinţifice ce se produce în domeniul procesării informaţiei. Strategii americani încearcă să confişte aceste descoperiri pentru a determina ca ele să fie folosite cu prioritate de Statele Unite, pentru ca ele să deţină un avantaj asupra tuturor statelor, inclusiv asupra aliaţilor.

Tehnicile ţin de generaţia a doua a agresiunilor informaţionale şi constau în atacarea structurilor mediatice şi a infrastructurilor informaţionale. Atacarea lor face posibilă blocarea funcţionării structurilor publice, atât a celor administrative cât şi a celor productive. Statul agresat nu îşi mai poate exercita puterea, nu mai controlează resursele, nu mai poate asigura cetăţenilor un climat social normal. Generaţia aceasta ar permite exercitarea de presiuni asupra oricărui stat prin controlul informaţional al centrelor de decizie.

Războiul informaţional nu ţine de domeniul exclusiv al unei categorii de forţe armate. Competiţia informaţională este la fel de veche ca şi conflictul uman. Statele, instituţiile şi indivizii încearcă să-şi mărească şi protejeze propria bază de informaţii paralel cu încercarea de a o limita pe cea a adversarului.

Confruntarea informaţională constă în ţintirea informaţiilor şi a funcţiilor de informare a inamicului alături de protejarea celor proprii, având intenţia de a înfrânge voinţa sau capacitatea acestuia de luptă.

Prin controlul mass-mediei se pot manipula cetăţenii încât atitudinea acestora faţă de anumite probleme să fie favorabilă manipulatorului. Avantajul folosirii presei pentru astfel de acţiuni? Ea primeşte din start prezumţia de nevinovăţie din partea publicului.

Acţiunile militare clasice presupun desfăşurarea de operaţiuni în plan terestru, naval, aerian şi spaţial. Fiecare din aceste componente s-a dezvoltat pe rând şi nu se poate vorbi, de exemplu, de o componentă spaţială a războiului

ca existând înaintea celei terestre sau navale. Toate au apărut pe măsură ce tehnologia a evoluat şi omul s-a putut aventura în medii din ce în ce mai diverse şi mai exotice. În prezent, o nouă componentă a conflictului militar este considerată cea informaţională. Totuşi există o diferenţă majoră între mediul informaţional în care se mută astăzi o parte din acţiunile ostile desfăşurate de oameni şi grupuri de oameni şi cel în care s-au purtat până acum războaiele. Pentru prima dată omul cucereşte un mediu imaterial lipsit de o fizică palpabilă. Una dintre consecinţele dispariţiei sistemului bipolar şi exploziei tehnologice actuale este preocuparea tot mai mare pe care statele o acordă războiului informaţional ca război politic, ca parte componentă a politicii statului, atât pentru promovarea cât şi pentru protejarea intereselor naţionale.

Teoria şi practica războiului informaţional se bucură în ultimul timp de o atenţie crescândă din partea politicienilor, strategilor, oamenilor de ştiinţă şi mijloacelor de informare în masă din diverse ţări, îndeosebi din spaţiul nord-atlantic şi european. Nimic nu poate exista în afara sistemelor de comunicaţii, iar defectarea sau funcţionarea în alţi parametri a reţelelor de transmitere a datelor, fie şi pentru câteva ore, poate genera adevărate seisme sociale cu efecte greu de imaginat, mergând chiar, afirmă unii specialişti, până la paralizarea vieţii naţionale şi internaţionale, izbucnirea panicii şi a unor revolte ce se pot transforma în manifestări de dezordine, care să pună în primejdie echilibrul şi siguranţa statelor, anihilarea capacităţilor de comandă şi control etc. Introducerea pe scară largă a sistemelor informaţionale ca bază a tuturor tipurilor de activitate la nivel social capătă, în plan politic, semnificaţie strategică.

Se creează un nou sistem de dependenţe care statuează o nouă scală a puterii, care nu mai este legată direct, pentru prima oară în istoria lumii, de capacitatea economică sau militară a unei ţări. Deţinerea de capacităţi de producere de hardware, esenţială în anii de început ai

bătăliei informaţionale, a cedat în faţa capacităţii de a produce şi gestiona software, ceea ce permite şi altor naţiuni să poată intra pe piaţa rezervată până acum doar marilor puteri.

Războiul informaţional nu este un fenomen nou: el include orice activitate ostilă îndreptată împotriva informaţiilor, cunoştinţelor şi credinţelor de orice natură şi este purtat practic din cele mai vechi timpuri. Spaţiul nord-atlantic şi european (dar nu numai) parcurge un proces de tranziţie de la o societate de tip industrial la o societate de tip informaţional. În cadrul societăţii informaţionale, a estima puterea şi viabilitatea sistemului de securitate naţională fără a lua în considerare sistemele informaţionale şi modul de exploatare a informaţiei (colectarea, protecţia, transportul, managementul şi împiedicarea accesului la informaţie) reprezintă un risc major, deoarece centrul de greutate al acţiunilor tinde să se deplaseze dinspre dimensiunea materială spre cea informaţională. Pe de-o parte, utilizarea tehnologiei informaţiei oferă o creştere semnificativă a puterii şi viabilităţii sistemului de securitate naţională, iar pe de altă parte reprezintă un factor de risc în situaţia neprotejării infrastructurii informaţionale.

Această realitate necesită adoptarea unor decizii în domeniul politic, economic, militar şi juridic, care ar putea constitui un punct de plecare în direcţia unei preocupări permanente, la nivel de naţiune, în privinţa războiului informaţional. Un alt element de noutate pe care îl aduce astăzi războiul informaţional îl reprezintă includerea unor domenii (relaţiile publice, serviciile de informaţii, informatica, comunicaţiile, etc.) şi mijloace deja existente într-o strategie globală. Pentru a putea răspunde eficient provocărilor războiului informaţional, este nevoie de o abordare globală, la nivel naţional, pe baza unei strategii care să proiecteze clar dezvoltarea domeniului. Pentru a obţine o strategie coerentă în domeniul războiului informaţional, este de dorit integrarea de sisteme,

discipline şi tehnici diferite.

Războiul informaţional este forma de conflict specifică acestui sfârşit de secol şi mileniu, deoarece el răspunde la unele dintre obiecţiile aduse atât de politicieni cât şi analiştii geo-strategici sau de planificatorii militari formelor clasice de desfăşurare a conflictelor. Ceea ce este nou şi caracteristic războiului informaţional este posibilitatea de a manipula informaţia vehiculată în sistemele informaţionale şi uneltele necesare pentru a forma şi orienta această informaţie. Informaţia a devenit o adevărată materie primă strategică indispensabilă autonomiei deciziei şi succesului oricărei politici. Pentru satisfacerea intereselor de securitate naţională, dominarea spectrului de informaţii este la fel de critică precum era şi este încă ocuparea terenului sau dominarea spaţiului aerian, strategia şi tactica militară clasică. În etapa următoare, războiul informaţional va juca un rol determinant în viaţa politică, economică şi militară a oricărui stat. El este o realitate care, deşi nu are o definiţie universal acceptată, oferă o anumită coerenţă tuturor activităţilor legate de informaţie. Principalele trăsături ale războiului informaţional se desprind din natura sa deosebit de complexă: dificultatea precizării adversarilor; absenţa unor frontiere de natură geografică şi/sau temporale; multitudinea de ţinte; lipsa unor metode rapide de remediere a consecinţelor pe care le generează; utilizarea unei tehnologii relativ simple, ieftine şi larg răspândite; dificultatea stabilirii unor responsabilităţi clare şi precise privind managementul domeniului; costurile relativ scăzute ale derulării operaţiilor informaţionale în raport cu rezultatele ce se pot obţine; posibilităţile sporite de manipulare; ştergerea deosebirilor dintre nivelurile de comandă.

Războiul informaţional este însoţit de noi mijloace de acţiune/influenţare care eludează puterea convenţională şi graniţele statelor. Multe dintre aceste mijloace acţionează direct la nivelul comenzii şi al controlului, al voinţei, al

informaţiei, precum şi asupra elementelor esenţiale ale infrastructurii statale.

De asemenea, războiul informaţional urmăreşte evitarea conflictelor convenţionale, a producerii de victime şi pagube, prin utilizarea acestor noi mijloace aflate la graniţa dintre starea convenţională de război şi starea convenţională de pace. Războiul informaţional vizează structuri ale domeniului politic, economic, social sau militar, nu doar pentru a le distruge sau paraliza, ci mai ales pentru a le influenţa procesele decizionale. Astfel se face trecerea de la stadiul de violenţă organizată la stadiul de influenţare ostilă. Conform analiştilor din domeniu, războiul informaţional poate fi privit sub şapte aspecte sau, altfel spus, în funcţie de strategiile de atac-apărare construite şi de armele informaţionale utilizate comportă câteva dimensiuni diferite:

— Războiul de comandă şi control. Este forma exclusiv militară a războiului informaţional şi are menirea să anihileze comanda şi sistemele de comandă şi control ale unui adversar prin integrarea operaţiilor psihologice, a securităţii operaţiilor, a inducerii în eroare, a războiului electronic şi a distrugerii fizice;

— Războiul bazat pe informaţii. Este intelligence-ul clasic şi constă în proiectarea, protecţia şi anihilarea sistemelor care conţin suficiente cunoştinţe pentru a domina un spaţiu de conflict;

— Războiul electronic. Utilizează tehnologie electronică şi tehnici specifice pentru dominaţia spaţiului electromagnetic;

— Războiul psihologic. Utilizează informaţia pentru a modifica atitudinile şi opţiunile amicilor, neutrilor şi adversarilor;

— Războiul hacker-ilor. Constă în atacuri pasive şi active cu software malign asupra sistemelor informatice;

— Războiul în sfera informaţiilor economice. Urmăreşte blocarea sau canalizarea informaţiilor în scopul obţinerii supremaţiei economice;

— Războiul în spaţiul realităţii virtuale. Este în prezent un punct de acumulare al scenariilor futuriste, al cercetării fundamentale şi tehnologice.

Modalitatea şi mijloacele prin care războaiele şi conflictele sunt comunicate public, cu preponderenţă în spaţiul informaţional, şi forma în care ajung la publicul larg reprezintă aspecte importante care devin „pivotale” în conflictele armate ale contemporaneităţii. De aici decurg implicaţii importante pentru mass media, jurnalism, opinia publică şi percepţie. Mai mult, cum mass media şi accesul la jurnalism ca meserie şi ocupaţie au devenit mult mai extinse – practic oricine putând să devină un ziarist al clipei, al evenimentului sau conflictului şi sursă reluată la nivel global practic instantaneu – acest fapt a transformat şi vechile constrângeri geopolitice ale timpului şi spaţiului în elemente irelevante pentru o parte din ce în ce mai mare a populaţiei globului. Tradiţiile occidentale ale jurnalismului şi mass media pot duce la presupunerea generală – deşi din ce în ce mai puţin răspândită – că aceste instituţii sociale cheie sunt obiective şi servesc interesul public prin situaţia prezumată de a patra putere în stat. Pe de altă parte, tot mai mulţi, cu precădere cei care au lucrat în presă, au o opinie diferită. Kenneth Payne, de exemplu, a mers până acolo încât a declarat mass media „un instrument de război”, în timp ce Şeful Statului Major General al Armatei Ruse, Serghei Gherasimov, a repetat aserţiunea şi a premiat mass media care luptă în războiul informaţional. Asta reconfirmă faptul că, indiferent de intenţia unui jurnalist (pozitivă sau negativă), simpla relatare despre un conflict armat face ca acesta să influenţeze percepţia şi opinia publică, nu mai vorbim atunci când acest scop este urmărit direct prin subordonarea ziaristului faţă de interesele unei părţi sau unui controlor al comunicării acestor subiecte către public.

Chiar dacă mijloacele militare sunt cele care determină rezultatul în lupte individuale, războaiele sunt din ce în ce mai mult determinate şi decise de

considerente „intangibile” sau politice. De aceea, pentru a putea utiliza elemente tangibile la maximum de eficienţă sau cu impact maxim, elementele intangibile sunt relevante şi trebuie cultivate cu atenţie şi evaluate separat când se trece la derularea unei operaţii militare. Elementele intangibile sunt un aspect important al oricărui conflict armat contemporan şi exercită o influenţă relevantă asupra componentelor tangibile ale conflictului, dar mai ales asupra capacităţii operaţionale a unui actor pe teren. Între acestea, se distinge un instrument tot mai utilizat şi popular, *branding-uU* etichetarea şi crearea unor mărci hipermediatizate, capabile să mobilizeze publicul ţintă. Oamenii au fost bunăoară captivaţi de noţiunile, simbolismul şi promisiunile unui set de revoluţii captate sub brand-ul de Primăvara Arabă. Anterior, spaţiul post-sovietic a fost scuturat de renaşterile democratice sub forma Revoluţiilor „colorate” (precum cea Portocalie de la Kiev), paşnice în formă, vizând conduceri imobile şi inadecvate în state slabe şi recent constituite, ale căror cetăţeni aveau aspiraţii occidentale. Brand-urile pot fi exploatate pentru a crea avantaje politice şi instrumente de aceeaşi natură şi sub aceeaşi formă precum, de exemplu, „naraţiunea Federaţiei Ruse despre cel de Al Doilea Război din Cecenia a fost definită şi promovată nu ca o problemă internă, de relaţionare a majorităţii cu minoritatea, eventual în contextul istoric complicat al formării Federaţiei Ruse şi a Uniunii Sovietice, ci ca parte a Războiului Global împotriva Terorismului”.

Dar nu numai statele au uzat de gestiunea şi potenţarea elementelor intangibile, de branduri şi managementul reputaţiei. Au făcut-o într-o formă surprinzător de importantă şi de efect organizaţiile teroriste, care au folosit excesiv brandingul pentru a-şi creşte reputaţia, vizibilitatea dar şi pentru a multiplica efectele şi impactul terorist nu numai pentru că tot mai multe organizaţii s-au aglomerat pe această dimensiune şi nişă teroristă, cât pentru a câştiga în vizibilitate şi

prestigiu internaţional (aşa negativ şi crud cum apare), fapt care ajută în domeniul recrutării şi atragerii de finanţări. În această lume contemporană, o lume „post-adevăr”, a percepţiilor, „desenarea” şi acceptarea realităţii sunt dirijate de emoţii şi reguli noi de reacţie indusă care afectează natura alegerilor făcute de indivizi şi grupurile din societate. Într-un număr de cazuri, organizaţiile teroriste au fost capabile, şi prin grozăvia actelor lor care au şi valenţe comunicaţionale majore, de impact, să comunice şi mai ales să transmită, să ajungă la public mult mai bine sau cu mult mai mare impact decât guvernele, pe terenul de luptă al războiului informaţional. Spre deosebire de cazul guvernelor, acolo unde operaţiunile informaţionale joacă doar roluri de sprijin al operaţiilor militare, grupurile teroriste subordonează acţiunile militare, teroriste, violente celor informaţionale, pentru a putea să redeseneze mai bine intangibilele mediului vizat, în mod specific din cauza disparităţii şi a asimetriei puterii hard pe care o deţin comparativ cu cea a inamicului ales, statele.

Mass media a fost utilizată, cu certitudine, la scară largă, în timpul conflictelor, acolo unde ofensivele militare au fost anunţate dinainte deschis sau operaţiuni televizate precum cea a uciderii lui Osama bin Laden au fost montate şi derulate cu premeditare, ştiind că vor ajunge în scurt timp direct pe ecranele tuturor televiziunilor din lume. Este şi cazul bătăliei de la Moşul, lansate în 2016, atunci când SUA şi Irakul au sperat să obţină beneficii strategice şi componente intangibile ale conflictului militar (frica adversarului, relatări ale civililor din zonă care aşteptau asaltul, trădări şi dezertări) atunci când au explicat clar şi deschis şi au justificat întreaga operaţiune militară ce avea să se deruleze, determinând astfel percepţiile despre realitatea care s-a derulat ulterior în mod real în timpul luptelor, cu o componentă majoră a transmiterii valorii intangibile a succesului operaţiunii prin coincidenţa descrierii cu modul în care s-a derulat operaţiunea...

Bibliografie selectivă

Această versiune a volumului este realizată prin procedeul agregării de informaţii din varii surse, pentru ediţia de faţă folosindu-se, comparativ, inclusiv surse online apărute în limba română, precum şi o serie de volume de istorie traduse sau publicate în România.

Se cuvin menţionate în acest sens mai multe surse internaţionale şi româneşti:

Stuart Allan – *Commando Country*, NMS Enterprises Limited – Publishing, New Delhi, 2007.

Kathryn J. Atwood, Sarah Olson – *Women Heroes of World War* îi *26 Stories of Espionage, Sabotage, Resistance, and Rescue*, Chicago Review Press, Chicago, Illinois, 2011.

J.C. Baker, Chris Chase – *Joséphine*: *The Hungry Heart*, Random House, New York, 1993.

Jean-Claude Baker, Chris Chase – *Joséphine*: *The Joséphine Baker Story*, Adams Media Corporation, Vero Beach, Florida, 1995.

Joséphine Baker, Jo Bouillon – *Joséphine*, Marlowe & Co., Dublin, 1995.

David Betz – *Carnage and Connectivity*: *Landmarks* in the *Decline of Convenţional Military Power*, Oxford University Press, New York, 2015.

Marcus Binney – *The Women Who Lived for Danger*: *The Women Agents ofă OE in the Second World War*, Hodder & Stoughton, London, 2002.

Matthieu Boisdron – *La Roumanie des années trente*. *De l'avènement de Carol* II *au démembrement du royaume* (*1930 – 1940*), Éditions Anovi, Chinon, 2007.

Emmanuel Bonini – *La veritable Joséphine Baker*, Pigmalean Gerard Watelet, Paris, 2000.

Frederic Boyce, Douglas Everett – *SOE – the Scientific Secrets*, Sutton Publishing, Stroud, Gloucestershire, 2003.

Russell Braddon – *Nancy Wake*, The History Press, Stroud, Gloucestershire, 2009.

David Brinkley – *Washington Goes to War*, Ballantine Books, New York, 1998.

Maurice Buckmaster – *They Fought Alone*: *The True Story of SOES Agents în Wartime France*, Biteback Publishing, London, 2014.

Enrique Gomez Carillo – *Mata Hari*. *Misterele dansatoarei-spion*, traducere din limba spaniolă şi note de Elena-Anca Coman, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2014.

* * * – *Carol al II-lea, Regele României. Însemnări zilnice, 1937 – 1951*, ediţie îngrijită, note, glosar şi indice de Viorica Moisiuc.

Nicolae Rauş, cuvânt înainte de Ioan Scurtu, Editura Scripta, Bucureşti, 1995 – 1997.

F. Spencer Chapman – *The Jungle is Neutral* Chatto and Windus, London, 1949.

Iulian Chifu, Oazu Nantoi – *Război Informaţional Tipizarea agresiunii informaţionale a Federaţiei Ruse*, Editura Institutului de Ştiinţe politice şi Relaţii Internaţionale, Bucureşti, 2016.

Arthur Christie – *Mission Scapula SOE in the Far East*, Maurice A. Christie, London, 2004.

Philippe Collas – *Mata Hari, să véritable Histoire*, Plon, Paris, 2003. Ediţie în limba română: *Mata Hari, adevărata sa poveste*, Editura Lucman, Bucureşti, 2005.

Neagu Cosma – *Culisele palatului regal*, Editura Globus, Bucureşti, 1998.

Thomas Coulson – *Mata Hari*: *Courtesan and Spy*, Hutchinson, London, 1930.

Mary W. Craig – *A Tangled Web*: *Mata Hari Dancer, Courtesan, Spy*, The History Press, Stroud, 2017.

Richard Davenport-Hines – *An English Affair*: *Sex, Class and Power in the Age of Profumo*, William Collins, London, 2013.

Basil Davidson – *Special Operations Europe*: *Scenes from the Anti-Nazi War*, Irwin Publishing, Toronto, 1980.

Lionel Dumarcet – *Laffaire Mata-Hari*, De Vecchi, Paris 2006.

Beryl E. Escott – *The Heroines of Soe*: *F Section*: *Britain's Secret Women în France*, The History Press, Stroud, Gloucestershire, 2012.

M.R.D. Foot – *SOE în France*: *An Account of the Work of the British Special Operations Executive în France 1940 – 1944* (*Government Official History Series*), Routledge, London, 2006.

M.R.D. Foot – *The Special Operations Executive 1940 – 1946*, Pimlico, London, 1999.

Mircea Goga – *Veturia Goga, privighetoarea lui Hitler*, Editura RAO, Bucureşti, 2007.

John Grehan, Martin Mace – *Unearthing Churchills Secret Army: The Official List of SOE Casualties and Their Stories*, Pen & Sword Military, Bamsley, 2012.

Matthew Gutterl – *Joséphine Baker and the Rainbow Tribe*, Belknap Press, Cambridge, Massachusetts, 2014.

Lynn Haney – *Naked at the Feast*: *A Biography of* Joséphine *Baker*, Robson Books Ltd., London, 1996.

Sarah Helm – *A Life în Secrets*: *The Story of Vera Atkins and the Lost Agents of SOE*, Little, Brown & Co., New York, 2005. Ediţie în limba română: *Secretele Verei Atkins*. *Povestea unei românce spion în Al Doilea Război Mondial*, Editura Litera, Bucureşti, 2015.

David Howarth – *The Shetland Bus*, Thomas Nelson and Sons Ltd., Nashville, Tennessee, 1950.

Patrick Howarth – *Undercover*: *the Men and Women of the Special Operations Executive*, Routledge and Kegan Paul, Abingdon, 1980.

Russel Warren Howe – *Mata-Hari*. *The True Story*, Editions de l'Archipel, Paris, 2007.

André Hue, Ewen Southby-Tailyour – *The Next Moon*, Penguin, London, 2005.

Clive Irving, Ron Hall, Jeremy Wallington – *Scandal y63*, Heinemann, London, 1963.

Bennetta Jules-Rosette – *Joséphine Baker*: *Image and Icon*, Reedy Press, Saint Louis, Missouri, 2006.

Bennetta Jules-Rosette – *Joséphine Baker în Art and*

Life: *The Icon and the Image*, University of Illinois Press, Urbana, 2007.

Christine Keeler – *Secrets and Lies*, John Blake, London, 2012.

Christine Keeler, Robert Meadley – *Sex Scandals*, Xanadu Publications, London, 1985.

Phillip Knightley, Caroline Kennedy – *An Affair of State*: *The Profumo Case and the Framing of Stephen Ward*, Jonathan Cape, London, 1987.

Marita Lorenz – *Marita, the Spy Who Loved Castro*, Pegasus Books, New York, 2017. Versiune în limba română: *Eu am fost spioana care l-a iubit pe Fidel Castro. O viaţă ca-n filme*: *de la lagărele de concentrare ale naziştilor la Fidel Castro, de la CIA la asasinul lui Kennedy*, Editura RAO, Bucureşti, 2018.

Elena Lupescu – *M-au denumit jidoavca cu părul roşu. Memorii*, Editura Ţesu, Bucureşti, 2013.

Fitzroy MacLean – *Eastern Approaches*, Jonathan Cape, London, 1949.

William Mackenzie – *The Secret History ofă OE – Special Operations Executive 1940 – 1945*, BPR Publications, Philadelphia, Pennsylvania, 2000.

Judith Mackrell – *Flappers*: *Six Women of a Dangerous Generation*, Pan, London, 2013.

Elizabeth Kerri Mahon – *Scandalous Women*: *The Lives and Loves of History's Most Notorious Women*, Perigee Trade, New York, 2011.

Z. Maoz, A. Gât (eds.) – *War* in a *Changing Worlds* The University of Michigan Press, Ann Arbor, Michigan, 2001.

Leo Marks – *Between Silk and Cyanide*: *A Codemakers Story 1941 – 1945*, HarperCollins, New York, 1998.

Ute Maucher, Gabi Pfeiffer – *Codewort*: *Seidenstrumpf Die größten Spioninnen des 19. und 20. Jahrhunderts*, Ars Vivendi Verlag, Cadolzburg, 2010.

R.J. Minney – *Carve Her Name With Pride*, Pen &

Sword, Bamsley, 2013.
William Stanley Moss III – *Met by Moonlight*, Harrap, Edinburgh, 1950.
Helen O'Brien – *Regina nopţii*. *Cabaretul Eva*, Editura Vremea, Bucureşti, 1996.
Bernard O'Connor – *SOE Heroines*: *The Special Oper*ations *Executives French Section and Free French Women Agent*, The History Press, Stroud, Gloucestershire, 1998.
Patrick Hammond O'Connor – *Joséphine Baker*, Jonathan Cape, London, 1998.
Erika Ostrovsky – *Eye of Dawn*: *The rise and Fall of Mata Hari*, Macmillan, New York, 1978.
Susan Ottaway – *Violette Szabó*: *The Life That I Have*, Pen & Sword Books, Bamsley, 2003.
Kenneth Payne – *The Media as an Instrument of War*, The US Army War Collège Quarterly Parameters, Spring, Strategic Studies Institute, Carlisle Narracks, Pennsylvania, 2005.
Mihai Pelin – *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică*. Editura Elion, Bucureşti, 2003.
Sir Ivor Porter – *Operation Autonomous*: *With SOE în Wartime România*, Chatto and Windus, London, 1989. Ediţie în limba română: *Operaţiunea „Autonomous". În România pe vreme de război*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2008.
Paul D. Quinlan – *The Playboy King*: *Carol* II *of România*. Greenwood Press, 1995. Traducere în limba română de Mona Antohi – *Regele playboy*: *Carol al II-lea de România*, Editura Humanitas, 2001.
Denis Rigden – *SOE Syllabus*: *Lessons în Ungentlemanly Warfare World War* II (*Secret History Files*), National Archives, Public Record Office, London, 2001.
Geoffrey Robertson – *Stephen Ward Was Innocent. OK*: *The Case for Overturning his Conviction*, Biteback Publishing, London, 2013.

Phyllis Rose – *Jazz Cleopatra*: *Joséphine Baker în Her Time,* Vintage Books, New York, 1991.

Diane Samuels – *The True Life Fiction of Mata Hari,* Hern Books, London, 2002.

Cristian Sandache – *Viaţa publică şi intimă a lui Carol* al II-*lea,* Editura Paideia, Bucureşti, 1998.

Jeremy Scahill – *Dirty Wars*: *The World is a Battlefield,* Serpents Tail, London, 2013.

Alan Schroeder – *Joséphine Baker,* Chelsea House, New York, 1990.

Alan Schroeder – *Ragtime Tumpie,* Little, Brown & Co., Boston, Massachusetts, 1989.

Ioan Scurtu – *Monarhia în România 1866 – 1947,* Editura Danubius, Bucureşti, 1991.

Pat Shipman – *Femme Fatale*: *Love, Lies, and the Unknown Life of Mata Harry* Weidenfeld & Nicolson, London, 2007.

Greg Simons – *Mass Media and Modern Warfare*: *Reporting on the Russian War on Terrorism,* Ashgate, Farnham, 2010.

Greg Simons, Iulian Chifu – *The Changing Face of Warfare* in the*21st Century,* Routledge, London and New York, 2017.

Greg Simons – *Understanding Political and Intangible Elements în Modern Wars,* State Management: Electronic Herald, 34, October 2012.

David Smiley – *Albanian Assignment,* Sphere Books Ltd., London, 1984.

David Stafford – *Secret Agent* – *The True Story of the Special Operations Executive,* BBC Worldwide Ltd., London, 2000.

William Stevenson – *Vera Atkins*. *Povestea celei mai importante agente secrete originare din România din Al Doilea Război Mondial,* Editura Polirom, Iaşi, 2014.

Rick Stroud – *Lonely Courage*: *The True Story of the SOE Heroines Who Fought to Free Nazi-occupied France,* Simon and Schuster UK, London, 2018.

Anthony Summers, Stephen Dorril – *Honey trap*. Coronet Books, London, 1989.

Bickham Sweet-Escott – *Baker Street Irregular*, London: Methuen & Co. Ltd., London, 1965.

Cristian Troncotă – *Eugen Cristescu*. *Asul serviciilor secrete româneştiy* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1995.

Cristian Troncotă – *Omul de taină al Mareşalului*, Editura Elion, Bucureşti, 2005.

Dr. Petre Ţurlea – *Carol al II-lea şi Camarila Regală*, Editura Semne, Bucureşti, 2010.

Ian Valentine – *Station 43*: *Audley End House and SOES Polish Section*, Sutton Publishing, Stroud, Gloucestershire, 2006.

Hal Vaughan – *Sleeping with the Enemy*: *Coco Chanels Secret War*, Vintage Books, New York, 2012.

Radu Stefan Vergatti – *Femeile şi spionajul*: *acţiuni specifice în spaţiul românesc*, în revista Periscop, Anul IX, nr. 2 / 34, aprilie-iunie 2016.

Sam Waagenaar – *Mata Hari*, Appleton-Century, New York, 1965.

Julie Wheelwright – *The Fatal Lover*: *Mata Hari and the Myth of Women în Espionage*, Collins and Brown, London, 1992.

Ean Wood – *The Joséphine Baker Story*, Sanctuary Publishing, London, 2002.

Wayland Young – *The Profumo Affair*: *Aspects of Conservatism*, Penguin Books Harmondsworth, 1963.

* * * – *Revista Historia*, număr special *în pat cu duşmanul*, an V, nr. 16, septembrie 2016.

Surse online de documentare comparativă:

www.*adevărul.ro* www.*alternatehistory.com* www.*ap.org* *www.bbe*.co.uk/*history* www.*capital.ro* https://*cersipamantromanesc.wordpress.com* www.*cotidianul.ro* http://*crispedia.ro* www.*daily mail.co.uk* www.*descoperă.ro* www.*digi24.ro* www.*doenetwork.org* www.*dw.com* *https*:! *I ec*. *Europa*, *eu* https://*edition*.

cnn.com *www.express, co.uk* https://*evz.ro* www.*gândul*. *info* www.*historia.ro* www.*historynet.com* https://*intelligence*. *sri.ro* www.*istorie-pe-scurt.ro* https://*jurnalul*. *antena3.ro* https://*larics.ro* www.*libertatea.ro* https:/*Zmediastandard.ro* www.*mirror, co.uk* www.*newsweek.com* http://*onestitate.blogspot.ro* www.*pbs.org* www.*profit.ro* www.*psypost.org* https://*qz.com* www.*rador.ro* www.*rfi.ro* *www.realitatea*. *net* http://*romanialibera.ro* www.*smithsonianmag.com* www.*Stelian-tanase.ro* www.*teoriisecrete.ro* www.*theguardian.com* www.*theweek.co.uk* http://*time.com* www.*timpul.md* *www.Washingtonpost.com* https:/*Zen*. *wikipedia.org* https:/*Zfr*. *Wikipedia.org* https://*ro.wikipedia.org* http://*wired, co.uk* www.*ziare.com* www.*zf.ro*/*ziarul-de-duminica* http://*ziarullumina.ro*